

ผลผลิตเชิงนวัตกรรมของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่: กรณีศึกษาจังหวัดยะลา
The Innovative Outputs of Healthy Community Projects:
A Case Study in Yala Province

ไพศอล มาหะมะ
Faisol Mahama

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการระบบสุขภาพ
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Degree of Master of Science in Health System Management
Prince of Songkla University

2562

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ผลผลิตเชิงนวัตกรรมของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่: กรณีศึกษา จังหวัดยะลา
The Innovative Outputs of Healthy Community Projects:
A Case Study in Yala Province

ไพศอล มาหะมะ
FAISOL MAHAMA

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการระบบสุขภาพ
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Degree of Master of Science in Health System Management
Prince of Songkla University

2562

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้มาจากการศึกษาวิจัยของนักศึกษาเอง และได้แสดงความขอบคุณบุคคลที่มีส่วนช่วยเหลือแล้ว

ลงชื่อ.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พงศ์เทพ สุธีรัฐดี)
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ลงชื่อ.....
(นายไพศอล มาหะมะ)
นักศึกษา

ข้าพเจ้าขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้ไม่เคยเป็นส่วนหนึ่งในการอนุมัติปริญญาในระดับใดมาก่อน และ
ไม่ได้ถูกใช้ในการยื่นขออนุมัติปริญญาในขณะนี้

ลงชื่อ.....

(นายไพศอล มาหะมะ)

นักศึกษา

ชื่อวิทยานิพนธ์	ผลผลิตเชิงนวัตกรรมของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่: กรณีศึกษา จังหวัดยะลา
ผู้เขียน	นายไพศอล มาหะมะ
สาขาวิชา	การจัดการระบบสุขภาพ
ปีการศึกษา	2561

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงพรรณนา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลผลิตเชิงนวัตกรรม และปัจจัยด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า และด้านกระบวนการ ต่อการเกิดนวัตกรรมของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ จังหวัดยะลา เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลจำนวน 4 กลุ่ม ใน 5 ชุมชน คือ ผู้รับผิดชอบโครงการ ผู้ร่วมรับผิดชอบโครงการ ผู้เข้าร่วมโครงการ และพี่เลี้ยงโครงการ จำนวนทั้งสิ้น 43 คน ใช้เครื่องมือ คือ แบบสัมภาษณ์และแนวคำถามสนทนากลุ่ม ตั้งแต่ 1 มกราคม 2561 ถึง 30 กันยายน 2561

ผลการศึกษา พบว่า มีผลผลิตเชิงนวัตกรรม ใน 3 รูปแบบ คือ 1) ด้านสิ่งประดิษฐ์ ได้แก่ ลานกะลาเคลื่อนที่ ยางยึด และถังขยะรีไซเคิลหรือตะแกรงแยกขยะ 2) ด้านกลไก ได้แก่ สภาซุรอสภาผู้นำเด็ก กลุ่มส่งเสริมอาชีพ และกลุ่มจัดการขยะ และ 3) ด้านแหล่งเรียนรู้ ได้แก่ แปลงเกษตรสมุนไพรรโดยส่วนใหญ่นวัตกรรมทั้ง 3 รูปแบบเป็นระดับประยุกต์จากสิ่งเดิมที่มีอยู่ และยังคงยกระดับการใช้งานอย่างต่อเนื่องถึงปัจจุบัน ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดนวัตกรรม ประกอบด้วย 1) ปัจจัยด้านบริบทที่สำคัญ คือ วัฒนธรรมของศาสนาที่ทำให้ชุมชนเกิดการรวมตัว 2) ปัจจัยนำเข้าสำคัญ คือ ผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง พี่เลี้ยงโครงการที่คอยให้คำปรึกษา และการสนับสนุนงบประมาณจาก สสส. และ 3) ปัจจัยด้านกระบวนการสำคัญ คือ กระบวนการมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มโครงการ การวางแผนโครงการ การดำเนินการ และการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากใช้ระบบพี่เลี้ยงโครงการ

ข้อเสนอแนะ ผลผลิตเชิงนวัตกรรมที่ได้ทั้ง 3 รูปแบบ ถือเป็นการสร้างนวัตกรรมทางสังคม (Social innovation) โดยจำเป็นต้องหนุนเสริมตามบริบทของพื้นที่เป็นหลัก และเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมที่ผ่านกลไกพี่เลี้ยงในการบริหารจัดการโครงการร่วมกับชุมชน เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการสนับสนุนการใช้นวัตกรรมให้เกิดการสร้างเสริมสุขภาพต่อไป

Thesis Title	The Innovative Outputs of Healthy Community Projects: A Case Study in Yala Province
Author	Mr. Faisal Mahama
Major Program	Health System Management
Academic Year	2018

ABSTRACT

The study was the descriptive research aiming to study innovative products and context, input, and process factors for creating innovation of the healthy community project in Yala Province. The data was collected from 4 group of informants in 5 communities, namely the principal project manager, co-project manager, project participants and project coaching teams totally of 43 persons using an interview and focus group discussion question during January 1, 2018 to September 30, 2018.

The results that there were 3 type of innovative products: 1) the community innovations such as mobile bowls, elastic and recycling bins or separation 2) the mechanism innovation, such as the Shura Council (the mutual consultation), the children and youth Council, the occupational promotion groups, and the waste management groups and 3) the learning resources innovation, namely, agricultural agriculture plots. Those innovations were applied from the existing ones and raised the level of usage to the present. The factors affecting the innovation consisted of 1) the context factors, namely, cultural religion, which contributed to the gathered community. 2) The input factors derived from the strong community leaders and project coaching team, and the financial supported from the Thai Health. 3) Process factor that were the full participation process from the beginning to the end of the project in planning, implementation and learning process resulting from using the project coaching team system

Suggestion: The innovative product derived from this study could be considered as a social innovation which needs to be supported based on the context of the areas an emphasizing the participation process through the coaching team mechanism. These finally could be promoted to achieve sustainability in supporting the use of innovation to create health promotion in the long run.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สามารถสำเร็จได้ด้วยดีจากความอนุเคราะห์ของบุคคลและหน่วยงานต่างๆ ซึ่งผู้วิจัยไม่สามารถกล่าวถึงได้ทั้งหมด โดยผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พงศ์เทพ สุธีรัฐดี ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และ ดร.ชอพียะห์ นิมะ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ที่กรุณาชี้แนวทางและให้คำปรึกษาที่ถูกต้องในการทำวิทยานิพนธ์ ให้กำลังใจแก่ผู้วิจัย

ขอขอบพระคุณ ดร.เพ็ญ สุขมาก ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.บุญญพัฒน์ ไชยเมล์ และรองศาสตราจารย์ ดร.จิรเนาว์ ทศศรี กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ให้ความกรุณาเสนอแนะแนวทางที่เป็นประโยชน์ เพื่อให้วิทยานิพนธ์ของผู้วิจัยมีความสมบูรณ์มากขึ้น ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่กรุณาตรวจสอบเครื่องมือ และให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ ตลอดจนคณาจารย์ทุกท่านที่ให้ความรู้ และทักษะการศึกษา ทำให้ผู้วิจัยสามารถทำวิทยานิพนธ์ได้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

ขอขอบคุณบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และสถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ที่สนับสนุนทุนวิจัยในการศึกษาวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณอาจารย์และเจ้าหน้าที่ของสถาบันการจัดการระบบสุขภาพภาคใต้ที่อำนวยความสะดวกในทุกเรื่องของการศึกษาระดับปริญญาโท และการจัดทำวิทยานิพนธ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ขอขอบคุณเพื่อน พี่ และน้องร่วมหลักสูตรการจัดการระบบสุขภาพ สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ที่ให้ความช่วยเหลือและเป็นกำลังใจที่ดีเสมอมา และขอขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนร่วม และให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการศึกษาวิทยานิพนธ์ครั้งนี้

ท้ายที่สุดขอขอบพระคุณบิดา มารดา สมาชิกครอบครัว ญาติพี่น้องทุกท่านที่คอยช่วยเหลือ อบรมสั่งสอน สนับสนุนผู้วิจัย และที่ขาดไม่ได้ คือ ภรรยาและบุตรที่เป็นกำลังใจให้ผู้วิจัยผ่านปัญหาอุปสรรคไปได้ด้วยดี ทั้งนี้ผู้วิจัยหวังว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สามารถเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาโครงการเพื่อดำเนินการในชุมชน สังคม หรือประเทศได้ต่อไป

ไพศอล มาหะมะ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	(5)
Abstract.....	(6)
กิตติกรรมประกาศ.....	(7)
สารบัญ.....	(8)
รายการตาราง.....	(10)
รายการภาพประกอบ.....	(11)
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
คำถามวิจัย.....	3
นิยามศัพท์ปฏิบัติการ.....	3
ขอบเขตของการวิจัย.....	4
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีและเอกสารที่เกี่ยวข้อง.....	6
ชุมชนน่าอยู่.....	6
โครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่.....	7
ทฤษฎีนวัตกรรม.....	12
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	20
พื้นที่การศึกษา.....	20
กลุ่มผู้ให้ข้อมูล.....	21
เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล.....	21
การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ.....	23
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	23
การตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูล.....	24
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	24
ข้อพิจารณาด้านจริยธรรม.....	24
บทที่ 4 ผลการวิจัย.....	26
ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล.....	26
ผลการศึกษาผลผลิตเชิงนวัตกรรมด้านของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ จังหวัดยะลา.....	28
ผลการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเกิดนวัตกรรมของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้ น่าอยู่จังหวัดยะลา.....	43

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	79
สรุปผล.....	79
อภิปรายผล.....	79
ข้อเสนอแนะ.....	84
บรรณานุกรม.....	86
ภาคผนวก.....	89
ก หนังสือรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมด้านการวิจัยทางสังคมและ การวิจัยเชิงทดลองในมนุษย์สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.....	90
ข เอกสารชี้แจงข้อมูลแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย.....	91
ค หนังสือแสดงเจตนา ยินยอมเข้าร่วมวิจัย.....	93
ง เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล.....	94
จ การสนทนากลุ่ม.....	96
รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ.....	98
ประวัติผู้เขียน.....	99

รายการตาราง

		หน้า
ตารางที่ 1	ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ จังหวัดยะลา.....	27
ตารางที่ 2	ผลการศึกษาผลผลิตนวัตกรรมของชุมชนศรีทำนน้ำ.....	28
ตารางที่ 3	ผลการศึกษาผลผลิตนวัตกรรมชุมชนนครธรรม.....	33
ตารางที่ 4	ผลการศึกษาผลผลิตนวัตกรรมของชุมชนพิกุลทอง.....	36
ตารางที่ 5	ผลการศึกษาผลผลิตนวัตกรรมของชุมชนศรีนคร.....	38
ตารางที่ 6	ผลการศึกษาผลผลิตนวัตกรรมของชุมชนคอกช้าง.....	39
ตารางที่ 7	ผลการศึกษาผลผลิตนวัตกรรมในโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ จังหวัดยะลา.....	41
ตารางที่ 8	ผลการศึกษาระดับผลผลิตนวัตกรรมในโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ จังหวัดยะลา.....	42
ตารางที่ 9	ผลการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเกิดนวัตกรรมของชุมชนศรีทำนน้ำ.....	43
ตารางที่ 10	ผลการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเกิดนวัตกรรมของชุมชนนครธรรม.....	56
ตารางที่ 11	ผลการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเกิดนวัตกรรมของชุมชนพิกุลทอง.....	61
ตารางที่ 12	ผลการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเกิดนวัตกรรมของชุมชนศรีนคร.....	66
ตารางที่ 13	ผลการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเกิดนวัตกรรมของชุมชนคอกช้าง.....	69
ตารางที่ 14	ผลปัจจัยด้านบริบท 5 ชุมชน.....	76
ตารางที่ 15	ผลด้านปัจจัยนำเข้า.....	78
ตารางที่ 16	ผลปัจจัยด้านกระบวนการ.....	78

รายการภาพประกอบ

		หน้า
ภาพที่ 1	แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย.....	5
ภาพที่ 2	แสดงลานกะลาที่เป็นต้นแบบนวัตกรรม.....	29
ภาพที่ 3	แสดงนวัตกรรมรูปแบบสิ่งประดิษฐ์ลานกะลาแบบเคลื่อนที่.....	30
ภาพที่ 4	แสดงนวัตกรรมรูปแบบสิ่งประดิษฐ์ยางยืด.....	30
ภาพที่ 5	แสดงนวัตกรรมรูปแบบแหล่งเรียนรู้แปลงเกษตรสมุนไพร.....	33
ภาพที่ 6	แสดงนวัตกรรมรูปแบบสิ่งประดิษฐ์ตะแกรงแยกขยะ.....	34
ภาพที่ 7	แสดงนวัตกรรมรูปแบบแหล่งเรียนรู้แปลงสมุนไพร.....	37
ภาพที่ 8	แสดงนวัตกรรมรูปแบบสิ่งประดิษฐ์ตะแกรงขยะต้นแบบ.....	40
ภาพที่ 9	แสดงนวัตกรรมรูปแบบสิ่งประดิษฐ์ตะแกรงขยะ.....	40

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การสร้างเสริมสุขภาพเป็นกระบวนการหนึ่งที่เป็นลักษณะของการเอื้อให้ประชาชนเกิดความสามารถในการจัดการตนเองและปรับตัวให้สามารถเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ สามารถมีรูปแบบในการดำเนินชีวิตต่อไปอย่างมีเป้าหมาย อันนำไปสู่การมีสุขภาพที่ดีต่อไป ทั้งนี้แนวทางการสร้างเสริมสุขภาพตามประกาศกฎบัตรออตตาวา ที่มีการประชุมนานาชาติเรื่องการสร้างเสริมสุขภาพครั้งที่ 1 ณ กรุงออตตาวา ประเทศแคนาดา ในวันที่ 21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2529 ได้กำหนดยุทธศาสตร์การดำเนินการในการสร้างเสริมสุขภาพที่สำคัญไว้ 5 ประการ ซึ่งมี 1 ประการสำคัญ คือ การเสริมสร้างการดำเนินการในชุมชนที่เข้มแข็งจนทั่วโลกมีการพัฒนาต่อยอดผ่านการประกาศข้อเสนอแนะหรือแถลงการณ์นานาชาติอีกหลายครั้งจนถึงคำประกาศจาร์กาตาในการประชุมครั้งที่ 4 ปี พ.ศ. 2540 ที่ประชุมยังให้ความสำคัญในการสร้างเสริมสุขภาพเนื่องจากเห็นว่าเป็นการลงทุนที่คุ้มค่าและทำให้ประชาชนสามารถจัดการตนเองได้อย่างมีระบบมากขึ้น (สินศักดิ์ชื่นมื่น อุ่นพรมมี, 2556; ธีระ วรธนารัตน์, 2560) ทั้งนี้ในการขับเคลื่อนการสร้างเสริมสุขภาพให้ชุมชนเข้มแข็งนั้นมีความต่อเนื่อง จากรากฐานแนวคิดเมื่อนำอยู่ที่ประกาศใช้ตั้งแต่ปี 2529 ขององค์การอนามัยโลกเป็นต้นมา จนถึงปัจจุบันมีหลายประเทศได้พัฒนาต่อยอดตามบริบทของตนเอง เช่น ประเทศฮ่องกงได้ดำเนินการโครงการเมืองน่าอยู่โดยกำหนดความสำเร็จของโครงการเพื่อนำไปกำหนดนโยบายสาธารณะนั้น ขึ้นอยู่กับความสามารถในการสร้างนวัตกรรมของพื้นที่ (Maged N. Kamel Boulos, AgisD. Tsouros and Arto Holopainen, 2015)

สำหรับประเทศไทยได้มีการนำแนวคิดเมืองน่าอยู่มาปรับใช้ในบริบทของประเทศส่วนใหญ่เป็นลักษณะชุมชนและท้องถิ่น โดยโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่เป็นโครงการที่ดำเนินการโดยสำนักสร้างสรรค์โอกาสและนวัตกรรม สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการสนับสนุนให้ดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมกระบวนการทางด้านสุขภาพ และได้จัดทำแผนงานร่วมสร้างชุมชนน่าอยู่ขึ้น โดยนำยุทธศาสตร์การสร้างนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพของรัฐบาลมาดำเนินการใช้ เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อพันธกิจดังกล่าว ในลักษณะการออกแบบคือสนับสนุนทุนให้หมู่บ้านหรือชุมชนดำเนินการกิจกรรมหรือโครงการเพื่อยกระดับความสามารถในการจัดการตนเอง ให้เป็นชุมชนเข้มแข็งเพื่อให้ชุมชนมีสุขภาพที่ดี รวมถึงการค้นหาและพัฒนานวัตกรรมเกี่ยวกับการสร้างเสริมสุขภาพ (www.thaihealth.or.th, 05/03/2557) ร่วมกับสถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (สจรส.มอ.) โดยมีที่มาจากกรถอดบทเรียนของชุมชนบ้านหนองกลางดง ตำบลศิลาลอย กิ่งอำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และชุมชนไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่มีความชัดเจนในการดำเนินงานชุมชนเข้มแข็งสามารถจัดการตนเองได้ (พงค์เทพ สุธีรัฐ, 2557) ทั้งนี้เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ผลสำเร็จและผลกระทบของโครงการการวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนของโครงการปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จ และสามารถนำไปใช้เป็นองค์ความรู้ที่เป็นแนวทางการปฏิบัติที่ดีต่อยอดและทดลองปฏิบัติในพื้นที่อื่นๆ ต่อไปนั้นการสร้างนวัตกรรมให้เกิดขึ้นในโครงการเป็นปัจจัยหนึ่งที่สามารถแสดงถึงความสำเร็จของโครงการ (ชูลีรัตน์ เจริญพร,

2560) โดยมีประเด็นหัวข้อที่น่าสนใจหลายด้านที่สามารถบอกถึงปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการเพิ่มความสามารถของชุมชนในการสร้างนวัตกรรมให้เกิดขึ้น เช่น ด้านชุดความรู้เดิม ได้แก่ โครงการการจัดการขยะด้วยการเลี้ยงไส้เดือนดิน ด้านผู้นำชุมชน ได้แก่ สภาผู้นำชุมชนมีการจัดโครงสร้างและแบ่งบทบาทหน้าที่ชัดเจน อีกทั้งการมีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ เกิดเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนโครงการ และส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอย่างแท้จริงในการจัดการปัญหาด้วยชุมชนและเพื่อชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2558)

โครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ของสำนักสร้างสรรค์โอกาสและนวัตกรรม สำนัก 6 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สำนัก 6 สสส.) เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี 2553 จนถึงปี 2559 ได้สนับสนุนโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ไปแล้วทั้งสิ้น 1,100 โครงการ มีการดำเนินการใน 66 จังหวัดทั่วประเทศ (พงค์เทพ สุธีรัฐดี, 2557) และจากผลการประเมินในระบบติดตาม พบว่าการเกิดขึ้นของนวัตกรรมในโครงการร่วมสร้างชุมชนทั้งหมดมีจำนวนน้อย แต่โครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ในพื้นที่จังหวัดยะลา ที่มีการดำเนินการเสร็จสิ้นแล้วมีผลการประเมินโครงการตั้งแต่เริ่มดำเนินการโครงการจำนวนทั้งสิ้น 14 โครงการ ดำเนินการเสร็จสิ้นแล้วจำนวน 10 โครงการ มีนวัตกรรมเกิดขึ้น 9 โครงการ หรือร้อยละ 90 ของโครงการที่ดำเนินการเสร็จสิ้นทั้งหมด นับว่าเป็นร้อยละที่สูงเมื่อเทียบกับพื้นที่อื่น และจากพื้นที่โครงการที่ดำเนินการแล้วเสร็จ พบว่าพื้นที่อำเภอธารโตมีโครงการที่เกิดนวัตกรรมขึ้นจากการประเมินตนเอง จำนวน 5 โครงการ และ 1 ใน 5 โครงการ คือ โครงการชุมชนบ้านนครธรรม ต้นแบบจัดการขยะ มีการดำเนินการต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2554 นับว่าเป็นพื้นที่ที่มีความน่าสนใจในการศึกษา การเกิดขึ้นด้านนวัตกรรม นอกจากนั้นบริบทพื้นที่ของอำเภอธารโตยังเป็นลักษณะสังคมพหุวัฒนธรรมอีกด้วย คือ ประชากรมีทั้งที่นับถือศาสนาพุทธและอิสลามอาศัยอยู่ร่วมกันแม้ยังมีเหตุการณ์ความไม่สงบเกิดขึ้นอยู่เป็นระยะ แต่ผู้รับผิดชอบโครงการสามารถดำเนินโครงการจนเสร็จสิ้นและมีนวัตกรรมเกิดขึ้นได้ คือ โครงการศรีทำนน้ำสุภาพะดีวิถีพอเพียง, โครงการชุมชนบ้านนครธรรม ต้นแบบนักจัดการขยะ นักจัดการสุขภาพ, โครงการนักจัดการขยะและสุขภาพบ้านศรีนคร, โครงการชุมชนพิภูลทอง สุขภาพดีด้วยสมุนไพรไทยและโครงการคอกข้างร่วมใจจัดการขยะ...รักสุขภาพ (www.happynetwork.org, 05/03/2562) ทั้งนี้การประเมินนวัตกรรมที่เกิดขึ้นเป็นการศึกษาโดยผู้รับผิดชอบโครงการหลัก ผู้ร่วมรับผิดชอบโครงการและพี่เลี้ยงโครงการทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาเพิ่มเติมโดยใช้กระบวนการ การศึกษา 4 ด้าน มาตรวจสอบกระบวนการเกิดนวัตกรรม โดยกระบวนการศึกษานี้ ได้แก่ ด้านผลผลิตของนวัตกรรม ปัจจัยด้านบริบทหรือสภาพแวดล้อม ปัจจัยนำเข้าและปัจจัยด้านกระบวนการ ซึ่งกระบวนการเหล่านี้สามารถเป็นข้อมูลในการตัดสินใจดำเนินงานต่อไป หรือต้องมีการปรับเปลี่ยน หรือยุติการดำเนินการต่อไป (พิชิต ฤทธิจรรย์, 2560)

จากการดำเนินโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ที่ผ่านมา พบว่า โครงการส่วนใหญ่มีการเกิดนวัตกรรมขึ้นมาน้อย แต่ในพื้นที่อำเภอธารโต จังหวัดยะลา มีการสร้างสรรค์นวัตกรรมที่เกิดขึ้นมาก จึงทำให้ผู้วิจัยต้องการศึกษาว่า ผลผลิตเชิงนวัตกรรมที่เกิดขึ้นดังกล่าวมีลักษณะ รูปแบบการนำไปใช้อย่างไร ทำไม่ถึงเกิดขึ้นหรือมีปัจจัยอะไรที่ทำให้เกิดขึ้น โดยการศึกษา ประกอบไปด้วย การศึกษาผลผลิตของนวัตกรรมและศึกษาปัจจัยด้านบริบท ปัจจัยนำเข้า ปัจจัยด้านกระบวนการ ทั้งนี้เพื่อนำข้อมูลการศึกษาไปปรับปรุงวิธีการสนับสนุนโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ ของสำนักสร้างสรรค์โอกาส

และนวัตกรรม สำนัก 6 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ และโครงการของหน่วยงาน
อื่นๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลผลิตเชิงนวัตกรรมของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ จังหวัดยะลา
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเกิดนวัตกรรมในด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า
และด้านกระบวนการของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ จังหวัดยะลา

คำถามการวิจัย

1. ผลผลิตเชิงนวัตกรรมมีอะไรบ้าง เป็นรูปแบบใด อยู่ในระดับใด
2. มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเกิดนวัตกรรมในด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้าน
กระบวนการอะไรบ้างและเป็นอย่างไร

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

โครงการร่วมสร้างชุมชนน่าอยู่ หมายถึง โครงการที่มีการสนับสนุนทุนให้ชุมชนใน
ระดับหมู่บ้านหรือชุมชนในจังหวัดยะลา สามารถพัฒนากระบวนการจัดการในชุมชนนำไปสู่การแก้ปัญหา
สำคัญในชุมชนได้ โดยมีปัจจัยสำคัญที่ทำให้โครงการบรรลุผลสำเร็จ จำเป็นจะต้องมีการพัฒนาศักยภาพ
ของคนในชุมชนให้สามารถเขียนโครงการและบริหารจัดการโครงการได้ ของสำนัก 6 สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ

ผลผลิตเชิงนวัตกรรม หมายถึง สิ่งใหม่ทั้งหมด หรือดัดแปลงของเดิมให้แตกต่าง หรือ
มีการศึกษา หรือระหว่างการศึกษาในสิ่งนั้นว่าสามารถนำไปแก้ปัญหาชุมชนได้ ในโครงการร่วมสร้าง
ชุมชนน่าอยู่ จังหวัดยะลา 3 รูปแบบ ได้แก่ นวัตกรรมด้านสิ่งประดิษฐ์ นวัตกรรมด้านกลไก และ
นวัตกรรมด้านแหล่งเรียนรู้

ระดับนวัตกรรม หมายถึง ระดับของนวัตกรรมที่เกิดขึ้นในโครงการร่วมสร้างชุมชน
น่าอยู่ จังหวัดยะลา แบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับสิ่งใหม่ ระดับสิ่งประยุกต์จากสิ่งเดิม และระดับ
สิ่งเดิมมาใช้ในพื้นที่ใหม่

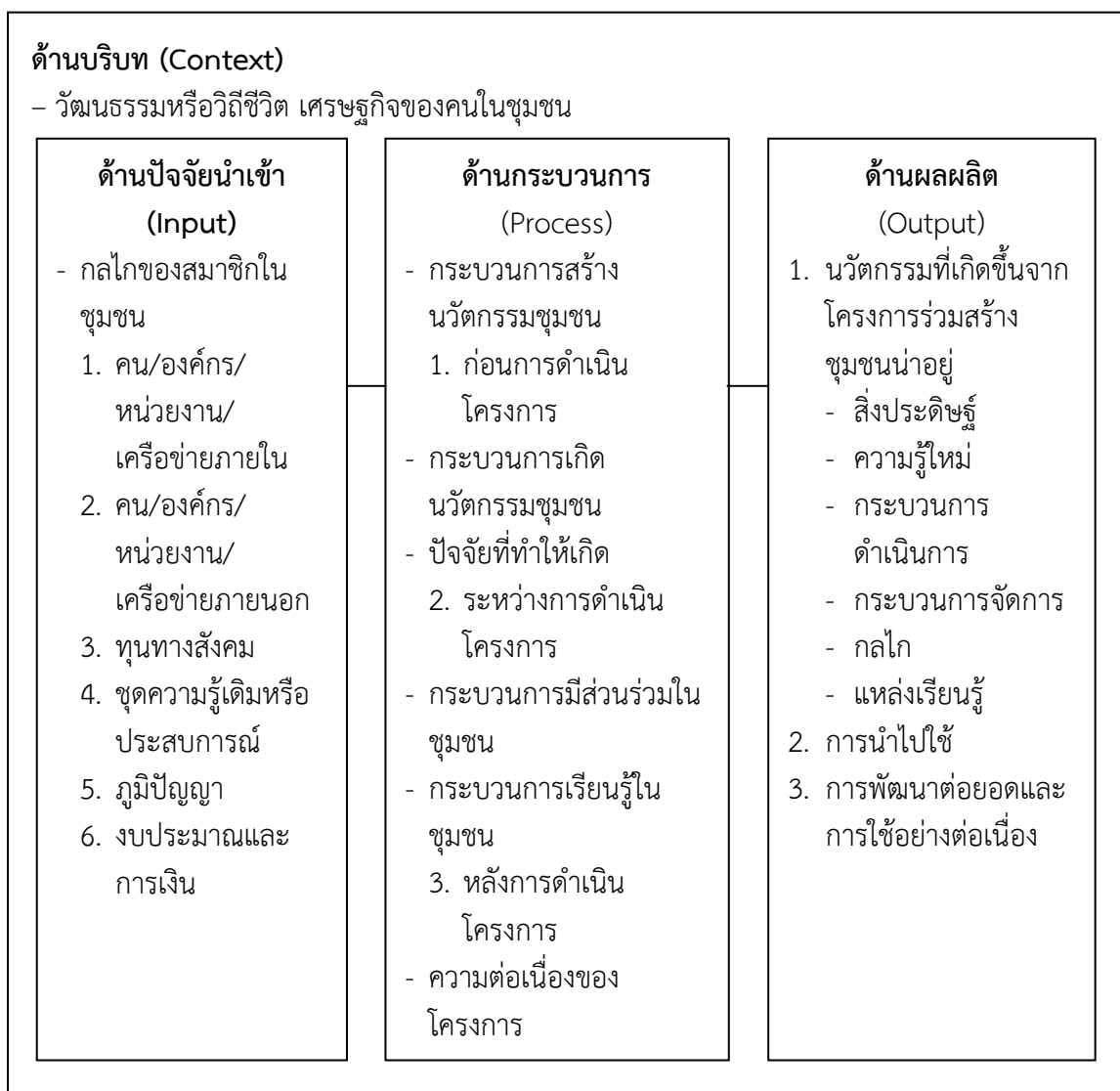
พี่เลี้ยงโครงการ หมายถึง บุคคลที่เป็นกลไกการหนุนเสริมให้ผู้ที่ได้รับการสนับสนุน
จาก สำนัก 6 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ สามารถพัฒนาโครงการ ดำเนินโครงการ
วิเคราะห์และสังเคราะห์โครงการ รวมถึงการสร้างนวัตกรรม

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยวิจัยเชิงพรรณนา โดยเก็บข้อมูลจากสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มเก็บข้อมูลใน 4 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้รับผิดชอบโครงการ กลุ่มผู้ร่วมรับผิดชอบโครงการ กลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการและพี่เลี้ยงโครงการที่มีส่วนร่วม จำนวน 43 คน มีตัวแปรที่ต้องการศึกษาใช้เกณฑ์ Context Evaluation (บริบท) Input (ปัจจัยนำเข้า) Process (กระบวนการ) และ Product (ผลผลิต) (ธเนศ ขำเกิด, 2552) โดยการคัดเลือกพื้นที่จากการดำเนินโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ที่มีการดำเนินการเสร็จสิ้นในปี พ.ศ. 2558 และมีนวัตกรรมเกิดขึ้นใน 5 ชุมชนของอำเภอธารโต จังหวัดยะลา คือ ชุมชนศรีท่าน้ำ ชุมชนบ้านนครธรรม ชุมชนพิกุลทอง ชุมชนบ้านศรีนคร และชุมชนคอกช้าง ใช้เวลาในการเก็บข้อมูลตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2561 ถึงวันที่ 30 กันยายน 2561

กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการศึกษาผลผลิตเชิงนวัตกรรมของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ กรณีศึกษาจังหวัดยะลาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และประยุกต์จากแนวคิด CIPP Model ของ Daneil L. Stufflebeam (1960) และธเนศ ขำเกิด (2552) เพื่อศึกษาผลผลิตนวัตกรรมของโครงการและศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเกิดนวัตกรรมในด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า และด้านกระบวนการของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ จังหวัดยะลา ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เมื่อเสร็จสิ้นการศึกษาคั้งนี้ สามารถนำข้อมูลที่ได้ให้สำนักสร้างสรรค์โอกาส และนวัตกรรม สำนัก 6 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สำนัก 6 สสส.) นำไปปรับแนวทางการให้ทุนสนับสนุนโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ และให้หน่วยงานอื่นสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปรับโครงการของตนเองที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสุขภาพของชุมชน

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษา ผลผลิตเชิงนวัตกรรมของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ กรณีศึกษาจังหวัดยะลาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดเป็นการวิจัยเชิงพรรณนา เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ มีแนวคิดสำคัญว่านวัตกรรมที่เกิดขึ้นนั้นมีลักษณะ รูปแบบและระดับใดมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเกิดนวัตกรรมขึ้นได้อย่างไร ดังนั้นจึงประมวลแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมานำเสนอในหัวข้อต่างๆ ดังนี้

1. ชุมชนน่าอยู่
2. โครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่
3. ทฤษฎีนวัตกรรม
 - 3.1 ความหมายนวัตกรรม
 - 3.2 ปัจจัยที่ก่อให้เกิดนวัตกรรม
 - 3.3 ผลของนวัตกรรม

1. ชุมชนน่าอยู่

1.1 ความเป็นมาชุมชนน่าอยู่

แนวคิดชุมชนน่าอยู่มีรากฐานการคิดจากแนวคิดการสร้างเสริมสุขภาพขององค์การอนามัยโลก โดยอาศัยกระบวนการที่ทำให้ประชาชนสามารถดูแลสุขภาพของตนเองได้ ทั้งนี้เมื่อมีแนวคิดเมืองน่าอยู่ ก็ได้ถูกกล่าวถึงในองค์การนานาชาติ คือ องค์การอนามัยโลกอีกครั้ง โดยระบุว่าเมืองน่าอยู่ไม่ได้หมายถึงการให้ความสำคัญกับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นเท่านั้น และเมืองน่าอยู่ไม่จำเป็นต้องเป็นมีคนที่ได้ประสบความสำเร็จของสถานะทางสุขภาพ แต่เมืองนั้นจำเป็นต้องมีจิตสำนึกด้านสุขภาพที่เมื่อเป็นปัญหาในเมืองแล้ว มีความมุ่งมั่นที่จะปรับปรุงเมืองนั้นให้ดียิ่งขึ้น เมืองนั้นอาจจะจะเป็นเมืองที่มีสุขภาพดี ถ้ามีความมุ่งมั่นต่อสุขภาพ มีโครงสร้าง และขั้นตอนการปรับปรุงในการทำงานซึ่งมีการกระทำที่ส่งผลต่อผลลัพธ์ทางสุขภาพ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมของชุมชน 2) นวัตกรรมที่ต้องมีการค้นหาอย่างต่อเนื่องสำหรับความคิดใหม่และวิธีการ 3) นโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ (WHO, 1997) ทั้งนี้องค์การอนามัยโลกได้กล่าวถึงลักษณะของเมืองน่าอยู่ไว้ 11 ประการ โดยความหลากหลายของเศรษฐกิจและนวัตกรรมของเมืองเป็นลักษณะที่สำคัญอีกประการที่ถูกกล่าวถึง จากแนวคิดนี้ส่งผลให้นานาชาติได้ไปปรับใช้ในบริบทของประเทศตนเองจนสามารถเกิดผลลัพธ์หรือการเปลี่ยนแปลง และจากการประชุม 'WHO EURO 2014 International Healthy Cities Conference : Health and the City-Urban Living in the 21st Century' ณ กรุงเอเธนส์ประเทศกรีซ ในวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2557 พบว่า การปรับปรุงสุขภาพความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตโดยรวมของประชากรในชุมชนที่มีการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของประชาชน ทำให้มีการดูแลซึ่งกันและกันที่ดีกว่า มีการรวมทางสังคมมากขึ้นและอีกสิ่งที่เกิดขึ้น คือ ภาวะสมองไหลจากชนบทและเมืองขนาดเล็กสู่มหานครขนาดใหญ่ลดลง ในประเทศฮ่องกงมีการดำเนินการพัฒนาโครงการเมืองน่าอยู่นี้ โดยกำหนดให้ความสำเร็จของโครงการเมืองน่าอยู่ในการวางรากฐานสำหรับการกำหนดนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพขึ้นอยู่กับความสามารถในการสร้างนวัตกรรมในหลายพื้นที่ให้

ประสบความสำเร็จผ่านกระบวนการทางนวัตกรรม การตระหนักว่านวัตกรรมเป็นสิ่งจำเป็น มีความเป็นไปได้และเป็นที่ยอมรับ เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความรู้ การแพร่กระจายของนวัตกรรม การปฏิบัติและความเป็นไปได้ ในการสร้างแรงจูงใจทางการเงิน และอื่นๆ สำหรับการดำเนินงานในท้ายที่สุด ผลของการดำเนินงานควรจะได้รับที่ยอมรับ และเป็นตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จ และควรขยายไปยังพื้นที่อื่นๆ ของการปฏิบัติด้วย (Maged N. Kamel Boulos, Agis D. Tsouros and Arto Holopainen, 2015)

ในประเทศไทยมีแนวคิดชุมชนน่าอยู่ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2521 โดยกระทรวงมหาดไทย ในขณะนั้นได้มีแนวคิดการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติให้มีความสอดคล้องกับทำให้ประชาชนมีสุขภาพดีถ้วนหน้าภายในปี พ.ศ. 2543 หลังจากนั้นในปี พ.ศ. 2537 ประเทศไทยได้ปรับแนวคิด เมืองน่าอยู่ มาปรับใช้ในงานด้านสาธารณสุข โดยเริ่มจากการดำเนินงานในเขตกรุงเทพมหานคร และในปี พ.ศ. 2542 คณะรัฐมนตรีได้กำหนดเมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่เป็นวาระแห่งชาติ ในวันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2542 จนในปี พ.ศ. 2550 สำนักสร้างสรรค์โอกาสและนวัตกรรม สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สำนัก 6 สสส.) และผู้ทรงคุณวุฒิได้ดำเนินการไปศึกษาดูงานที่บ้านหนองกลางดง และพบว่าชุมชนสามารถรวมตัวกันพัฒนาตนเองได้และชาวบ้านมีศักยภาพในการควบคุมความเป็นอยู่ของตนเองได้ จึงมีการดำเนินงานเกี่ยวข้องกับชุมชนน่าอยู่ร่วมกับสถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (สจรส.มอ.) จนถึงปี พ.ศ. 2561 (พงค์เทพ สุธีรัฐดี, 2557)

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ชุมชนน่าอยู่ คือ ชุมชนที่มีกระบวนการจัดการตนเอง โดยมีกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเอง เพื่อให้ชุมชนนั้นสามารถพึ่งพาตนเองได้ และเป็นปัจจัยกำหนดสุขภาพที่ส่งผลโดยตรงต่อประชาชน

1.2 องค์ประกอบของชุมชนน่าอยู่

ชุมชนน่าอยู่มีการเชื่อมโยงกันเป็นองค์รวม โดยมีชุมชนเป็นฐานการพัฒนา ประกอบไปด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ความน่าอยู่ในลักษณะทางกาย จิต สังคม และวิญญาณของคนในชุมชนที่ดี 2) การมีภูมิปัญญาที่เป็นการสืบทอดภูมิปัญญาและมีการประยุกต์ใช้ พัฒนา ต่อยอดให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน 3) การมีเศรษฐกิจฐานรากที่ดี มีเศรษฐกิจที่มีความเข้มแข็งสามารถเพิ่มรายได้ และพัฒนาต่อยอดได้ 4) การมีระบบบริหารจัดการที่ดี คือ ระบบบริหารสามารถตรวจสอบได้ ความโปร่งใสตรวจสอบได้ ภาคประชาชนสามารถทำการตรวจสอบได้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2546)

อาจกล่าวได้ว่าองค์ประกอบของชุมชนน่าอยู่ทั้ง 4 องค์ประกอบ สามารถนำพาให้เศรษฐกิจฐานรากให้มีความมั่นคงปลอดภัยและเท่าเทียมกันได้

2. โครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่

สำหรับประเทศไทยได้มีการนำแนวคิดเมืองน่าอยู่มาปรับใช้ในบริบทของประเทศส่วนใหญ่ นั่นคือ ชุมชนและท้องถิ่น โดยโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่เป็นโครงการที่ดำเนินการโดยสำนักสร้างสรรค์โอกาสและนวัตกรรม สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สำนัก 6

สสส.) และสถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (สจรส.มอ.) มีที่มาจากกรถอดบทเรียนของชุมชนบ้านหนองกลางดง ตำบลศิลาลอย กิ่งอำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และชุมชนไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่มีความชัดเจนในการดำเนินงานชุมชนเข้มแข็งสามารถจัดการตนเองได้ และสนับสนุนทุนให้ชุมชนในระดับหมู่บ้านหรือชุมชนในท้องถิ่น สามารถพัฒนาระบบการจัดการในชุมชนนำไปสู่การแก้ปัญหาสำคัญในชุมชนได้ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้โครงการบรรลุผลสำเร็จ จำเป็นจะต้องมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้สามารถเขียนโครงการและบริหารจัดการโครงการได้ โดยมีหลักคิดสำคัญ คือ “ชุมชนสามารถจัดการตนเองนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็งเพื่อชุมชนสุขภาวะ ชุมชนจึงน่าอยู่” แนวคิดสำคัญเป็นลักษณะเจตีย์ 3 ส่วน ได้แก่ ยอดเจตีย์ แสดงถึงความเป็นธรรม กลางเจตีย์ แสดงถึงระบบต่างๆ เศรษฐกิจ การศึกษา การเมือง การปกครอง และยุติธรรม และฐานเจตีย์ คือ ชุมชนหรือท้องถิ่น โดยมียุทธศาสตร์การสร้างชุมชนเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ คือ การบริหารจัดการกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง ต้องส่งเสริมการรวมตัวเรียนรู้ ร่วมกันคิดร่วมกันทำ การจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและมีสมาธิตามศักยภาพของชุมชน เชื่อมโยงกับการทำมาหาเลี้ยงชีพ ตั้งแต่ระดับบุคคล ระดับครอบครัวจนถึงระดับชุมชน โดยคำนึงถึงความพอเพียงและความพออยู่พอกิน สามารถเชื่อมต่อกับชุมชนและสังคมภายนอก มีกระบวนการจัดการองค์ความรู้ อย่างเป็นขั้นเป็นตอน มีเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน (พงค์เทพ สุธีรัฐดี, 2557) โดยมีลักษณะการดำเนินการ ดังนี้

2.1 การดำเนินการโครงการ

การดำเนินการของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ของสถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

2.1.1 การพัฒนาเพื่อเตรียมการสนับสนุนโครงการ แบ่งเป็น

- 1) ทิมวิชาการ ได้แก่ การพัฒนาระบบการจัดการโครงการการพัฒนากรอบแนวคิดชุมชนน่าอยู่ การพัฒนาคู่มือโครงการ และการพัฒนาหลักสูตรอบรม
- 2) การพัฒนาศักยภาพพี่เลี้ยงโครงการ ได้แก่ แนวคิดชุมชนน่าอยู่ การพัฒนาโครงการ การติดตามประเมินผลโครงการ การใช้งานเว็บไซต์ชุมชนน่าอยู่ และการสังเคราะห์หรือการรายงานโครงการ

2.1.2 การดำเนินงานโครงการ

สามารถจำแนกได้ตามวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

- 1) การสร้างการเรียนรู้
 - มีกระบวนการตั้งแต่การประชาสัมพันธ์โครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ โดยมีการนำเสนอกรอบแนวคิดชุมชนน่าอยู่ ผ่านช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อออนไลน์ วิทยุชุมชน และจัดการประชุมให้ความรู้แก่ตัวแทนชุมชนที่ได้รับ การคัดสรรจากพี่เลี้ยงในพื้นที่ในการดำเนินโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ หลังจากนั้นจัดการเรียนรู้ให้ตัวแทนชุมชนในด้าน การจัดการข้อมูล การจัดทำแผน การพัฒนาโครงการตามแผน และการติดตามประเมินผลโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ รวมทั้งจัดการพัฒนาการเขียนโครงการของชุมชน โดยมีพี่เลี้ยงโครงการเป็นผู้สนับสนุน

ข้อมูลและคัดเลือกพื้นที่ที่สามารถเข้าสู่กระบวนการพัฒนาโครงการต่อ ส่วนพื้นที่ที่ไม่ผ่านการคัดเลือก สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ จะรวบรวมข้อมูลส่งมายัง สำนัก 6 สสส. เพื่อเสนอโครงการอื่นต่อไป

2) การพัฒนาโครงการ

คณะกรรมการจะคัดเลือกหรือคัดเลือกผู้สนใจเสนอโครงการ ตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้ แล้วนำโครงการมาพัฒนาอีก 3 ครั้ง คือ จัดการเรียนรู้การใช้งานเว็บไซต์เพื่อพัฒนาโครงการของชุมชน จากนั้นจัดการประชุมการพัฒนาโครงการโดยสถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และทีมสนับสนุนวิชาการ เพื่อให้โครงการมีชัดเจนความสมบูรณ์ หลังจากนั้นคณะทำงานวิชาการพร้อมทีมสนับสนุนวิชาการประชุมเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และส่งโครงการกลับคืนผู้รับผิดชอบโครงการเพื่อนำไปปรับปรุง โดยมีพี่เลี้ยงโครงการเป็นผู้สนับสนุนข้อมูลก่อนนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ และขั้นตอนสุดท้าย คือ จัดการประชุมพิจารณาข้อเสนอพร้อมปรับปรุงโครงการโดยมีการพิจารณาร่วมกันของทีมสนับสนุนวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิจากสร้างสรรค์โอกาสและนวัตกรรม สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สำนัก 6 สสส.)

3) การสนับสนุน ติดตามและประเมินผลโครงการ

จัดการประชุมนิเทศผู้รับทุน การติดตามการดำเนินการโครงการของชุมชนโดยทีมสนับสนุนวิชาการ เป็นจำนวน 3 ครั้ง ได้แก่ การลงพื้นที่เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชน การติดตามรายงานงวดเบิกจ่ายการดำเนินการโครงการ และการสังเกตการณ์ร่วมกับการทำรายงาน หลังจากนั้นติดตามประเมินผลทางเว็บไซต์และลงพื้นที่ของเจ้าหน้าที่ของสถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เพื่อตรวจสอบเอกสารการดำเนินงานโครงการ แลกเปลี่ยนและสรุปบทเรียนการดำเนินโครงการเมื่อใกล้ปิดโครงการอีก 3 ครั้ง คือ พัฒนาเรื่องการเขียนรายงานผลการดำเนินการที่มีที่ถูกต้องและมีคุณภาพ, ติดตามความก้าวหน้าระหว่างดำเนินการโครงการ วิเคราะห์ปัญหา ทบทวนวิธีการดำเนินโครงการ และจัดทำ ตรวจสอบเนื้อหา รายงานปิดโครงการ รวมถึงการสังเคราะห์ผลที่เกิดขึ้น

4) การสังเคราะห์ความรู้ที่เกิดจากโครงการ

มีกระบวนการประชุมร่วมกันเพื่อทำความเข้าใจและฝึกปฏิบัติการสังเคราะห์ของคณะทำงานวิชาการ ทีมสนับสนุนวิชาการ ทีมประเมินโครงการและทีมสังเคราะห์ หลังจากนั้นคัดเลือกโครงการต้นแบบที่มีการบริหารจัดการที่ดีและมีผลผลิตจากการดำเนินงาน การสังเคราะห์เบื้องต้นจากพี่เลี้ยงและผู้รับผิดชอบโครงการ หลังจากนั้นทีม สจรส. ทีมสนับสนุนวิชาการ และทีมสังเคราะห์จะลงพื้นที่โครงการต้นแบบเพื่อให้ได้ประเด็นการสังเคราะห์ความรู้และสะท้อนปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จ (พงค์เทพ สุธีรวิทย์, 2558)

2.1.3 ระบบพี่เลี้ยงโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่

กลไกนี้เป็นกระบวนการที่มีลักษณะเป็นกระบวนการหนุนเสริม กระตุ้น และเป็นพี่เลี้ยงของชุมชนในการดำเนินโครงการร่วมสร้างชุมชน สามารถหนุนเสริมกระบวนการดำเนินกิจกรรมในโครงการให้เกิดผลสำเร็จและเป็นไปตามผลลัพธ์ได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้มีลักษณะการดำเนินการดังนี้

1) การค้นหาภาศิรยย่อ

มีวัตถุประสงค์เพื่อขยายแนวร่วมการดำเนินงานสร้างเสริมสุขภาพ มีการดำเนินกิจกรรม คือ ดำเนินการสื่อสารแนวทางการสนับสนุนทุนโครงการให้แก่ชุมชนอย่างทั่วถึง ด้วยการสื่อสารที่มีความหลากหลาย หลังจากนั้นค้นหาและประเมินกลุ่มเป้าหมายที่มีศักยภาพเพื่อร่วมพัฒนาโครงการตามแนวทางสนับสนุนทุนของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ จากนั้นไปศึกษาดูงานพื้นที่ต้นแบบเพื่อได้เรียนรู้แนวคิดชุมชนน่าอยู่และไปดำเนินการจัดกระบวนการให้ชุมชนสามารถจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเองในพื้นที่ หลังจากนั้นจัดกระบวนการตามการพัฒนาข้อเสนอโครงการ และดำเนินการจัดส่งข้อมูลที่ได้ให้แก่สำนัก 6 และร่วมพิจารณาโครงการกับผู้ทรงคุณวุฒิ

2) การพัฒนาศักยภาพ

ในการรับบทบาทที่เลี้ยงโครงการจำเป็นต้องมีการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อให้สามารถบริหารจัดการโครงการ และดำเนินงานให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ คือ การปฐมนิเทศผู้รับทุนหรือผู้รับผิดชอบโครงการ และการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์การดำเนินการ และสนับสนุนให้สามารถทำรายงานตามเงื่อนไขของ สสส. กับผู้รับทุนหรือผู้รับผิดชอบโครงการได้

3) การติดตามผลแบบเน้นการเรียนรู้ของผู้ดำเนินโครงการ

โดยมีกระบวนการลงพื้นที่อย่างน้อย 3 ครั้ง เพื่อส่งเสริมและให้คำแนะนำแก่สภาผู้นำชุมชนในการใช้กระบวนการติดตามประเมินผลลัพธ์จากเครื่องมือการติดตามประเมินผล มีการประเมินโครงการ การดำเนินงานเชิงประเด็นด้านต่างๆ ที่ทำให้โครงการสำเร็จ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ สุขภาพ สังคม และสิ่งแวดล้อม มีการประเมินการดำเนินของสภาผู้นำชุมชน มีการติดตามโครงการผ่านช่องทางต่างๆ เพื่อประเมินความก้าวหน้าในการดำเนินงานโครงการ พร้อมประเมินความเสี่ยงเพื่อแจ้งแก่สำนัก 6 สสส. มีการจัดทำรายงานการติดตามโครงการตามแบบฟอร์มของ สสส. และสามารถเชื่อมโยงประสานโอกาสให้มีการสนับสนุนจากผู้ที่เกี่ยวข้องหรือหน่วยงานภายในพื้นที่

4) การถอดบทเรียนการดำเนินงาน

ที่เลี้ยงต้องค้นหาและถอดบทเรียนโครงการที่มีโอกาสพัฒนาหรือต่อยอดเพื่อให้สามารถเป็นตัวอย่างและเผยแพร่แก่สาธารณะได้ และร่วมสรุปกับ สสส. เพื่อให้ข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์แก่สำนัก 6 สสส. เพื่อนำไปปรับปรุงการดำเนินงานต่อไป

5) การรายงานผลการดำเนินงาน

ที่เลี้ยงต้องมีการรายงานข้อมูลและความก้าวหน้าของหน่วยจัดแก่คณะกรรมการ Task Force ทุก 3 เดือน มีการจัดทำรายงานการดำเนินงานและการใช้จ่ายเงินของหน่วยจัดตามเงื่อนไข และรายงานผลแก่คณะกรรมการบริหารแผน รวมไปถึงการนำเสนอผลงานในที่ประชุมต่างๆ ที่สำนัก 6 สสส. เห็นสมควร

6) อื่นๆ

การเข้าร่วมกิจกรรมและเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานในประเด็นต่างๆ 3 ครั้ง โดยครั้งที่ 1 ได้แก่ การบริหารเชิงผลลัพธ์ การวิเคราะห์ความเข้มแข็งของชุมชน การจัดการข้อมูล การจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเอง ครั้งที่ 2 การติดตามผลการประเมินเพื่อการเรียนรู้และพัฒนา การเสริมพลังชุมชน ครั้งที่ 3 การสังเคราะห์บทเรียนโครงการ (www.thaihealth.or.th, 05/02/2562)

2.2 ผลของการดำเนินโครงการ

จากการดำเนินการโครงการฯ มีผลการเกิดหลายประการ หลายมิติ “ชุมชนนำอยู่ด้วยการจัดการสิ่งแวดล้อม” เช่น การจัดการขยะด้วยการเลี้ยงไส้เดือนดิน การจัดทำแผนที่ชุมชนเพื่อแสดงตำแหน่งครัวเรือนที่ปลูกผัก การลดการใช้สารเคมีในการทำนาทำให้มีค่าใช้จ่ายในการทำเกษตรลดลง รวมถึงมาตรการลดการเผาฟางข้าวและซังข้าวโพดเพื่อลดปัญหาหมอกควันเกิด “ชุมชนลดปัจจัยเสี่ยงต่อสุขภาพ” เช่น การผลิตน้ำดื่มสมุนไพรทดแทนการเลี้ยงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในงานศพ การใช้ “รถเร่เลิกเหล้า” ถือเป็นกลยุทธ์ในการเข้าถึงชุมชนปลอดแอลกอฮอล์ เกิดการกำหนดกติกาของหมู่บ้าน ร่วมกันในการลดละเลิกเหล้าในงานบุญประเพณีต่างๆ มีร้านค้าที่จำหน่ายบุหรี่ประกาศเป็นร้านค้าสีขาว ประชาชนลด ละ เลิกเหล้า จนทำให้ปัญหาต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนมีแนวโน้มลดลงอย่างเห็นได้ชัดเจน ตลอดจนมี “สภาผู้นำชุมชน” ซึ่งมีการจัดโครงสร้างและแบ่งบทบาทหน้าที่ชัดเจน พร้อมทั้งมีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนโครงการและทำให้ชุมชนเกิดการมีส่วนร่วมในการจัด การปัญหาด้วยชุมชนเองและเพื่อชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง (www.thaihealth.or.th, 05/08/2560)

จากการทบทวนวรรณกรรมและติดตามการประเมินโครงการฯ ผ่านทางเว็บไซต์ คนได้สร้างสุข (www.happynetwork.com, 03/04/2559) ของจังหวัดยะลาที่มีการดำเนินการเสร็จสิ้นแล้วในปี 2558 พบว่า มีการดำเนินการโครงการทั้งหมดจำนวน 10 โครงการ เสร็จสิ้นแล้วจำนวน 9 โครงการ และเกิดนวัตกรรมร้อยละ 100 คือ พื้นที่อำเภอธารโต จำนวน 5 ชุมชน คือ 1) ชุมชนคอกช้าง มีนวัตกรรมเชิงผลิตภัณฑ์ คือ ถังขยะตะแกรงเหล็กเกิดขึ้น โดยวิธีการทำให้เกิดนวัตกรรม คือ การนำตะแกรงเหล็กราคาถูกลงมาลงให้ชุมชนร่วมกันผลิตนวัตกรรมเพื่อให้ชาวบ้านมีถังขยะสำหรับแยกขยะในครัวเรือน 2) ชุมชนศรีนคร มีนวัตกรรมถังขยะจากตะแกรงเหล็กมีวิธีการทำให้เกิดนวัตกรรม จากได้ไปศึกษาดูงานของชุมชนบ้านนครธรรม ผลของนวัตกรรมนี้สามารถนำไปใช้ในการคัดแยกขยะและป้องกันการวางระเบิดได้ 3) ชุมชนศรีธานี มีการใช้นวัตกรรมยางยืดในการออกกำลังกายของสตรีมุสลิม โดยวิธีการทำให้เกิดนวัตกรรม คือ การรณรงค์ให้ผู้หญิงที่นับถือศาสนาอิสลามที่มีปัญหาด้านสุขภาพโดยสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการไม่ได้มีการออกกำลังกายที่เหมาะสม เนื่องจากประเพณีและวัฒนธรรมในพื้นที่ ผลของนวัตกรรมทำให้สามารถใช้อย่างยืดออกกำลังกายลดการเจ็บป่วย และสร้างความแข็งแรงของกล้ามเนื้อและใช้พื้นที่น้อยได้ 4) ชุมชนนครธรรม เริ่มดำเนินการในปี 2555 จนถึงปี 2558 มีนวัตกรรมเชิงผลิตภัณฑ์ คือ ถังขยะรีไซเคิล วิธีการทำให้เกิดนวัตกรรม คือ การใช้การพูดคุย การทำกิจกรรมร่วมกันของกลุ่มชุมชน เป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดการรวบรวมข้อมูลเป็นเล่มเอกสารสามารถเผยแพร่ให้กับผู้สนใจได้เห็นและผลของนวัตกรรมมีการแจกเอกสารดังกล่าวให้กับหมู่บ้านใกล้เคียงและส่วนราชการในพื้นที่ได้ 5) โครงการพิภูลทอง สุขภาพดีด้วยสมุนไพรไทย มีวิธีการทำให้เกิดนวัตกรรม คือ การใช้สภาผู้นำเยาวชนเป็นแกนนำในการดำเนินกิจกรรม

อาจกล่าวโดยสรุปว่า การดำเนินการของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่มุ่งเน้นให้ชุมชนมีกระบวนการจัดการภายในเพื่อให้เกิดผลกับชุมชนตามจุดหมายที่ชุมชนได้ตกลงกัน โดยอาศัยคนในชุมชนของตนเองเป็นตัวขับเคลื่อนกระบวนการดังกล่าว

3. ทฤษฎีนวัตกรรม

3.1 ความหมายและประเภท

คำว่า “นวัตกรรม (Innovation)” มีผู้จำกัดความไว้จำนวนหนึ่ง สามารถนำเอาหลักการสำคัญโดยมีองค์ประกอบที่สามารถมาอธิบายได้ ดังนี้

1) นวัตกรรมเป็นสิ่งใหม่ (Newness)

โดยเป็นสิ่งใหม่ทั้งหมดหรือสิ่งใหม่ที่ไม่เคยมีผู้ใดเคยทำมาก่อนเลยบางส่วน อาจเป็นของเก่าใช้ไม่ได้ผลในอดีตแต่นำมาปรับปรุงใหม่หรือมีการรื้อฟื้นมาใหม่หรือมีการพัฒนามาจากของที่เคยมีอยู่แล้วซึ่งเป็นของปัจจุบันที่เรานำมาปรับปรุงให้ดีขึ้น ทั้งนี้ “สิ่งใหม่” อาจจะมีลักษณะเป็นตัวผลิตภัณฑ์หรือบริการ หรือกระบวนการที่มีการนำวิธีการจัดระบบมาใช้โดยพิจารณาองค์ประกอบทั้งส่วนข้อมูลที่น่าเข้าไปและผลลัพธ์ โดยกำหนดขั้นตอนการดำเนินการให้เหมาะสมก่อนที่จะทำการเปลี่ยนแปลงหรือเป็นการปรับปรุงจากของเดิมหรือพัฒนาขึ้นมาใหม่โดยอาจมีการพิสูจน์ ด้วยการวิจัยหรืออยู่ระหว่างการวิจัยว่า “สิ่งใหม่” นั้นจะช่วยแก้ปัญหาและการดำเนินงานบางอย่างได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงกว่าเดิมต้องได้รับการเผยแพร่และยอมรับจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบงานที่ดำเนินอยู่ในขณะนั้น (สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ, 2550; สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์ และคณะ, 2553 และ Robinson, 2009)

2) นวัตกรรมเป็นผลจากพฤติกรรม

นวัตกรรมเป็นผลมาจากสิ่งที่เรียกว่าพฤติกรรม อาจผลที่ไม่ตั้งใจที่เกิดขึ้นใหม่ ซึ่งได้รับประโยชน์จากสถานการณ์ที่ไม่คาดคิดมาก่อน ไม่ใช่เป็นความหวังหรือการวางแผนไว้เดิม ผลที่ไม่ได้ตั้งใจจะนำไปสู่การค้นพบที่ยอดเยี่ยมอย่างต่อเนื่อง และอาจพบวิธีการแก้ปัญหาในชีวิตได้ มนุษย์มีความสามารถและมีวิธีที่ดีกว่าความเชื่ออยู่เสมอ (Smith, 2013; Robinson, 2009) และมีการศึกษา พบว่าพฤติกรรมสามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมด้านความคิดสร้างสรรค์ได้และอยู่ในระดับที่สูง (ศิวัชนันท์ ศิวพิทักษ์, 2556)

3) นวัตกรรมเป็นผลิตภัณฑ์

นวัตกรรมผลิตภัณฑ์เป็นผลิตภัณฑ์ (Outputs) ขององค์กรหรือธุรกิจ ในการเปลี่ยนแปลง “ผลิตภัณฑ์หรือบริการ” ขององค์กรนั้นอาจอยู่ในรูปของตัวสินค้า (Goods) หรือการบริการ (Services) ก็ได้ (Smith, 2006; Schilling, 2008; Robinson, 2009) จนปัจจุบันในการประชุม นอกจากนี้นวัตกรรมยังเป็นการปรับใช้ผลิตภัณฑ์หรือกระบวนการ เมื่อนำไปใช้แล้วก่อให้เกิดผลด้านการเงินและความเป็นอยู่ที่ดี แสดงให้เห็นว่านวัตกรรมไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งใหม่ หรือสิ่งที่เกิดขึ้นมาแล้วเท่านั้น ถ้าไม่ได้นำไปใช้เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ สิ่งนั้นจะยังไม่ถูกเรียกว่า นวัตกรรม (European Parliament Research Service, 2016)

นอกจากนี้ยังสามารถจำแนกประเภทของนวัตกรรมแบ่งได้ตามลักษณะขอบเขตและเป้าหมายของการนำไปใช้ โดยสามารถจำแนกการนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงการวิจัยและการจัดการ นวัตกรรม ประกอบด้วย 3 ลักษณะ คือ

1) การจำแนกตามเป้าหมายของนวัตกรรม (The Target of Innovation) ได้แก่ นวัตกรรมเชิงสิ่งประดิษฐ์ (Product Innovation) และนวัตกรรมเชิงกระบวนการ (Process Innovation)

2) การจำแนกตามระดับของการเปลี่ยนแปลง (The Degree of Change) จะแบ่งนวัตกรรมออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ นวัตกรรมในลักษณะเฉียบพลัน (Radical Innovation) และนวัตกรรมในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป (Incremental Innovation)

3) การจำแนกตามขอบเขตของผลกระทบ (The Area of Impact) จำแนกได้ 2 ประเภท คือ นวัตกรรมทางเทคโนโลยี (Technological Innovation) และนวัตกรรมทางการบริหาร (Administrative Innovation) (สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์, 2553)

ในส่วนของนวัตกรรมเชิงสุขภาพนั้น เป็นการริเริ่ม คิดค้น พัฒนาการแก้ไขหรือจัดการปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนท้องถิ่นที่เห็นชัดเป็นรูปธรรม สามารถถ่ายทอดหรือขยายผลให้ท้องถิ่นอื่นๆ ได้ (วิระศักดิ์ เครือเทพ, 2550) และสามารถนำมาใช้ในการสร้างเสริมสุขภาพของบุคคล กลุ่มคน หรือชุมชนเอง โดยมีเกณฑ์พิจารณาวัตกรรมการนั้น ได้แก่ เป็นสิ่งใหม่ทั้งหมด หรือดัดแปลงของเดิมให้แตกต่าง, มีการจัดระบบมาใช้ในขั้นตอนการดำเนินการ, มีการศึกษาหรือระหว่างการศึกษาในสิ่งใหม่นั้นว่าสามารถนำไปแก้ปัญหาได้และยังไม่เป็นหนึ่งในระบบงานนั้น และถ้าเป็นสิ่งใหม่จะต้องได้รับได้รับการยอมรับเสียก่อน (ปราณธีร์ รุ่งแก้ว, 2555)

นอกจากนี้ Robinson (2009) ได้กล่าวถึงการแพร่กระจายของนวัตกรรมเป็นการนำไปใช้ในกลุ่มประชากร ที่มีการสื่อสารผ่านช่องทางบางช่วงเวลาในหมู่สมาชิกของระบบสังคม โดยการแพร่กระจายของนวัตกรรม แบ่งออกเป็นสามตัวแปรที่สามารถก่อให้เกิดกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ได้แก่ 1) สิ่งที่มีคุณภาพให้เป็นนวัตกรรมการแพร่กระจาย 2) ความสำคัญของผู้เชี่ยวชาญ การสนทนาของผู้เชี่ยวชาญ และเครือข่ายของผู้เชี่ยวชาญ 3) การทำความเข้าใจความต้องการของกลุ่มผู้ใช้ที่แตกต่างกันโดยการเผยแพร่กระจายนั้นมักจะเกี่ยวข้องกับสื่อมวลชนและช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคล และในโลกปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น โทรศัพท์ อินเทอร์เน็ตและ มือถือ ซึ่งรวมไปถึงด้านของสื่อมวลชนและช่องทางระหว่างบุคคล เป็นตัวแทนของเครื่องมือของการแพร่กระจาย สิ่งเหล่านี้เรียกว่า “การสื่อสาร” ซึ่งเป็นกระบวนการที่ผู้เข้าร่วมการสร้างและใช้ข้อมูลร่วมกันกับคนอื่น เพื่อให้บรรลุความเข้าใจร่วมกัน (Rogers, 2003) ในการสื่อสารนี้สามารถเกิดขึ้นผ่านช่องทางระหว่างแหล่งที่มาเป็นบุคคลหรือสถาบันการศึกษาที่มีต้นกำเนิดจากข้อความ ผ่านช่องทางคือวิธีการที่จะได้รับข้อความจากแหล่งที่ผู้รับ (Rogers, 2003) ต้องอาศัยการเผยแพร่นวัตกรรมเป็นลักษณะเจาะจงในการสื่อสารและการรวมองค์ประกอบเหล่านี้ ดังนั้น สารที่ส่งออกมาเป็นนวัตกรรมระหว่างบุคคลหรือหน่วยงาน ถึงแม้จะได้รับการยอมรับหรือไม่ก็ตาม นับว่าการเผยแพร่วัตกรรมการนั้นมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบสังคมแล้ว องค์ประกอบสำคัญในการแพร่ของนวัตกรรม คือ ช่องทางการสื่อสาร, คุณลักษณะนวัตกรรมที่สามารถทำให้บุคคลเกิดการยอมรับได้เร็ว, เวลาจะเป็นตัวที่เกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ และระบบสังคมโดยเป็นความสัมพันธ์ระหว่างกันของบุคคลเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน (Rogers, 2003)

อาจสรุปความความหมายของนวัตกรรมได้ว่า เป็นสิ่งใหม่ที่ไม่เคยมีผู้ใดเคยทำ หรืออาจทำไว้เพียงบางส่วน เกิดจากการใช้ความรู้ประสบการณ์และความคิดสร้างสรรค์ออกมาในรูปแบบของตัวผลิตภัณฑ์ หรือเป็นกระบวนการทางความคิดซึ่งส่วนใหญ่ในเชิงสุขภาพและจำเป็นต้องได้รับการยอมรับและการแพร่ของนวัตกรรม โดยเป็นสิ่งที่มาจากชุมชนสู่ชุมชนเองแต่ละชุมชนนั้นอาจมีกิจกรรมที่เป็นลักษณะนวัตกรรมที่มีการออกแบบและการดำเนินการใช้รูปแบบการสนทนากลุ่ม นวัตกรรมเป็นกระบวนการที่มีส่วนร่วม ในการบันทึก ถกเถียงและสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการนวัตกรรมและผลของการเกิดขึ้นของนวัตกรรมและสิ่งที่สามารถบอกได้ว่าเป็นนวัตกรรมได้ต้องเป็นสิ่งที่สามารถพัฒนา แก้ไขปัญหา และจัดการชุมชนนั้นได้

3.2 รูปแบบนวัตกรรม

3.2.1 ความรู้

ความรู้เป็นสิ่งที่สะสมมาจากการศึกษา ประสบการณ์ และการปฏิบัติ รวมถึงสารสนเทศที่ได้รับมา (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2542) และความรู้ใหม่เกิดจากการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน เป็นในลักษณะการทำงานร่วมกัน ประชุมกัน เปรียบเทียบกัน ตลอดจนในรูปแบบของการจัดทำเอกสารออกมาแลกเปลี่ยนกัน ทั้งนี้อาจมีอุปสรรคในการทำให้เกิดความรู้ใหม่ได้ เช่น ระบบความดีความชอบ สถานะทางสังคม หลักฐานเชิงวิเคราะห ทัศนคติของคน และความพิการของกลไกตลาดความรู้ (วิจารณ์ พานิช, 2555)

3.2.2 ผลิตภัณฑ์หรือสิ่งประดิษฐ์

ผลิตภัณฑ์เป็นสิ่งที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้ สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ต่อตนเองหรือผู้อื่นได้ ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จำเป็นต้องมีความแตกต่างไปจากเดิมแต่ยังคงมีคุณค่าต่อผู้ใช้ต่อไป นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ถือเป็นผลผลิตที่มีการพัฒนาโดยโอกาสและความต้องการของตลาด ส่งผลให้เกิดประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจหรือสังคม ซึ่งรูปแบบผลิตภัณฑ์หรือสิ่งประดิษฐ์อาจเป็นในลักษณะเฉียบพลัน คือ ระดับสิ่งใหม่ที่มีกรรมวิธี แนวคิด หรือการเปลี่ยนแปลงจากเดิมอย่างสิ้นเชิง หรือเป็นลักษณะค่อยเป็นค่อยไป คือ การเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป มีพื้นฐานกรรมวิธีหรือแนวคิดเดิม (สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์, 2553)

3.2.3 กระบวนการดำเนินการหรือกระบวนการจัดการ

นวัตกรรมรูปแบบกระบวนการดำเนินการ เป็นการปรับเปลี่ยนในองค์การ การใช้จากแนวคิด วิธีการจัดการองค์กร แล้วส่งผลต่อกระบวนการผลิตที่มีประสิทธิภาพหรือประสิทธิผลที่สูงขึ้น ส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปในเรื่องการควบคุมคุณภาพ การปรับปรุงการผลิตและการดำเนินการของผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่องอาจเป็นในลักษณะการบริหารที่มีความสัมพันธ์กับนโยบาย ระบบ รูปแบบ และกระบวนการจัดการ (สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์, 2553)

3.2.4 กลไก

กลไกเป็นแนวทางในการสร้างสังคมที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในสังคม เพื่อกำหนดหรือตัดสินใจว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องและเหมาะสมในการดำเนินการของสังคม เป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีมาตรฐานในการสร้างประโยชน์ให้กับสังคม ทั้งนี้สมาชิกของสังคมต้องสามารถเข้าถึงข้อมูล

และเข้าใจองค์ความรู้ของกลไกเพื่อนำไปสู่การแสดงความเห็นของสังคมด้วยเหตุและผล (พระมหาประเสริฐ ภาวโร, 2561)

3.3 ปัจจัยที่ก่อให้เกิดนวัตกรรม

จากการทบทวนวรรณกรรมของ พบว่านวัตกรรมเป็นการตัดสินใจแสวงหาข้อมูล และการประมวลผลข้อมูลกิจกรรมที่บุคคล ซึ่งเป็นแรงจูงใจที่จะลดความไม่แน่นอนเกี่ยวกับข้อดีและข้อเสียของนวัตกรรม โดยกระบวนการนวัตกรรมเป็นการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับ 5 ขั้นตอน คือ ความรู้ การชักชวน การตัดสินใจ การดำเนินงาน และการยืนยัน (Sahin, 2006) ซึ่งในการสนับสนุนชุมชน เพื่อให้เกิดนวัตกรรมมีขั้นตอนการอธิบายรายละเอียด วิธีการ ที่แตกต่างกัน ชุมชนนั้นต้องมีการรวบรวม และกระจายข้อมูลที่ใช้ในกระบวนการนวัตกรรมเอง มีการสำรวจการสนับสนุนจากชุมชนที่มีนวัตกรรม นำมาใช้ในการพัฒนานวัตกรรมใหม่ หลังจากให้เห็นความแตกต่างของชุมชนนั้นการค้นพบสะท้อนให้เห็นว่า “นวัตกรรมใหม่ของชุมชนที่สร้างสรรค์นั้น เป็นสิ่งใหม่ในกลุ่มและไม่ได้อยู่ในความโดดเดี่ยว และการค้นพบนั้นแสดงให้เห็นว่าการให้ความช่วยเหลือของคนในชุมชน และสามารถสร้างนวัตกรรม เพื่อให้สมาชิกในชุมชนใช้เอง (Franke and Shah, 2001) ทั้งนี้มีองค์ประกอบหรือกระบวนการที่สามารถพบการเปลี่ยนแปลงในชุมชนที่อาจก่อให้เกิดนวัตกรรมขึ้น โดยพบการศึกษาของมีมิติทางสังคมประกอบไปด้วย การรับรู้ รูปแบบของการมีปฏิสัมพันธ์ในชุมชนความเป็นผู้นำและ ความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกนอกจากนั้นพบว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดนวัตกรรม ได้แก่ 1. การใช้โครงสร้าง การกำกับดูแล และกระบวนการตัดสินใจในการรับรู้ของชุมชน ของการบริหารจัดการของชุมชน 2. การใช้เวลาเก็บข้อมูล ผ่านการรับรู้ของการบริหารจัดการของชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม และ 3. การเลือกใช้และปรับกฎเกณฑ์ให้มีความเหมาะสมต่อพื้นที่ และต้องได้รับการยอมรับจากชุมชนด้วยนอกจากนี้ยังมีองค์การภายนอก ชุดความรู้เดิมหรือประสบการณ์และเทคโนโลยี เป็นตัวกำหนดหรือปัจจัยร่วมที่ทำให้เกิดนวัตกรรมขึ้น (K.E. Abernethy , O. Bodin b, P. Olsson b, Z. Hilly และ A. Schwarz, 2014)

ทั้งนี้การเกิดนวัตกรรมยังมีปัจจัยด้านบริบทเป็นกระบวนการสนับสนุนให้เกิดขึ้น องค์ประกอบด้านบริบทสามารถแบ่งได้ ดังนี้ ได้แก่

1) วัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นแบบแผนพฤติกรรมของการดำเนินชีวิตที่มีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นลักษณะเป็นรูปธรรมและไม่เป็นรูปธรรม (ช่อพฤษฯ ผิวภู, 2560) และวัฒนธรรมการเรียนรู้ขององค์กรมีอิทธิพลต่อความสร้างสรรค์และนวัตกรรม เป็นลักษณะการแลกเปลี่ยนข้อมูลอย่างอิสระเพื่อพัฒนาความรู้ การสนับสนุน ส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ของทุกฝ่ายอย่างต่อเนื่องของผู้บริหาร (ชลากร ต้นประภัสร์ และคณะ, 2556) และวัฒนธรรมมุมมองศาสนา เช่น ศาสนาอิสลามมีการศึกษาพบว่ามีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกและทางอ้อมเชิงสาเหตุต่อความสามารถทางการตลาด การปรับตัว การพัฒนาสินค้า กลยุทธ์ การแข่งขัน (มีเดียน จูมะ, 2561)

2) วิถีชีวิต

เป็นลักษณะกลุ่มสังคมประเภทต่างๆ ได้แก่ สังคมเครือญาติ การช่วยเหลือด้านอาชีพหรือกิจกรรมชุมชน ความเป็นอยู่แบบต่างคนต่างอยู่ ทำให้เกิดการเรียนรู้และสามารถปรับตัวให้อยู่กับปัจจุบันได้ (พัชรี ทองเรือง, 2560) ในมีผลการศึกษา พบว่า ชุมชนที่มีโครงสร้างอำนาจใน

ลักษณะเครือข่าย มีอำนาจผูกขาดในการบริหารจัดการชุมชนและเป็นแกนนำในชุมชน ทำชุมชนเกิดการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่น (กันยาร์ตัน เชี่ยวเวช, 2559)

3) เศรษฐกิจชุมชน

เป็นลักษณะการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจของคนในชุมชนมีการมีส่วนร่วม การร่วมทำร่วมรับประโยชน์ของชุมชนและร่วมเป็นเจ้าของ มีรากฐานจากศักยภาพชุมชน ลักษณะสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน คือ เป็นหน่วยการผลิตที่เน้นครอบครัวเป็นหน่วยผลิต สามารถพึ่งพาตนเองได้ (www.stou.ac.th, 03/03/2561) และในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาผลิตสินค้าหรือบริการ โดยมีการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ของคนในชุมชน และได้รับการหนุนเสริมจากภาครัฐในการอบรม เพื่อยกระดับความสามารถด้านความรู้วิสาหกิจชุมชนด้านแนวทางการจัดการนวัตกรรมด้านภูมิปัญญาเชิงสร้างสรรค์ โดยใช้การมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน ผู้นำกลุ่มสามารถดำเนินการให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและชุมชน (ธนกร สิริสุคันธา, 2561)

และยังมีปัจจัยนำเข้าที่สำคัญ ได้แก่

1) คน

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า คนเป็นส่วนสำคัญในการจัดการและนำประโยชน์ไปใช้ของแหล่งความรู้ เป็นผู้ที่จะนำความสำเร็จหรือความล้มเหลวให้เกิดขึ้นแก่องค์กร วิจารณ์พานิช (2555) และผู้นำคือผู้ที่มีอิทธิพลของกลุ่มในการดำเนินงานสู่เป้าหมายร่วมกัน มีความสามารถประสานงานทำให้เกิดการรวมตัว การเป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นต้องการปฏิบัติตาม หรือสามารถทำให้คนอื่นคล้อยตามตนเองได้ และในชุมชนอาจหมายถึงบุคคลที่มีศักยภาพประสานงานของคนในชุมชน เป็นได้ทั้งผู้นำตามธรรมชาติหรือผู้นำที่ได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ (ครรชิต พุทธิโกษา, 2554) ยิ่งผู้นำชุมชนที่มีการเปิดกว้างทางความคิด โดยเฉพาะการเปิดรับและยอมรับข้อมูลใหม่ ความรู้ใหม่ ประสบการณ์ใหม่ลักษณะการคิดริเริ่ม ประกอบไปด้วย มิติด้านการสร้างสรรคความคิด และการแสดงให้เห็นความสามารถในการคิดที่แปลกใหม่นับเป็นผลต่อพฤติกรรมสร้างนวัตกรรมระดับบุคคลอย่างหนึ่ง (วสันต์ สุทธาวาส, 2558) นอกจากนี้มีความเห็นว่าความสามารถของผู้นำในการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพจะทำให้ชุมชนนั้นรู้จักพึ่งพาตนเอง ลดการพึ่งพิงจากภายนอกได้อีกด้วย (พิชราวัต ตรีชัย, 2552) และมีความสอดคล้องกับการศึกษา เรื่อง ปัจจัยด้านการจัดการนวัตกรรมองค์กรธุรกิจที่มีผลต่อพฤติกรรม การสร้างสรรค์นวัตกรรมของพนักงานของ พบว่า ภายในองค์กรนั้นหากมีผู้นำที่สามารถสร้างแรงจูงใจ และสร้างบรรยากาศให้พนักงานได้แสดงศักยภาพของตนเองได้เต็มที่ องค์กรสามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพได้ (ศิวัชนันท์ คิงพิทักษ์, 2554)

2) เครือข่ายภายใน

การสร้างเครือข่ายภายในเป็นการสร้างสรรค์พลังจากคนในชุมชนที่มีความหลากหลายในสาขาอาชีพมาร่วมกันคิด ร่วมกันทำ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการดำเนินการแก้ไขปัญหาที่ได้ร่วมกันตั้งไว้ในแนวทางเดียวกัน ทั้งนี้กลไกสำคัญที่ทำให้เกิดกระบวนการนี้ได้ คือ การสื่อสารแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ มาร่วมมือกัน โดยโครงสร้างของเครือข่ายภายในชุมชนอาจเป็นไปได้ทั้งรูปแบบแนวดิ่งที่เป็นลักษณะการจัดสรรอำนาจหน้าที่และแนวราบที่เน้นการประสานงานมีแกนนำเป็นตัวเชื่อมซึ่งกันและกัน ซึ่งในเครือข่ายภายในนี้อาจมีทั้งกลุ่มคน หรือองค์กรที่มีในชุมชน เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มแม่บ้านสตรี ชมรมผู้สูงอายุ เป็นต้น (กongsuksika, 2556)

3) เครือข่ายภายนอก

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือภายนอกชุมชนจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือในด้านทุนของกิจกรรม ด้านองค์ความรู้ ฯลฯ และต้องมีกระบวนการจัดการกลุ่มและเครือข่ายอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างเชื่อมโยงกัน (ครรชิต พุทธิโกษา, 2554) มีผลการศึกษาปัจจัยเครือข่ายทางสังคม ทั้งระดับบุคคลกับบุคคลหรือบุคคลกับองค์กรต่างๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ นั้น มีผลต่อการสร้างสรรค์ผลงานหรือนวัตกรรมได้ (วสันต์ สุทธาวาส, 2558) แต่บางครั้งอิทธิพลเครือข่ายสังคมต่อพฤติกรรมก็ไม่มีผลในสร้างนวัตกรรม (ตรีทิพย์ บุญแย้ม, 2554)

4) ชุดความรู้เดิมหรือประสบการณ์

การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นผลของบุคคลที่มีพฤติกรรมเดิมมาก่อน ของแต่ละบุคคลนั้นย่อมมีความรู้ ค่านิยม เจตคติ และความเชื่อในเรื่องใดเรื่องหนึ่งมาก่อน โดยการเรียนการสอนที่สามารถเชื่อมโยงความรู้หรือประสบการณ์เดิมของผู้เรียนจะสามารถนำมาซึ่งความรู้ในครั้งใหม่ (Feldman J. and Mc Phee D., 2008) ชุดความรู้เดิมหรือประสบการณ์ในชุมชนจึงเป็นสิ่งที่ชุมชนนั้นมีอยู่หรือเรียนรู้มาก่อนแล้ว มีการศึกษาพบว่าการเรียนรู้จากประสบการณ์และการใช้ความรู้ฝังลึกที่มีอยู่เมื่อนำมาผสมผสานกันแล้วจะเป็นการจุดประกายทางความคิดและเป็นจุดเริ่มต้นของกิจกรรม และยังมีผู้นำและชุมชนที่มีประสบการณ์ตรงจะสามารถนำองค์ความรู้ที่ตนนำไปใช้เป็นกระบวนการสร้างสรรค์งานต่อไป (อุสา สุทธิสาคร, 2554) ยิ่งชุมชนมีการพึ่งตนเองก่อนเป็นลำดับแรก เมื่อเกิดปัญหาใดๆ สมาชิกชุมชนจะมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาทั้งใช้ในรูปแบบของคณะกรรมการชุมชน การสื่อสารในชุมชน เมื่อสมาชิกในชุมชนประเมินแล้วว่าปัญหาที่เกิดขึ้นไม่สามารถดำเนินการได้ด้วยตนเอง จะมีการบอกเจ้าหน้าที่ของพื้นที่ต่อไป (อำนาจ เย็นสบายและอัมพัลย์ วิศวธีรานนท์, 2560)

5) การถ่ายทอดเทคโนโลยี

การถ่ายทอดเทคโนโลยีเป็นกระบวนการที่มีลักษณะให้ความรู้ด้วยวิธีการต่างๆ ขึ้นอยู่กับสภาวะแวดล้อมและเงื่อนไขอื่นๆ และวิธีหนึ่งที่กำลังเป็นที่นิยมคือการฝึกอบรม ซึ่งการฝึกอบรมนี้สามารถทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ ทักษะและความชำนาญ ทำให้มีกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในลักษณะหรือระดับใด ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้สามารถแบ่งประเภทการอบรมได้ตามลักษณะต่างๆ เช่น ตามลักษณะของการฝึกอบรม ตามจำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรม ตามวัตถุประสงค์ของการอบรม ตามระดับการฝึกอบรม ตามลักษณะเนื้อหาของหลักสูตรการฝึกอบรม หรือแม้กระทั่งตามกลุ่มเป้าหมาย (ครรชิต พุทธิโกษา, 2554) เทคโนโลยีสารสนเทศจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการค้นหา จัดเก็บ แลกเปลี่ยน และนำความรู้ไปใช้ในการจัดการความรู้ในชุมชนได้อย่างง่ายดายและสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น (วิจารณ์ พานิช, 2555)

6) ทุนทางสังคม

ทุนทางสังคม หมายถึง ทรัพยากรที่มีค่ามีความสัมพันธ์เชิงระบบสถาบัน เป็นการที่มนุษย์ก้าวผ่านการเป็นส่วนตัวสู่การอยู่เป็นสังคมเพื่อผลประโยชน์ทั้งในระดับบุคคลและสังคม ประกอบไปด้วย 2 แนวคิด คือ 1) ทุกคนในสังคมมีความเท่าเทียมกัน 2) บุคคลอยู่ต่างชนกันแต่อยู่ร่วมกัน (Bourdieu, 1992) และวิธีพิจารณาการวัดผลได้ ดังนี้ 1) ระดับความไว้วางใจของสมาชิกในชุมชน 2) ความเป็นสมาชิก 3) เครือข่าย (เกสรศิริ อรุณชัย, 2559) ในสังคมมีการติดต่อกันนั้นทุนทาง

สังคมสามารถมองได้ถึง ทรัพยากร ภูมิปัญญา แรงงาน และวัฒนธรรมการแบ่งปัน (ฤทัยรัตน์ รัตนสร้อย, 2552)

3.4 กระบวนการสร้างนวัตกรรม

3.4.1 การมีส่วนร่วมในชุมชน

การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้คนมีส่วนร่วม ในการคิด ตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับประโยชน์ในการดำเนินงาน โดยมีลำดับขั้นตอน คือ การวิเคราะห์ ปัญหา การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (สุกัญญา โลจนาภิวัดน์, 2557) ซึ่งในการมีส่วนร่วมของสมาชิก ในชุมชนนั้นถือเป็นความสมัครใจของสมาชิกที่ตอบสนองต่อการทำงานให้เกิดผลบรรลุตามความต้องการ ของประชาชนในชุมชนสามารถขับเคลื่อนให้ชุมชนไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ร่วมกัน และอีกทั้งยังเป็นการแสดงออก ของสมาชิกชุมชนในการดำเนินกิจกรรมในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ร่วมคิด ร่วมแสดงความเห็น ร่วมตัดสินใจ ร่วมเป็นกรรมการชุมชนจนถึงการร่วมประเมินผลกิจกรรม การมีส่วนร่วมจึงสามารถเป็นตัวชี้วัดสำคัญ ในองค์ประกอบด้านกระบวนการได้เช่นกัน (อัมพวัลย์ วิศวธีรานนท์, 2559)

การจัดเวทีประชาคมเป็นอีกกระบวนการของการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่เป็นกระบวนการสร้างความเป็นชุมชน โดยการที่ประชาชนกลุ่มหนึ่งมีความรู้สึกเป็นกลุ่มเดียวกัน เชื่อ ศรัทธาในเรื่องเดียวกัน มีการสื่อสาร เรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติสิ่งใดสิ่งหนึ่งอาศัยอยู่บนพื้นฐานสิทธิ และยอมรับสิทธิของกันและกัน เป็นจุดเริ่มต้นของการเป็นพลเมือง เป็นการบริหารแนวหนึ่งทีลดโครงสร้าง แบบแนวตั้งให้มีปฏิสัมพันธ์ในแนวราบมากขึ้น โดยมีองค์ประกอบ ดังนี้ 1) ผู้กระตุ้นนำ 2) ผู้สร้าง บรรยากาศ 3) ผู้สังเกตการณ์ และ 4) ผู้อำนวยการความสะอาด โดยมีระยะเวลาตามความเหมาะสมใน แต่ละหัวข้อ โดยมีสิ่งที่ควรคำนึง คือ 1) ก่อนการดำเนินการ ผู้ดำเนินการต้องศึกษาชุมชนให้ชัดเจน 2) เลือกวิธีการให้เหมาะกับเป้าหมาย 3) ต้องยึดตามขั้นตอนตามกระบวนการพัฒนาชุมชน (ปรารมภ์ ยานะวิมุติ, 2557)

3.4.2 การเรียนรู้ในชุมชน

ในการเรียนรู้ที่ดีโดยใช้แรงจูงใจของเป้าหมาย คน องค์กร และความเป็น ชุมชนเป็นสิ่งแรกในการดำเนินการนั้น เป็นเครื่องมือเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จและความมั่นคงในระยะ ยาวต่อไป (วิจารณ์ พานิช, 2555) สิ่งหนึ่งในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชน คือ การศึกษาดูงานกับ ชุมชนอื่นผ่านประสาทสัมผัสต่างๆ เช่น กระบวนการบรรยาย การชม ตลอดจนการลงมือปฏิบัติใน กิจกรรมของการศึกษาดูงานสามารถประยุกต์องค์ความรู้มาสร้างสรรค์งานในบริบทของสังคมตนเอง ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้ กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ สามารถ กล่าวได้ว่าต้องมีกระบวนการ ดังนี้ 1) การค้นหาความรู้ 2) การแสวงหาหาความรู้ 3) การสร้างความรู้ 4) การจัดเก็บและการสืบค้นความรู้ 5) การถ่ายทอดความรู้ 6) การใช้ความรู้ 7) การติดตามและ ประเมินผลความรู้ (อำนาจ เย็นสบาย, 2559)

ทั้งนี้สามารถแบ่งลักษณะการเรียนรู้เป็น 4 ลักษณะ คือ 1) กระบวนการ กลุ่ม 2) จากปัญหาในชีวิตจริง 3) จากการลงมือปฏิบัติจริง 4) ลักษณะเป็นเครือข่าย เป็นการเรียนรู้

ของกันและกัน มีการแลกเปลี่ยน ช่วยเหลือ ติดต่อสื่อสารสม่ำเสมอแต่ไม่ใช้การบังคับบัญชา โดยมีวัตถุประสงค์ด้วยกัน (สุกัญญา โลจนาภิวัฒน์, 2557)

3.4.3 การวิเคราะห์ในชุมชน

การวิเคราะห์เป็นการแยกแยะสิ่งที่จะพิจารณาออกเป็นส่วนย่อย เพื่อพิจารณาส่วนย่อยนั้นว่าสามารถเข้ากันได้หรือไม่ มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างไร มีความจำเป็นต้องใช้กระบวนการวิจัยเข้ามาช่วยแก้ปัญหาหรือไม่ เครื่องมือที่ใช้ต้องเป็นลักษณะการสังเกตการณ์ การจดบันทึก กิจกรรมเสวนาหรือไม่ ทั้งนี้จำเป็นต้องการเตรียมข้อมูล ประเด็นคำถาม เป็นต้น เพื่อนำไปสู่การแสวงหาวิธีการหรือทางเลือกในการส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพ แนวคิดนี้ถือว่าชุมชนเป็นหน่วยรวมทางสังคม ต้องวิเคราะห์ให้เห็นภาพรวม และมาแยกแยะเป็นระบบย่อยเพื่อให้เข้าใจโครงสร้างของระบบสังคมมากขึ้น หากจะเข้าไปเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพของชุมชนนั้น จำเป็นต้องมีการวิเคราะห์สถานการณ์และความเข้าใจสภาพการณ์ของชุมชนนั้นๆด้วย (อนันต์ มาลารัตน์, 2551)

3.4.4 การสังเคราะห์ในชุมชน

การสังเคราะห์เป็นการรวบรวมองค์ประกอบย่อยต่างๆ นำมารวมเป็นโครงสร้างใหม่เพื่อให้เกิดสิ่งใหม่ โดยมีกระบวนการ ดังนี้ 1) กำหนดวัตถุประสงค์ 2) วิเคราะห์ข้อมูลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่วางไว้ 3) จัดกรอบแนวคิด 4) รวมส่วนประกอบย่อยเป็นหนึ่งเดียว 5) ตรวจสอบความถูกต้อง และ 6) การนำไปใช้ (พรทิพย์ อุดมสิน, 2554) ทั้งนี้ชุมชนที่มีการสังเคราะห์ข้อมูลจะเกิดองค์ความรู้ หรือแนวคิด หรือการจัดการใหม่ที่สามารถนำมาปรับใช้ในบริบทของตนเองได้ (สำราญ สารบรรณ, 2556)

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัย เรื่อง ผลผลิตเชิงนวัตกรรมของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ กรณีศึกษา จังหวัดยะลา เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้เครื่องมือ แบบสัมภาษณ์ และแนวคำถามการสนทนากลุ่มใช้กระบวนการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ทำการบันทึก การวิเคราะห์ ความสัมพันธ์และการจัดหมวดหมู่ ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content analysis) และสรุปเป็นความคิดเห็นมี วัตถุประสงค์เพื่อศึกษานวัตกรรมที่เกิดขึ้นและปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเกิดนวัตกรรมของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ จังหวัดยะลา

พื้นที่การศึกษา

งานวิจัยเรื่องผลผลิตเชิงนวัตกรรมของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ กรณีศึกษา จังหวัดยะลา มีการดำเนินการคัดเลือกพื้นที่โดยใช้วิธีเฉพาะเจาะจง จากโครงการที่มีการดำเนินการเสร็จสิ้นแล้วภายในปี 2558 มีการประเมินเบื้องต้นว่ามีนวัตกรรมเกิดขึ้นมากที่สุด ได้แก่ อำเภอธารโต จังหวัดยะลา พบว่า มีจำนวน 5 ชุมชน ระหว่างวันที่ 1 มกราคม 2561 ถึงวันที่ 30 กันยายน 2561 ดังต่อไปนี้

ชุมชนที่ 1 ชุมชนศรีทำน้ำ ตำบลธารโต อำเภอธารโต จังหวัดยะลา ดำเนินโครงการศรีทำน้ำสู่ภาวะดีวิถีพอเพียง ตั้งแต่ปี 2557 และเสร็จสิ้นโครงการในปี 2558 ส่วนใหญ่ประชากรในชุมชนนับถือศาสนาอิสลาม มีอาชีพหลัก คือ ทำสวนยางพาราและสวนผลไม้ผู้รับผิดชอบโครงการ ผู้ร่วมรับผิดชอบโครงการ และผู้เข้าร่วมโครงการมีระยะเวลาในการร่วมโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 เป็นต้นมา

ชุมชนที่ 2 ชุมชนนครธรรม ตำบลคีรีเขต อำเภอธารโต จังหวัดยะลา ดำเนินโครงการบ้านนครธรรมต้นแบบนักจัดการขยะ นักจัดการสุขภาพ ประชากรส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ มีอาชีพหลัก คือ ทำสวนยางและทุเรียน ผู้รับผิดชอบโครงการ ผู้ร่วมรับผิดชอบโครงการ และผู้เข้าร่วมโครงการมีระยะเวลาในการร่วมโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 จนถึงปี พ.ศ. 2557

ชุมชนที่ 3 ชุมชนพิบูลทอง ตำบลธารโต จังหวัดยะลา ดำเนินโครงการชุมชนพิบูลทอง สุขภาพดีด้วยสมุนไพรไทย ประชากรส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ และประกอบอาชีพทำสวนยาง-ผลไม้ ผู้รับผิดชอบโครงการ ผู้ร่วมรับผิดชอบโครงการ และผู้เข้าร่วมโครงการมีระยะเวลาการเป็นสมาชิกโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557

ชุมชนที่ 4 ชุมชนศรีนคร ตำบลธารโต จังหวัดยะลา ดำเนินโครงการนักจัดการขยะ และสุขภาพบ้านศรีนคร ส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ มีอาชีพทำสวนยางและสวนผลไม้ มีระยะเวลาการเป็นสมาชิกโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557

ชุมชนที่ 5 ชุมชนคอกช้าง ตำบลแม่หวาด อำเภอธารโต จังหวัดยะลา ดำเนินโครงการคอกช้างร่วมใจจัดการขยะ...รักสุขภาพ ประชากรส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ มีอาชีพทำสวนยาง-ผลไม้ มีระยะเวลาการเป็นสมาชิกโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในโครงการฯ โดยการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบกำหนดคุณสมบัติเกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล ดังต่อไปนี้

1. กลุ่มผู้รับผิดชอบโครงการ คือ ผู้ที่เป็นผู้รับผิดชอบหลักของโครงการร่วมสร้างชุมชนน่าอยู่ในชุมชนของอำเภอฮาท จังหวัดยะลา ตั้งแต่เริ่มโครงการจนเสร็จสิ้นโครงการ สามารถสื่อสารและให้ข้อมูลได้ โครงการละ 1 คน จำนวน 4 คน

2. กลุ่มผู้ร่วมรับผิดชอบโครงการ คือ ผู้ที่เป็นผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นแบบทางการและไม่เป็นทางการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน โต๊ะอิหม่าม สมาชิกสภาเทศบาล สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น ซึ่งต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการโครงการร่วมสร้างชุมชนน่าอยู่ในอำเภอฮาท จังหวัดยะลา เป็นประจำ สามารถสื่อสารและให้ข้อมูลได้ จำนวน 9 คน

3. กลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการ คือ สมาชิกในชุมชนที่เข้าร่วมดำเนินการโครงการร่วมสร้างชุมชนน่าอยู่ในชุมชนอำเภอฮาท จังหวัดยะลา อย่างน้อย 1 ครั้งจำนวน 29 คน

4. พี่เลี้ยงโครงการ คือ ผู้หนุนเสริมและติดตามการดำเนินงานของโครงการร่วมสร้างชุมชนน่าอยู่ในอำเภอฮาท จังหวัดยะลา ที่สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และสำนักสร้างสรรค์โอกาสและนวัตกรรม (สำนัก 6 สสส.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มอบหมายให้เป็นผู้ประสานงานให้ดำเนินการในพื้นที่ จำนวน 1 คน โดยทั้ง 4 กลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลต้องสามารถสื่อสารภาษาไทยได้ และมีส่วนร่วมในโครงการร่วมสร้างชุมชนน่าอยู่ ที่มีการดำเนินการโครงการเสร็จสิ้นแล้ว ในปี พ.ศ. 2558 มีจำนวนผู้ผ่านคุณสมบัติเกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 43 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือโดยมีศึกษาทบทวนเอกสาร ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารรายงานผลการวิจัย บทความต่างๆ มาวิเคราะห์สร้างเครื่องมือทั้งสิ้น 3 ชุด คือ แบบสัมภาษณ์จำนวน 1 ชุด และแนวคำถามการสนทนากลุ่ม จำนวน 2 ชุด ให้ครอบคลุมเนื้อหาตามขอบเขตที่เกี่ยวข้องกับการประเมินนวัตกรรม รายละเอียด ดังนี้

ชุดที่ 1 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปมี 6 ข้อย่อย ประกอบด้วย อาชีพ ระยะเวลาการเข้าร่วมโครงการฯ และบทบาท/หน้าที่ในโครงการ

ชุดที่ 2 แนวคำถามสนทนากลุ่มเป็นแนวคำถามแบบปลายเปิดถึงโครงสร้างเกี่ยวกับผลผลิตนวัตกรรมมี 4 ข้อย่อย ประกอบด้วย ชื่อนวัตกรรม รายละเอียด รูปแบบ และระดับของนวัตกรรม

ชุดที่ 3 แนวคำถามสนทนากลุ่มเป็นแนวคำถามปลายเปิดถึงโครงสร้างเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดขึ้นของนวัตกรรมมี 5 ข้อใหญ่ คือ

ข้อที่ 3.1 การเกิดขึ้นของนวัตกรรม มี 3 ข้อ ได้แก่

1) นวัตกรรมเกิดขึ้นก่อนดำเนินโครงการเกิดจากการต่อยอด/การพัฒนาโครงการหรือไม่ อย่างไร

2) นวัตกรรมเกิดขึ้นระหว่างดำเนินโครงการ/การติดตามของพี่เลี้ยงในโครงการ
ใช่หรือไม่ อย่างไร

3) นวัตกรรมเกิดขึ้นหลังโครงการเสร็จสิ้นและมีโครงการต่อเนื่อง/ไม่มีโครงการ
ต่อเนื่องใช่หรือไม่ อย่างไร

ข้อที่ 3.2 ปัจจัยที่ทำให้เกิดนวัตกรรม มี 6 ข้อ ได้แก่

1) ใครเป็นคนริเริ่ม/คิดค้นนวัตกรรม และเป็นคนในชุมชนหรือเป็นคนนอกชุมชน
โปรดระบุรายละเอียด

2) พี่เลี้ยงในโครงการมีส่วนร่วมในการริเริ่มหรือมีส่วนร่วมในการพัฒนานวัตกรรม
หรือไม่ อย่างไร

3) ผู้ทรงคุณวุฒิมีส่วนร่วมในการริเริ่มนวัตกรรมหรือไม่ อย่างไร

4) ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนานวัตกรรมหรือไม่ อย่างไร

5) ชุมชนมีการใช้ทุนทางสังคมด้านทรัพยากร ด้านภูมิปัญญา ด้านวัฒนธรรม/
บริบทชุมชน ด้านประมาณและการเงิน และชุดความเดิมหรือประสบการณ์ในการพัฒนานวัตกรรม
อย่างไร

6) ท่านต้องการสนับสนุน/การหนุนเสริมปัจจัยอะไร อย่างไรถ้าจะทำให้มีการพัฒนา
นวัตกรรม

ข้อที่ 3 กระบวนการในการพัฒนานวัตกรรม มี 5 ข้อ ได้แก่

1) ชุมชนมีกระบวนการหรือขั้นตอนในการพัฒนานวัตกรรมหรือไม่ อย่างไร

2) ชุมชนมีกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนานวัตกรรมหรือไม่ อย่างไร

3) พี่เลี้ยงโครงการฯ มีส่วนร่วมในการพัฒนานวัตกรรมหรือไม่ อย่างไร

4) ระหว่างการพัฒนานวัตกรรม มีกระบวนการเรียนรู้อะไร และเกิดขึ้นอย่างไร

5) ท่านต้องการการสนับสนุน/การหนุนเสริมในกระบวนการพัฒนานวัตกรรม

หรือไม่ อย่างไร

ข้อที่ 4 ผลผลิตมี 3 ข้อย่อย

1) นวัตกรรมที่เกิดขึ้น มีการนำไปใช้ทั้งในชุมชนและนอกชุมชนหรือไม่ อย่างไร

2) นวัตกรรมที่เกิดขึ้นมีการพัฒนาต่อยอดและต่อเนื่องหรือไม่ อย่างไร

3) ท่านต้องการการสนับสนุน/การหนุนเสริมหรือไม่ อย่างไรหากท่านต้องการพัฒนา

นวัตกรรมให้ดีขึ้นและมีการนำไปใช้ประโยชน์ได้มากขึ้น

ข้อที่ 5 ข้อเสนอแนะเพื่อการเปลี่ยนแปลงมี 3 ข้อย่อย

1) ขั้นตอนการพัฒนาโครงการควรมีวิธีการอะไร อย่างไร

2) ขั้นตอนการติดตามการประเมินโครงการควรมีวิธีการอะไร อย่างไร

3) ขั้นตอนหลังโครงการเสร็จสิ้นแล้วควรมีวิธีการอะไร อย่างไร

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

เครื่องมือในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความตรงของเนื้อหา ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูล รวบรวมเนื้อหาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำข้อมูลที่ได้เป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือ

2. กำหนดขอบเขตเครื่องมือทั้ง 3 ชุด ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิด

3. สร้างข้อคำถามของเครื่องมือแต่ละชุด โดยนำเสนอเครื่องมือที่สร้างขึ้นเสนอต่อที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ จำนวน 2 ท่าน และให้ผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอก จำนวน 3 ท่าน คือ 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านระบบสุขภาพ จากมหาวิทยาลัยทักษิณ 2) ผู้เชี่ยวชาญโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ จากมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ 3) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านระบบสุขภาพ เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ความเหมาะสมในการใช้ภาษา ความครอบคลุมเนื้อหา ความชัดเจนของภาษา ได้รับการตรวจวิเคราะห์ความสอดคล้องของความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาใช้เกณฑ์คัดเลือกข้อคำถาม (IOC) เท่ากับ 1

4. นำเครื่องมือที่ได้รับการประเมินจากที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้ทรงคุณวุฒิมาปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปใช้จริงต่อไป

5. จัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์และแนวคำถามสนทนากลุ่มฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

จากกรอบแนวคิด ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูลในลักษณะการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพแบบเจาะลึก ซึ่งได้ดำเนินการ ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลบริบทพื้นที่โครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ในพื้นที่ อำเภอธารโต จังหวัดยะลาทั้ง 5 พื้นที่ในประเด็นการมีนวัตกรรมปัจจัยการเกิดเบื้องต้น จากสำนักสร้างสรรค์โอกาสและนวัตกรรม สำนัก 6 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สำนัก 6 สสส.)

2. สัมภาษณ์เบื้องต้นกับผู้รับผิดชอบโครงการเพื่อตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจากเอกสารและระบบติดตามโครงการ (ระหว่างวันที่ 1-7 มกราคม พ.ศ. 2561)

3. ลงพื้นที่โดยประสานกับผู้รับผิดชอบโครงการเพื่อศึกษานวัตกรรมที่ปรากฏในเบื้องต้น (ระหว่างวันที่ 10-15 มกราคม พ.ศ. 2561)

4. ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลครั้งที่ 1 มีขั้นตอน ดังนี้

4.1 การแนะนำตัวแจ้งรายละเอียดการเก็บข้อมูลต่อผู้ให้ข้อมูล 4 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้รับผิดชอบโครงการ กลุ่มผู้ร่วมรับผิดชอบโครงการ กลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการและพี่เลี้ยงโครงการของแต่ละพื้นที่ทั้ง 5 พื้นที่ ของอำเภอธารโต ได้แก่ ชุมชนบ้านศรีท่าน้ำ ชุมชนบ้านนครธรรม ชุมชนพิบูลทอง ชุมชนบ้านศรีนคร และชุมชนคอกช้างและสร้างสัมพันธ์ภาพกับผู้ให้ข้อมูล

4.2 สัมภาษณ์ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

4.3 สนทนากลุ่มประเด็นนวัตกรรมที่เกิดขึ้น และสาเหตุการเกิดขึ้นของนวัตกรรมในประเด็น 1) การเกิดขึ้นของนวัตกรรม 2) ปัจจัยที่ทำให้เกิดนวัตกรรม 3) กระบวนการในการพัฒนา

นวัตกรรม 4) ผลผลิต 5) ข้อเสนอเพื่อการเปลี่ยนแปลง จากผู้ให้ข้อมูล โดยมีผู้วิจัยเป็นผู้ควบคุม การสนทนากลุ่มและผู้คืนข้อมูลมีผู้ช่วยวิจัยเป็นผู้จัดบันทึกการสนทนากลุ่มพร้อมขออนุญาตบันทึกเสียง และบันทึกภาพในการสนทนากลุ่ม บันทึกภาพนวัตกรรมที่ผู้ให้ข้อมูลเสนอข้อมูลมา โดยใช้เวลาประมาณ 1-3 ชั่วโมง (ระหว่างวันที่ 20 มกราคม - 27 กันยายน 2561)

5. ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลครั้งที่ 2 ในประเด็นที่ข้อมูลยังไม่อิ่มตัวและยังขาดอยู่ (ระหว่างวันที่ 1-15 ตุลาคม พ.ศ. 2561)

6. เก็บรวบรวมข้อมูลควบคู่กับการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการตรวจสอบความถูกต้อง จากแหล่งข้อมูล และสรุปข้อมูล (ระหว่างวันที่ 20 มกราคม - 31 ตุลาคม พ.ศ. 2561)

การตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพมีการตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูล โดยผู้วิจัยใช้หลักการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) 3 วิธี (บุษกร เขียวจินดา กานต์, 2561) ได้แก่

1. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล พิจารณาจากแหล่งเวลา สถานที่ และบุคคลที่ แตกต่างกัน โดยผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการทบทวนเอกสารทุติยภูมิมาสนทนากลุ่มพร้อมกัน

2. การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย โดยผู้วิจัยนำข้อมูลจากการจดบันทึก การถอด เทป ในระหว่างการเก็บข้อมูลมาเปรียบเทียบความสอดคล้องของวัตถุประสงค์การวิจัย

3. การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีศึกษาเอกสารประกอบการซักถามประเด็นวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา โดยทำการถอด เทปบันทึกเสียงแบบคำต่อคำ อ่านทบทวนข้อมูลจัดข้อมูลเป็นหมวดหมู่ แสดงข้อมูลและหาข้อสรุป ข้อมูลที่ได้จากการตีความและตรวจสอบความถูกต้องของประเด็นวิจัย

ข้อพิจารณาด้านจริยธรรม

การวิจัยครั้งนี้ ได้รับการอนุมัติการวิจัยจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัย ในมนุษย์ สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เลขที่ EC 007/60 และก่อน การเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ ต้องได้รับการตอบรับ/ยินยอมพร้อมใจในการให้ข้อมูลจาก ผู้เข้าร่วมโครงการในจังหวัดยะลาแบบเป็นลายลักษณ์อักษร (informed-consent) โดยผู้วิจัยได้แนะนำ ตัวเอง บอกวัตถุประสงค์ของการวิจัยและการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์เพื่อประเมินนวัตกรรมในชุมชน และศึกษาปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไข ส่วนการนำเสนอผลการวิจัยจะแสดงผลในภาพรวมโดยไม่เจาะจงข้อมูลเป็นรายบุคคล รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมโครงการสามารถซักถามรายละเอียดของ

โครงการวิจัยเพิ่มเติมได้ตลอดเวลาตามข้อมูลการติดต่อที่ให้ไว้ และในกรณีที่ผู้เข้าร่วมโครงการไม่สะดวกจะให้ข้อมูลหรือไม่ยินดีเข้าร่วมวิจัยก็สามารถออกจากการวิจัยได้ตลอดเวลา โดยไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อผู้ที่ไม่สมัครใจทั้งสิ้น

บทที่ 4 ผลการวิจัย

ผลการวิจัย เรื่อง ผลผลิตเชิงนวัตกรรมของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ กรณีศึกษา จังหวัดยะลา สามารถวิเคราะห์ผลการศึกษิตตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดการวิจัย แบ่งเป็น 3 ตอน มีรายละเอียด ดังนี้

ตอนที่ 1: ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

ตอนที่ 2: ผลการศึกษาผลผลิตเชิงนวัตกรรมในโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ จังหวัดยะลา

ตอนที่ 3: ผลการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเกิดนวัตกรรมของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ จังหวัดยะลา

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

ผลผลิตเชิงนวัตกรรมของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ จังหวัดยะลา ใช้รูปแบบการศึกษาเชิงพรรณนาเก็บข้อมูลโดยวิธีคุณภาพใน 5 โครงการ ได้แก่ 1) โครงการศรีทำน้ำสุภาพะดีวิถีพอเพียง 2) โครงการชุมชนบ้านนครธรรมตันแบบนั้กจัดการขยะ นั้กจัดการสุขภาพ 3) โครงการชุมชนพิกุลทอง สุขภาพดีด้วยสมุนไพรไทย 4) โครงการนั้กจัดการขยะและสุขภาพบ้านศรีนคร และ 5) โครงการคอกข้างร่วมใจจัดการขยะ...รักสุขภาพ มีการเก็บข้อมูลจากเอกสาร การสังเกต และการสนทนากลุ่ม รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้นจำนวน 43 คน เป็นผู้ชาย 22 และผู้หญิง 21 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนยาง-ผลไม้ มีบทบาทเป็นผู้รับผิดชอบโครงการ 4 คน ผู้ร่วมรับผิดชอบโครงการ 9 คน ผู้เข้าร่วมโครงการ 29 คน และพี่เลี้ยงโครงการ 1 คน สมาชิกทุกคนมีระยะเวลาเข้าร่วมโครงการ ตั้งแต่เริ่มโครงการ คือ 4 ปี ยกเว้นโครงการชุมชนบ้านนครธรรมตันแบบนั้กจัดการขยะ นั้กจัดการสุขภาพที่มีระยะเวลาเข้าร่วมโครงการ 6 ปี เนื่องจากเป็นโครงการที่มีการดำเนินการต่อเนื่องจากปี 2555 เป็นต้นมา ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ จังหวัดยะลา

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (n=43)
เพศ	
ชาย	22
หญิง	21
อาชีพ	
ข้าราชการ	10
อาจารย์มหาวิทยาลัย	1
รับจ้าง	1
ทำสวนยาง-ผลไม้	22
อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน	3
ผู้ใหญ่บ้าน	2
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	1
แม่บ้าน	1
ไม่ระบุอาชีพ	2
บทบาท/หน้าที่ในโครงการฯ	
ผู้รับผิดชอบหลักโครงการ	4
ผู้ร่วมรับผิดชอบโครงการ	9
ผู้เข้าร่วมโครงการ	29
พี่เลี้ยงโครงการ	1
บทบาท/หน้าที่ในชุมชน	
ผู้นำชุมชน	9
แกนนำกลุ่มต่างๆ ในชุมชน	6
สมาชิกชุมชน	28
ระยะเวลาเข้าร่วมโครงการฯ	
4 ปี	37
6 ปี	6

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาผลผลิตเชิงนวัตกรรมในโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ จังหวัดยะลา

ตารางที่ 2 ผลการศึกษาผลผลิตเชิงนวัตกรรมของชุมชนศรีท่าน้ำ

ชื่อนวัตกรรม	รายละเอียด	รูปแบบนวัตกรรม	ระดับนวัตกรรม	การพัฒนาต่อยอด
1. ลานกะลาเคลื่อนที่	เป็นการนำกะลาตัวผู้ นำมาเรียงต่อกัน มีหินเรียบและปูนซีเมนต์มาแซมร่วมกับกะลาลงบนบล็อกไม้ มีราวจับเป็นไม้	สิ่งประดิษฐ์	ประยุกต์จากสิ่งเดิม	นำไปใช้ในประชาชนทั่วไป เผยแพร่ในพื้นที่อื่น
2. ยางยืด	เป็นการนำยางรัดขนาดใหญ่มาถักเป็นเส้น ยาวประมาณ 1 วา ผูกหัวและท้ายด้วยท่อพีวีซีสันประมาณ 15 เซนติเมตร	สิ่งประดิษฐ์	ประยุกต์จากสิ่งเดิม	นำไปประยุกต์ใช้ใน การบริหารส่วนอื่นของร่างกาย
3. สภาซุร่อ	เป็นการรวมกลุ่มผู้นำในพื้นที่	กลไก	ประยุกต์จากสิ่งเดิม	สภาผู้นำที่มีการเชิญตัวแทนกลุ่มที่หลากหลาย ให้ครอบคลุมในชุมชน
4. กลุ่มส่งเสริมอาชีพ	เป็นการรวมกลุ่มของสตรีในหมู่บ้าน	กลไก	สิ่งเดิมมาใช้ในพื้นที่ใหม่	กลุ่มส่งเสริมอาชีพสามารถผลิตภัณฑ์ใหม่ตามความต้องการของตลาด
5. แปลงเกษตรสมุนไพร	เป็นแปลงสาธิตการปลูกสมุนไพรเพื่อการบำบัดรักษาโรคเบื้องต้น	แหล่งเรียนรู้	สิ่งเดิมมาใช้ในพื้นที่ใหม่	นำไปสมุนไพรในรั้วบ้าน

2.1 ชุมชนศรีท่าน้ำ

2.1.1 ลานกะลาเคลื่อนที่

จากการศึกษาชุมชนศรีท่าน้ำ ที่ดำเนินโครงการชุมชนศรีท่าน้ำสุภาพะติวิถีพอเพียง พบว่ามีนวัตกรรมที่มีรูปแบบเป็นสิ่งประดิษฐ์ คือ ลานกะลาแบบเคลื่อนที่ได้ ซึ่งสิ่งประดิษฐ์นี้มีลักษณะการนำกะลาตัวผู้ (มีลักษณะมีปลายแหลมบริเวณหัวกะลา) มาเรียงต่อกันเป็นแนวแถวตอนจำนวน 2 แถวๆ ละ 7 อัน มีปูนซีเมนต์มาแซมร่วมกับกะลาในบล็อกไม้ที่มีจับและขอบเป็นไม้ สามารถพกพาและเคลื่อนที่ได้ เป็นการพัฒนาต่อยอดจากลานกะลาที่เป็นลักษณะเป็นลานกว้างประมาณ 1

เมตร ความยาวประมาณ 3 เมตร มีขอบด้านข้างทำด้วยปูนซีเมนต์แซมด้วยหินที่รูปร่างมน ไม่แหลมมีราวจับทำด้วยพีวีซี โดยลานกะลาตั้งอยู่ในบริเวณมีสียดประจำหมู่บ้านและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านศรีทำน้ำ นวัตกรรมนี้สมาชิกชุมชนให้ความเห็นว่าเป็นนวัตกรรมที่อยู่ในระดับประยุกต์จากสิ่งเดิมสิ่งประดิษฐ์นี้สมาชิกในชุมชนร่วมกันคิดขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์ต้องการแก้ปัญหาอาการแทรกซ้อนในผู้ป่วยโรคเรื้อรัง ได้แก่ เบาหวาน ความดันโลหิตสูง จากการศึกษาว่าการเหยียบกะลาสามารถกระตุ้นการไหลเวียนโลหิตได้ดีสามารถทำให้ผู้ป่วยโรคเรื้อรังลดอาการแทรกซ้อนได้ และวัตถุประสงค์เพื่อให้ชุมชนมีสถานที่เพื่อออกกำลังกายสำหรับสมาชิกที่เป็นโรคเรื้อรังและสมาชิกคนอื่นในชุมชนทั่วไป โดยสมาชิกมองว่าปัจจุบันผู้ป่วยโรคเรื้อรังดังกล่าวแนวโน้มมีอัตราผู้ป่วยที่สูงขึ้นจะทำให้เกิดปัญหาต่อลูกหลานของผู้ป่วยที่ต้องมาดูแลผู้ป่วยแทนที่ลูกหลานจะออกไปประกอบอาชีพ ทำให้ลูกหลานต้องเสียเวลามารับส่งผู้ป่วย และเสียรายได้ของตนเอง

หลังจากนั้นได้พัฒนาต่อยอดและความต่อเนื่องของนวัตกรรมลานกะลาของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่บ้านศรีทำน้ำ คือ ลานกะลาเคลื่อนที่ เป็นนวัตกรรมลักษณะสิ่งประดิษฐ์ที่สามารถนำไปใช้ในพื้นที่ได้ ตอบสนองความต้องการของสมาชิกในชุมชนที่ไม่สามารถเดินทางมายังสถานที่ที่มีลานกะลาจัดสร้างอยู่ ทำให้ผู้ป่วยโรคเรื้อรัง หรือสมาชิกชุมชนที่ไม่สามารถออกกำลังกายลักษณะออกแรงมากได้นั้น สามารถมีที่ออกกำลังกายได้ความต้องการในการพัฒนานวัตกรรมลานกะลา ได้แก่ การส่งเสริมให้มีลานกะลาเคลื่อนที่มากขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน และปรับปรุงลานกะลาให้มีลักษณะสวยงามมากขึ้น สมาชิกเชื่อว่าจะทำให้ผู้รับบริการมากขึ้นและปลอดภัยมากขึ้น ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูลหญิง บทบาทสมาชิกโครงการคนที่ 1 ที่กล่าวว่า “...พอมีลานกะลาแบบเคลื่อนที่ได้ ทำให้คนที่ไม่สะดวกมาเหยียบกะลาที่อนามัย ได้ใช้ได้...”

ภาพที่ 2 แสดงลานกะลาที่เป็นต้นแบบนวัตกรรม

ภาพที่ 3 แสดงนวัตกรรมรูปแบบสิ่งประดิษฐ์ลานกะลาแบบเคลื่อนที่

2.1.2 ยางยืด

นวัตกรรมรูปแบบสิ่งประดิษฐ์นี้มีลักษณะ คือ การนำยางรัดขนาดใหญ่ มาถักเป็นเส้นยาวประมาณ 1 วา ผูกส่วนหัวและท้ายยางยืดด้วยท่อพีวีซีเป็นลักษณะที่จับนวัตกรรมนี้ สมาชิกชุมชนให้ความเห็นว่าเป็นนวัตกรรมที่อยู่ในระดับประยุกต์จากสิ่งเดิมโดยนำแนวคิดทำลานกะลา มาต่อยอด เพื่อให้สมาชิกในชุมชนที่ไม่มีเวลามาที่ลานกะลาหรือไม่สะดวกที่จะมาใช้บริการลานกะลา สามารถออกกำลังกายได้แม้อยู่ที่บ้าน สมาชิกในชุมชนทุกเพศทุกวัยสามารถนำนวัตกรรมยางยืดนี้ไป ใช้ออกกำลังกายในชีวิตประจำวันได้ ผู้ที่เป็นโรคเรื้อรังก็สามารถนำไปใช้ได้

ภาพที่ 4 แสดงนวัตกรรมรูปแบบสิ่งประดิษฐ์ยางยืด

2.1.3 สภาชุรอ

เป็นนวัตกรรมรูปแบบกลไกที่มีลักษณะการรวมกลุ่มผู้นำในพื้นที่ประกอบด้วย โต๊ะอิหม่ามในชุมชนเป็นประธานสภา สมาชิกประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้านเป็นรองประธาน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล โต๊ะคอเต็บ โต๊ะปีลาต กรรมการมัสยิด ผู้ช่วยชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน กลุ่มสตรี ตัวแทนเยาวชนที่คัดเลือกโดยผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เป็นสมาชิกสภาชุรอ ทั้งนี้บทบาทมีหน้าที่ต้องประชาสัมพันธ์ข่าวสารในชุมชน ออกข้อตกลงภายในหมู่บ้าน แล้วนำไปประชาคมต่อสมาชิกชุมชน หากสมาชิกในชุมชนเห็นด้วยก็ถือว่าข้อตกลงดังกล่าวเป็นอันบังคับใช้ในชุมชน แต่ถ้าสมาชิกชุมชนส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับข้อตกลงดังกล่าวจะถือว่าข้อตกลงนั้นตกไปไม่สามารถบังคับใช้ได้ มีการประชุมวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เสนอข้อคิดเห็นควบคุมกำกับพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนให้เป็นไปตามข้อตกลงของชุมชน เสนอและดำเนินการบทธงโทษที่ชัดเจนสำหรับผู้ที่มีการฝ่าฝืนข้อตกลงภายในชุมชน เช่น มีข้อตกลงว่าควรมีการระดมทุนเพื่อต่อเติมอาคารโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เมื่อสมาชิกสภามีมติรับรอง ตัวแทนสภาชุรอจะดำเนินการเสนอข้อตกลงดังกล่าวต่อสมาชิกในชุมชนเพื่อให้การรับรอง เมื่อผ่านการรับรองจากสมาชิกชุมชนแล้ว จะมีการดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ได้แก่ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายจัดงานระดมทุน ฝ่ายการติดต่อก่อสร้างอาคาร นวัตกรรมนี้สมาชิกชุมชนให้ความเห็นว่าเป็นนวัตกรรมที่อยู่ในระดับประยุกต์จากสิ่งเดิม

การนำนวัตกรรมไปใช้สภาชุรอมีการนำไปใช้ดำเนินงานในชุมชนศรีท่าน้ำ ตั้งแต่มีการใช้โครงสร้างในรูปแบบเดิมจนถึงการปรับปรุงโครงสร้างเป็นปัจจุบัน มีการพัฒนาต่อยอดและความต่อเนื่องของนวัตกรรมสภาชุรอด้านการดำเนินงานด้านโครงสร้างของสภา โดยมีการกำหนดสมาชิกสภาเพิ่มเติมในลักษณะของการนำตัวแทนขององค์กรทั้งที่เป็นองค์กรภาครัฐและเอกชน ตลอดจนกลุ่มที่เกิดจากการจัดตั้งของชุมชน มาร่วมเป็นตัวแทนของสภา ไม่ได้ยึดติดอดีต พิจารณาถึงผู้ที่มีบทบาทสำคัญในชุมชนในทุกด้าน

2.1.4 กลุ่มส่งเสริมอาชีพ

เป็นนวัตกรรมรูปแบบกลไกที่มีลักษณะการรวมตัวของแม่บ้านในชุมชน ไม่จำกัดคุณสมบัติ สมาชิกทุกคนในหมู่บ้านสามารถสมัครเป็นสมาชิกของกลุ่มได้หรือไม่ต้องสมัครแต่ต้องการเรียนรู้อาชีพสามารถไปเรียนรู้ที่กลุ่มส่งเสริมอาชีพได้เช่นกัน ลักษณะการดำเนินงานของกลุ่มนี้มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และมีการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มสู่ภายนอกชุมชน โครงสร้างของกลุ่มมีประธานกลุ่มเป็นหัวหน้าในการดำเนินงาน และมีสมาชิกหลักประมาณ 20 คน มีการจัดหาความรู้ในการประกอบอาชีพมาอบรมแก่สมาชิกกลุ่ม นวัตกรรมนี้สมาชิกชุมชนให้ความเห็นว่าเป็นนวัตกรรมที่อยู่ในระดับนำสิ่งเดิมมาใช้ในพื้นที่ใหม่ เนื่องจากชุมชนได้ไปศึกษาดูงานแล้วนำกลับไปใช้ในพื้นที่ และมีการพัฒนาต่อยอดลักษณะนำกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มตามความถนัดของสมาชิกและความต้องการของตลาดมาปรับใช้ในสายงานการผลิตผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม

การนำนวัตกรรมกลุ่มส่งเสริมอาชีพสามารถนำไปใช้ได้ทั้งในส่วนองภาครัฐและเอกชน เช่น เป็นกลุ่มถ่ายทอดความรู้ด้านอาชีพแก่สมาชิกในชุมชน ไม่ว่าจะป็นวัยทำงานหรือวัยเด็ก มีการพัฒนาต่อยอดและความต่อเนื่องของนวัตกรรมกลุ่มส่งเสริมอาชีพตลอดเวลาจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของสมาชิกในกลุ่มจากการทำขนม การถักกระเป๋าเชือกถัก การทำไม้กวาด เพื่อส่งขายในหมู่บ้าน จนได้ผลผลิตเป็นลักษณะเครื่องแกงสำเร็จจากสูตรของสมาชิกในกลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดมา

และทำการปรับปรุงสูตรจากสมาชิกในกลุ่มเพื่อให้สามารถขายได้ โดยใช้วัตถุดิบหลักที่มีอยู่ในชุมชน ทำให้เกิดการหมุนเวียนรายได้ในชุมชน และการพัฒนาอีกด้านหนึ่ง คือ วิธีการทดลองตลาด โดยทางกลุ่มนำผลิตภัณฑ์เครื่องที่ผลิตได้ในครั้งแรกแจกชาวบ้านในชุมชนเพื่อให้ทดลองชิมและให้ประเมินรสชาติ กลับมายังกลุ่มส่งเสริมอาชีพเพื่อพัฒนาสูตรให้สามารถขายได้ทั้งในชุมชนและภายนอกชุมชนความต้องการในการพัฒนานวัตกรรมของกลุ่มส่งเสริมอาชีพให้มีความมั่นคงยั่งยืน ต้องได้รับการสนับสนุนทางด้านงบประมาณในการดำเนินงานด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้ของกลุ่มหรือจากแหล่งอื่น

2.1.5 แปลงเกษตรสมุนไพร

จากการศึกษาโครงการชุมชนศรีทำน้ำสุขภาพะดี วิถีพอเพียง ผู้ศึกษาพบว่ามียุทธศาสตร์ที่มีรูปแบบเป็นแหล่งเรียนรู้ คือ แปลงเกษตรสมุนไพร จำนวน 2 แปลง ตั้งอยู่ที่โรงเรียนบ้านศรีทำน้ำซึ่งเป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษาในพื้นที่ และตั้งอยู่ในบริเวณโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลศรีทำน้ำ เป็นการนำพันธุ์พืชสมุนไพรที่สามารถนำมาบำบัดรักษาโรคเบื้องต้นและส่วนใหญ่อยู่ในบัญชียาสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน นวัตกรรมนี้สมาชิกชุมชนให้ความเห็นว่าเป็นนวัตกรรมที่อยู่ในระดับนำสิ่งเดิมมาใช้ในพื้นที่ใหม่ เนื่องจากชุมชนได้ไปศึกษาดูงานที่อำเภอนาทวี แล้วนำกลับไปใช้ในพื้นที่ของตนเอง มีการพัฒนาต่อยอดโดยนำพันธุ์พืชของแปลงเกษตรสมุนไพรแจกจ่ายแก่สมาชิกในชุมชนไปปลูกในบริเวณบ้านของตนเองเพื่อการดูแลสุขภาพตนเองในเบื้องต้นแทนการมารับยาหรือซื้อยาที่เป็นลักษณะเคมีบำบัด ทำให้ในชุมชนสามารถลดการใช้ยาเคมีโดยไม่จำเป็นจากการสอบถามจากผู้รับผิดชอบในพื้นที่ที่เป็นผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลบ้านศรีทำน้ำ

การพัฒนาต่อยอดและความต่อเนื่องของนวัตกรรมแปลงเกษตรสมุนไพร พบว่าหลังจากที่ผู้รับผิดชอบโครงการได้ดำเนินการแปลงเกษตรสมุนไพรแล้ว สมาชิกในชุมชนเห็นถึงความสำคัญของสมุนไพรพื้นบ้านจึงส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีสมุนไพรในบริเวณบ้าน และสมุนไพรที่สมาชิกชุมชนนิยมปลูกในบริเวณบ้าน คือ ตะไคร้ เมื่อในชุมชนมีตะไคร้เป็นจำนวนมากแล้ว ทางกลุ่มส่งเสริมอาชีพจึงมีการรับซื้อเพื่อนำไปเป็นวัตถุดิบของเครื่องแกงที่กลุ่มส่งเสริมอาชีพเป็นผู้ผลิต

ภาพที่ 5 แสดงนวัตกรรมรูปแบบแหล่งเรียนรู้แปลงเกษตรสมุนไพร

จากการประเมินผลผลิตนวัตกรรมของชุมชนศรทำน้ำ พบว่า มีทั้งหมดจำนวน 5 นวัตกรรม แบ่งเป็น 3 รูปแบบ คือ รูปแบบสิ่งประดิษฐ์ รูปแบบกลไก และรูปแบบแหล่งเรียนรู้ มีระดับนวัตกรรมเป็นสิ่งที่ประยุกต์จากสิ่งเดิม 3 นวัตกรรม และเป็นระดับสิ่งเดิมมาใช้ในพื้นที่ใหม่ จำนวน 2 นวัตกรรม ทุกนวัตกรรมมีการพัฒนาต่อยอดแตกต่างกันไปแต่ละบริบท สามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้ โดยสิ่งที่ควรยกระดับของนวัตกรรมในโครงการนี้ คือ การปรับระดับของนวัตกรรมที่เป็นสิ่งที่ประยุกต์จากสิ่งเดิมและระดับสิ่งเดิมมาใช้ในพื้นที่ใหม่ นับเป็นนวัตกรรมที่มีระดับปานกลางและระดับต่ำที่สุด ให้เป็นนวัตกรรมที่เป็นสิ่งใหม่ซึ่งเป็นระดับที่สูงที่สุด

ตารางที่ 3 ผลการศึกษาผลผลิตเชิงนวัตกรรมของชุมชนนครธรรม

ชื่อนวัตกรรม	รายละเอียด	รูปแบบนวัตกรรม	ระดับนวัตกรรม	การพัฒนาต่อยอด
1. ตะแกรงแยกขยะ	เป็นตาข่ายเหล็กขนาดใหญ่ นำมาตัดแบ่งแล้วนำมาประกบกันเป็นถังขยะ มีฐานเหล็กเพื่อเป็นที่รองรับน้ำหนักและเพื่อยกระดับความสูงของถังขยะ	สิ่งประดิษฐ์	สิ่งใหม่	นำไปใช้ในประชาชนทั่วไป เผยแพร่ในพื้นที่อื่น
2. กลุ่มจัดการขยะ	เป็นการรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชนโดยเริ่มจากอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในพื้นที่เพื่อจัดการขยะที่มีการทิ้ง	กลไก	ประยุกต์จากสิ่งเดิม	พัฒนากลุ่มให้มีความสามารถด้านการบริหารจัดการชุมชนร่วมกับภาครัฐ

2.2 ชุมชนนครธรรม

2.2.1 ตะแกรงแยกขยะ

จากการศึกษา พบว่า ตะแกรงแยกขยะคือ ลวดตระแกรงสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่นำมาตัดแบ่งแล้วนำมาประกบกันเป็นถังขยะ โดยมีขนาดประมาณเส้นผ่านศูนย์กลาง 1 เมตรมีฐานเหล็กเพื่อเป็นที่รองรับน้ำหนักและเพื่อยกระดับความสูงของถังขยะนวัตกรรมนี้สมาชิกชุมชนให้ความเห็นว่าเป็นนวัตกรรมที่อยู่ในระดับสิ่งใหม่ เนื่องจากเป็นสิ่ง que สมาชิกช่วยกันคิดรูปแบบของถังขยะที่สามารถมองเห็นจากชุมชนภายนอกได้สามารถนำนวัตกรรมตะแกรงแยกขยะนี้ไปใช้ในพื้นที่ทั่วไปได้ เมื่อเห็นสิ่งที่ตั้งลงดังไปทำให้สามารถแยกขยะเพื่อเป็นรายได้ของสมาชิกต่อไป

การนำตะแกรงแยกขยะไปใช้ในชุมชนได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายเนื่องจากสมาชิกในชุมชนได้เห็นถึงความสะอาดของหมู่บ้านและคุณค่าของขยะที่แยกได้ สามารถนำมาเป็นรายได้ในครัวเรือนได้ โดยตั้งบริเวณหน้าบ้านจะแยกขยะที่สามารถนำไปขายหรือไปใช้ใหม่ได้ เช่น ขวดพลาสติก เป็นต้น ปัจจุบันมีการนำแนวคิดตะแกรงแยกขยะไปใช้ในหมู่บ้านศรีนคร ซึ่งเป็นหมู่บ้านใกล้เคียงไปดำเนินการ และในชุมชนนครธรรมยังคงมีการนำตะแกรงแยกขยะใช้ในรูปแบบคงเดิมแต่ลดจำนวนลง เนื่องจากทางองค์การบริหารส่วนตำบลได้มีการดำเนินการจัดเก็บขยะในหมู่บ้าน ทำให้สมาชิกในชุมชนแยกขยะลดลงสมาชิกในชุมชนต้องการการสนับสนุนให้มีถังขยะแบบแยกประเภทไม่ว่าจะเป็นการให้งบประมาณให้สมาชิกดำเนินการจัดทำหรือหน่วยงานอื่นจัดทำก็ได้

ภาพที่ 6 แสดงนวัตกรรมรูปแบบสิ่งประดิษฐ์ตะแกรงแยกขยะ

2.2.2 กลุ่มจัดการขยะ

เป็นการรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชนโดยเริ่มจากอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในพื้นที่เพื่อจัดการขยะที่มีการทิ้งโดยไม่แยกประเภท และทิ้งไม่ลงถัง เป็นนวัตกรรมรูปแบบกลไก ระดับประยุกต์จากสิ่งเดิมเนื่องจากชุมชนได้มีกิจกรรมการจัดการขยะอยู่แล้ว แต่ปรับกลไกการจัดการให้เป็นระบบมากขึ้นและมีความเหมาะสมมาใช้ในพื้นที่ ทั้งนี้มีการพัฒนาต่อยอดลักษณะนำกระบวนการจัดการขยะให้สามารถนำมาเป็นรายได้เสริมให้ครัวเรือนและสร้างความสะอาดในชุมชน

กลุ่มจัดการขยะของบ้านนครธรรมได้รับการยอมรับจากสมาชิกในชุมชน เนื่องจากสมาชิกในชุมชนได้เห็นถึงความสำคัญของการดูแลความสะอาดของหมู่บ้าน โดยก่อนการจัดตั้งกลุ่มจัดการขยะของหมู่บ้านนครธรรม ขยะในชุมชนจะมีการทิ้งที่ไม่เป็นระเบียบ ต่างคนต่างทิ้ง เมื่อกลุ่มจัดการขยะได้ดำเนินการในชุมชนแล้ว ทำให้สมาชิกในชุมชนเห็นถึงความสำคัญในการจัดการขยะ จนแนวคิดกลุ่มจัดการขยะได้ถูกนำไปใช้ในหมู่บ้านศรีนคร ปัจจุบันชุมชนนครธรรมยังคงมีการกลุ่มจัดการขยะอยู่ในรูปแบบการรวมกลุ่มแบบเดิมแต่ สมาชิกในกลุ่มต้องการการสนับสนุนในด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะในชุมชนกับองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ เพื่อให้การจัดการขยะในพื้นที่ที่มีสมาชิกชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย

จากการประเมินผลผลิตนวัตกรรมของชุมชนนครธรรมพบว่า มีทั้งหมดจำนวน 2 นวัตกรรม แบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ รูปแบบสิ่งประดิษฐ์ และรูปแบบกลไก มีการประเมินระดับนวัตกรรมโดยชุมชนว่าเป็นสิ่งใหม่ จำนวน 1 นวัตกรรมและประยุกต์จากสิ่งเดิม จำนวน 1 นวัตกรรม แต่ผู้วิจัยพบว่าในนวัตกรรมระดับสิ่งใหม่ คือ ตะแกรงแยกขยะนั้น ได้มีการเกิดขึ้นแล้วในพื้นที่อื่นเป็นจำนวนมาก นวัตกรรมนี้จึงเป็นระดับประยุกต์จากสิ่งเดิม ทุกนวัตกรรมควรมีการพัฒนาต่อยอด ได้แก่ ในด้านการใช้ออกพื้นที่และการพัฒนาด้านความสามารถด้านการบริหารจัดการชุมชนร่วมกับภาครัฐได้ โดยสิ่งที่ควรยกระดับของนวัตกรรมในโครงการนี้ คือ การปรับระดับของนวัตกรรมที่เป็นสิ่งที่ประยุกต์จากสิ่งเดิม ที่เป็นนวัตกรรมที่มีระดับปานกลางให้เป็นนวัตกรรมที่เป็นสิ่งใหม่

ตารางที่ 4 ผลการศึกษาผลผลิตเชิงนวัตกรรมของชุมชนพิกุลทอง

ชื่อนวัตกรรม	รายละเอียด	รูปแบบนวัตกรรม	ระดับนวัตกรรม	การพัฒนาต่อยอด
1. แปลงเกษตร สมุนไพรม	เป็นแปลงสาธิตการปลูก สมุนไพรมเพื่อสนับสนุน ให้ประชาชนในพื้นที่ใช้ แทนยาแผนปัจจุบัน	แหล่งเรียนรู้	สิ่งเดิมมาใช้ ในพื้นที่ใหม่	ยกระดับสมุนไพรม ในแปลงเกษตรเป็น สมุนไพรมเพื่อการ จำหน่ายเพื่อเป็น รายได้ในชุมชน
2. สภาผู้นำ เด็ก	เป็นการจัดการรวมกลุ่ม กันของเด็กที่สนใจ สมุนไพรมในพื้นที่	กลไก	สิ่งเดิมมาใช้ ในพื้นที่ใหม่	สภาผู้นำที่มี ตัวแทนของ เยาวชนผู้นำของ แต่ละกลุ่มกิจกรรม และมีส่วนร่วมใน กิจกรรมต่างๆ ของ ชุมชนมากกว่า 1 กิจกรรม

2.3 ชุมชนพิกุลทอง

2.3.1 แปลงเกษตรสมุนไพรม

เป็นนวัตกรรมที่มีรูปแบบเป็นแหล่งเรียนรู้ จำนวน 1 แปลง ตั้งอยู่ที่จุดเรียนรู้บ้านพิกุลทองเป็นการนำพันธุ์พืชสมุนไพรมที่สามารถนำมาบำบัดรักษาโรคเบื้องต้นส่วนใหญ่ นำพันธุ์สมุนไพรมในพื้นที่มาปลูก และมีบางชนิดที่นำมาจากนอกชุมชนนวัตกรรมนี้สมาชิกชุมชนให้ความเห็นว่าเป็นนวัตกรรมที่อยู่ในระดับนำสิ่งเดิมมาใช้ในพื้นที่ใหม่ เนื่องจากผู้รับผิดชอบโครงการเคยเห็นการทำแปลงสมุนไพรมที่อื่น แล้วนำกลับไปใช้ในพื้นที่ของตนเอง

การพัฒนาต่อยอดของแปลงเกษตรสมุนไพรมบ้านพิกุลทองเป็นการยกระดับชนิดของสมุนไพรมในแปลงเกษตรเป็นสมุนไพรมเพื่อการบำบัดโรคเบื้องต้นในชุมชนเพื่อลดการใช้ยาแผนปัจจุบัน เช่น ฟ้าทะลายโจรม เสลดพังพอน ว่านหางจระเข้ เหงือกปลาหมอ ปลาไหลเผือก เป็นต้น ปัจจุบันแปลงเกษตรสมุนไพรมไม่ได้ดำเนินการแล้วเนื่องจากไม่มีผู้ดูแล นวัตกรรมนี้ยังไม่เป็นที่เผยแพร่หากประชาชนรอบข้างของบ้านพิกุลทองต้องการศึกษา ต้องมาศึกษาที่บ้านพิกุลทองที่เดียว และถ้าต้องการให้มีการพัฒนาแปลงเกษตรสมุนไพรมสมาชิกชุมชนเห็นว่าควรสนับสนุนงบประมาณเพื่อให้มีการดำเนินการใหม่และต่อเนื่อง

ภาพที่ 7 แสดงนวัตกรรมรูปแบบแหล่งเรียนรู้แปลงสมุนไพร

2.3.2 สภาผู้นำเด็ก

เป็นนวัตกรรมรูปแบบกลไกที่มีลักษณะเป็นการจัดตั้งโดยองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ โดยรับสมัครเด็กที่สนใจสมุนไพรในชุมชนไม่จำกัดจำนวน ไม่จำกัดคุณสมบัติ ทุกคนสามารถสมัครเป็นสมาชิกของกลุ่มได้ ลักษณะการดำเนินงานของกลุ่มนี้ คือ กิจกรรมการหาและปลูกสมุนไพรในท้องถิ่นในแปลงสมุนไพรและประชุมร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ที่นวัตกรรมนี้สมาชิกชุมชนให้ความเห็นว่าเป็นนวัตกรรมที่อยู่ในระดับสิ่งเดิมมาใช้ในพื้นที่ใหม่ และมีการพัฒนาต่อยอดลักษณะโดยให้ตัวแทนของเยาวชนผู้นำของแต่ละกลุ่มกิจกรรม

สภาผู้นำเด็กมีการดำเนินการในชุมชนตั้งแต่เริ่มกิจกรรมร่วมประชุมกับองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อนำเสนอข้อมูลความเห็นของเด็กในชุมชน จากนั้นเป็นกิจกรรมการค้นหาสมุนไพรในท้องถิ่นเพื่อนำมาปลูกในแปลงเกษตรสมุนไพร สภาผู้นำเด็กปัจจุบันยังไม่มีมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและการดำเนินกิจกรรม และสมาชิกมีความเห็นว่าหากต้องการสนับสนุนแนวทางการจัดตั้งและดำเนินการของสภาผู้นำเด็กในพื้นที่ ควรประชาสัมพันธ์รูปแบบการจัดตั้งหรือการดำเนินงานสภาอื่นๆ ของพื้นที่อื่นให้สมาชิกสภาผู้นำเด็กพิบูลทองได้รับทราบเพื่อนำมาปรับปรุงในกิจกรรมหรือรูปแบบต่อไป

จากการประเมินผลผลิตนวัตกรรมของชุมชนพิบูลทองพบว่า มีทั้งหมดจำนวน 2 นวัตกรรม แบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ รูปแบบแหล่งเรียนรู้ และรูปแบบกลไก มีระดับนวัตกรรมเป็นระดับสิ่งเดิมมาใช้ในพื้นที่ใหม่ทั้ง 2 นวัตกรรม โดยทุกนวัตกรรมควรมีการพัฒนาต่อยอดในด้าน การยกระดับความสามารถในด้านการบริหารจัดการและสิ่งที่ควรยกระดับของนวัตกรรมในโครงการนี้ คือ การปรับระดับของนวัตกรรมที่เป็นสิ่งเดิมมาใช้ในพื้นที่ใหม่ นับเป็นนวัตกรรมที่มีระดับต่ำที่สุด ให้เป็นนวัตกรรมที่เป็นสิ่งใหม่ซึ่งเป็นระดับที่สูงที่สุด

ตารางที่ 5 ผลการศึกษาผลผลิตเชิงนวัตกรรมของชุมชนศรีนคร

ชื่อ นวัตกรรม	รายละเอียด	รูปแบบ นวัตกรรม	ระดับ นวัตกรรม	การพัฒนาต่อยอด
1. กลุ่มจัดการ การขยะ	เป็นการรวมกลุ่มของ สมาชิกในชุมชนโดยเริ่มจาก สมาชิกในหมู่บ้านมาพูดคุย เพื่อจัดการการทิ้งขยะของ ชุมชน หลังจากนั้นได้มี กระบวนการกลุ่มเพื่อให้มี การจัดการขยะที่มีการทิ้งให้ เป็นที่ และสามารถนำไป เป็นรายได้ให้ชุมชน	กลไก	ประยุกต์จาก สิ่งเดิม	พัฒนาให้มี ความสามารถด้าน การบริหารจัดการ ชุมชนร่วมกับ ภาครัฐ

2.4 ชุมชนศรีนคร

2.4.1 กลุ่มจัดการขยะ

นวัตกรรมนี้เป็นรูปแบบกลไกการรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชนโดยเริ่มจากอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในพื้นที่เพื่อจัดการขยะที่มีการทิ้งโดยไม่แยกประเภท และทิ้งไม่ลงถัง เป็นนวัตกรรมระดับประยุกต์จากสิ่งเดิมเนื่องจากชุมชนได้มีกิจกรรมการจัดการขยะอยู่แล้ว แต่ปรับกลไกการจัดการให้เป็นระบบมากขึ้นและมีความเหมาะสมมาใช้ในพื้นที่ ทั้งนี้มีการพัฒนาต่อยอดนำไปพัฒนาเป็นอุปกรณ์ที่สามารถจำแนกประเภทขยะได้

กลุ่มจัดการขยะได้รับการยอมรับจากสมาชิกในชุมชน เพราะปัญหาจัดการขยะมีมาแต่เดิมแล้ว เมื่อมีกลุ่มจัดการขยะเกิดขึ้น สมาชิกในชุมชนได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ปัจจุบันชุมชนศรีนครไม่มีกลุ่มจัดการขยะแล้ว เนื่องจากองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่มีการจัดการขยะ ทำให้สมาชิกในชุมชนไม่ได้สนใจขยะที่ทิ้งไปแล้ว กลายเป็นขยะที่ไปเป็นขยะที่ไม่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้และปัญหาความมั่นคงในพื้นที่ที่เสี่ยงต่อการถูกทำร้าย จึงไม่ได้ดำเนินการต่อ

จากการประเมินผลผลิตนวัตกรรมของชุมชนศรีนคร พบว่า มีทั้งหมดจำนวน 1 นวัตกรรม 1 รูปแบบ คือ รูปแบบกลไก มีระดับนวัตกรรมเป็นสิ่งที่ประยุกต์จากสิ่งเดิมนวัตกรรมกลุ่มจัดการขยะนี้ควรมีการพัฒนาต่อยอดด้านการบริหารจัดการร่วมกับภาครัฐ โดยสิ่งที่ควรยกระดับของนวัตกรรมในโครงการนี้ คือ การปรับระดับของนวัตกรรมที่เป็นสิ่งที่ประยุกต์จากสิ่งเดิมซึ่งเป็นนวัตกรรมที่มีระดับปานกลางให้เป็นนวัตกรรมที่เป็นสิ่งใหม่ซึ่งเป็นระดับที่สูงที่สุด

ตารางที่ 6 ผลการศึกษาผลผลิตเชิงนวัตกรรมของชุมชนคอกช้าง

ชื่อนวัตกรรม	รายละเอียด	รูปแบบนวัตกรรม	ระดับนวัตกรรม	การพัฒนาต่อยอด
1. กลุ่มจัดการขยะ	เป็นกลุ่มที่มีการจัดการขยะภายในชุมชน	กลไก	ประยุกต์จากสิ่งเดิม	กลไกนี้สามารถให้ความเห็นหรือดำเนินกิจกรรมอื่นในชุมชนได้
2. ตะแกรงขยะ	เป็นตาข่ายเหล็กขนาดใหญ่นำมาตัดแบ่งแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้ายาว 2 เมตร แยกเป็น 2 ห้อง	สิ่งประดิษฐ์	ประยุกต์จากสิ่งเดิม	พัฒนาผลิตภัณฑ์ให้สามารถนำไปใช้ในการจัดการอื่นได้

2.5 ชุมชนคอกช้าง

2.5.1 กลุ่มจัดการขยะ

นวัตกรรมนี้เป็นรูปแบบกลไกการรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชนโดยเริ่มจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในชุมชนเล็งเห็นถึงสัญลักษณ์ของชุมชน ไม่ให้ขยะเป็นสาเหตุของปัญหาสุขภาพ จึงเกิดกระบวนการจัดตั้งกลุ่มขึ้น เป็นนวัตกรรมระดับประยุกต์จากสิ่งเดิมที่เคยมีอยู่ก่อนแล้ว เนื่องจากชุมชนได้มีกิจกรรมการจัดการขยะอยู่แล้ว แต่ปรับกลไกใหม่ในการจัดการ ทั้งนี้มีการพัฒนาต่อยอดของกลุ่มโดยการจัดกิจกรรมประกวดสิ่งประดิษฐ์จากขยะ สามารถให้ความเห็นหรือดำเนินกิจกรรมอื่นในชุมชนได้

ปัจจุบันการดำเนินการจัดการของกลไกกลุ่มจัดการขยะของชุมชนคอกช้างได้มอบให้ทางเทศบาลตำบลคอกช้างเป็นหน่วยงานที่ดำเนินการต่อ เนื่องจากสมาชิกโครงการเห็นว่าหน่วยงานท้องถิ่นที่มีงบประมาณ สามารถดำเนินการต่อเนื่องได้ และการแยกขยะในชุมชนคอกช้างยังมีการดำเนินการต่อไป การดำเนินการในบางเรื่องติดขัดในเรื่องงบประมาณ เพราะไม่ได้รับการอนุมัติจากเทศบาลเนื่องจากไม่มีนายกเทศมนตรีที่เสียชีวิตไป ทำให้ไม่มีผู้ที่สามารถเซ็นอนุมัติได้

2.5.2 ตะแกรงขยะ

จากการศึกษา พบว่า ตะแกรงขยะ คือ นวัตกรรมรูปแบบสิ่งประดิษฐ์เป็นตาข่ายเหล็กแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้ายาว 2 เมตรมี 2 ช่อง นวัตกรรมนี้สมาชิกชุมชนให้ความเห็นว่าเป็นนวัตกรรมที่อยู่ในระดับสิ่งประยุกต์จากสิ่งเดิม เนื่องจากเป็นสิ่งที่มีการพัฒนาจากสิ่งที่มีอยู่แล้ว สามารถพัฒนาต่อยอดเป็นนวัตกรรมให้สามารถนำไปใช้ในการจัดการกิจกรรมคัดแยกสิ่งอื่นได้

ตะแกรงขยะของชุมชนคอกช้างได้รับการยอมรับจากสมาชิกในชุมชน ตั้งแต่การดำเนินการรูปแบบตะแกรงเดี่ยว ซึ่งต่อมาเมื่อเทศบาลเป็นพัฒนาจนปัจจุบันมีการนำแนวคิดถึงขยะรีไซเคิลแบบแยกประเภทไปใช้ในชุมชนคอกช้างและพื้นที่ใกล้เคียง

จากการประเมินผลผลิตนวัตกรรมของคอกช้าง พบว่า มีทั้งหมดจำนวน 2 นวัตกรรม แบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ รูปแบบสิ่งประดิษฐ์ และรูปแบบกลไก มีระดับนวัตกรรมเป็นสิ่ง

ที่ประยุกต์จากสิ่งเดิม นวัตกรรมของโครงการนี้ควรมีการพัฒนาต่อยอดด้านความสามารถในการดำเนินการและพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยสิ่งที่ควรยกระดับของนวัตกรรมในโครงการนี้ คือ การปรับระดับของนวัตกรรมที่เป็นสิ่งที่ประยุกต์จากสิ่งเดิมซึ่งเป็นนวัตกรรมที่มีระดับปานกลาง ให้เป็นนวัตกรรมที่เป็นสิ่งใหม่ซึ่งเป็นระดับที่สูงที่สุด

ภาพที่ 8 แสดงนวัตกรรมรูปแบบสิ่งประดิษฐ์ตะแกรงขยะต้นแบบ

ภาพที่ 9 แสดงนวัตกรรมรูปแบบสิ่งประดิษฐ์ตะแกรงขยะ

จากการศึกษาทั้ง 5 ชุมชน พบว่า ทุกชุมชนมีนวัตกรรมรูปแบบกลไก รongลงมาเป็นรูปแบบสิ่งประดิษฐ์ พบ 3 ชุมชน และแหล่งเรียนรู้ 2 ชุมชนส่วนใหญ่รูปแบบนวัตกรรมอยู่ในระดับประยุกต์จากสิ่งเดิม และมีการพัฒนาหรือแนวทางการพัฒนาต่อยอดทุกนวัตกรรมดังตารางที่ 7 และตารางที่ 8

ตารางที่ 7 ผลการศึกษาผลผลิตเชิงนวัตกรรมในโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ จังหวัดยะลา

รูปแบบผลผลิตนวัตกรรม	พื้นที่					สรุป จำนวน นวัตกรรม
	ชุมชน ศรีท่า น้ำ	ชุมชน นคร ธรรม	ชุมชน พิกุล ทอง	ชุมชน ศรีนคร	ชุมชน คอก ช้าง	
1. สิ่งประดิษฐ์						
1.1 ลานกะลาเคลื่อนที่	✓	-	-	-	-	1
1.2 ยางยืด	✓	-	-	-	-	1
1.3 ตะแกรงแยกขยะ/ ถังขยะรีไซเคิล	-	✓	-	-	✓	2
2. กลไก						
2.1 สภาชুরอ	✓	-	-	-	-	1
2.2 กลุ่มส่งเสริมอาชีพ	✓	-	-	-	-	1
2.3 กลุ่มจัดการขยะ	-	✓	-	✓	✓	3
2.4 สภาผู้นำเด็ก	-	-	✓	-	-	1
3. แหล่งเรียนรู้						
3.1 แปลงเกษตรสมุนไพรม	✓	-	✓	-	-	2
รวม	5	2	2	1	2	12

ตารางที่ 8 ผลการศึกษาาระดับผลผลิตเชิงนวัตกรรมในโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ จังหวัดยะลา

ระดับผลผลิต นวัตกรรม	พื้นที่									สรุป จำนวน นวัตกรรม
	สิ่งประดิษฐ์				กลไก		แหล่งเรียนรู้			
	สิ่ง ใหม่	สิ่งที่ ประ ยุกต์ จากสิ่ง เดิม	สิ่งเดิม มาใช้ ใหม่ใน พื้นที่	สิ่งใหม่	สิ่งที่ ประ ยุกต์ จาก สิ่ง เดิม	สิ่งเดิม มาใช้ ใหม่ใน พื้นที่	สิ่ง ใหม่	สิ่งที่ ประ ยุกต์ จาก สิ่ง เดิม	สิ่งเดิม	
1. ชุมชน ศรีท่าน้ำ	-	✓	-	-	✓	✓	-	-	✓	5
2. ชุมชน นครธรรม	✓	-	-	-	✓	-	-	-	-	2
3. ชุมชน พิบูลทอง	-	-	-	-	-	✓	-	-	✓	2
4. ชุมชน ศรีนคร	-	-	-	-	✓	-	-	-	-	1
5. ชุมชน คอกช้าง	-	✓	-	-	✓	-	-	-	-	2
รวม	1	3	0	0	4	2	0	0	2	12

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเกิดนวัตกรรมของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ จังหวัดยะลา

ตารางที่ 9 ผลการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเกิดนวัตกรรมของชุมชนศรีท่าน้ำ

ชื่อ นวัตกรรม	ปัจจัยที่ทำให้เกิดนวัตกรรม		
	ด้านบริบท	ด้านปัจจัยนำเข้า	ด้านกระบวนการ
1. ลานกะลา เคลื่อนที่	<ul style="list-style-type: none"> - วัฒนธรรมมุสลิมทำให้มีกระบวนการรวมตัวกันสามารถเกิดการพูดคุยจัดทำสิ่งประดิษฐ์ร่วมกัน - วิถีชีวิตของชุมชนที่มีการใช้มะพร้าวเพื่อรับประทาน เมื่อเห็นกะลามะพร้าวที่ไม่มีการใช้ประโยชน์ จึงมีความคิดร่วมกันว่าควรนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ 	<ul style="list-style-type: none"> - คน/องค์กร/หน่วยงาน/เครือข่ายภายใน ได้แก่ ผู้รับผิดชอบโครงการเสนอแนวทางการสร้างเครื่องมือที่สามารถทำให้ผู้ป่วยโรคเรื้อรังมีจำนวนลดลงหรือลดอาการแทรกซ้อนที่อาจเกิดขึ้นได้ - งบประมาณจากโครงการร่วมสร้างชุมชนในการนำสมาชิกชุมชนไปศึกษาดูงานและดำเนินงาน - การใช้ประสบการณ์เดิม จากคนในชุมชนทำให้การก่อสร้างลานกะลาและสามารถต่อยอดเป็นลานกะลาเคลื่อนที่ 	<ul style="list-style-type: none"> กระบวนการมีส่วนร่วม - การประชุมหารือเพื่อหาข้อยุติ - การนำมติที่ผ่านความเห็นชอบไปปฏิบัติร่วมกัน - การลงมือลงแรงในกิจกรรมที่สภาชุมชนช่วยเหลือ กระบวนการเรียนรู้ - การเรียนรู้จากประสบการณ์ในอดีต - การเรียนรู้จากผู้รับผิดชอบโครงการ - การเรียนรู้จากการศึกษาดูงานนอกสถานที่
2. ยางยืด	<ul style="list-style-type: none"> - วัฒนธรรมมุสลิมที่มีกิจกรรมการรวมกลุ่มกันบ่อยทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน นำมาซึ่งการประดิษฐ์ยางยืด 	<ul style="list-style-type: none"> - คน/องค์กร/หน่วยงาน/เครือข่ายภายใน ได้แก่ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านเป็นผู้ขับเคลื่อนให้สมาชิกในชุมชนมีความคิดสร้างสรรค์ในการประดิษฐ์อุปกรณ์เพื่อใช้ในการออกกำลังกายโดยไม่จำกัดสถานที่ - ทูทางสังคม ชุมชนมีบุคลากรที่มีความสามารถในการร้อยถักเป็นผู้ดำเนินการให้เกิดยางยืดเพื่อใช้ในการดูแลสุขภาพของสมาชิกในชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> การมีส่วนร่วม - การประชุมร่วมกันของสมาชิกชุมชนหลากหลายสาขาอาชีพ - การร่วมลงมือลงแรงในการสร้างยางยืดนำไปใช้และเผยแพร่ในชุมชน การเรียนรู้ - การเรียนรู้จากตัวอย่างที่สำเร็จแล้วนำมาปรับเปลี่ยนแบบให้เหมาะสมกับพื้นที่

ตารางที่ 9 ผลการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเกิดนวัตกรรมของชุมชนศรีท่าน้ำ (ต่อ)

ชื่อ นวัตกรรม	ปัจจัยที่ทำให้เกิดนวัตกรรม		
	ด้านบริบท	ด้านปัจจัยนำเข้า	ด้านกระบวนการ
3. สภา ชูรอ	<ul style="list-style-type: none"> - วัฒนธรรมมุสลิม ที่มีผู้นำทางศาสนาที่มีแนวคิดพัฒนาชุมชน เป็นศูนย์กลางระหว่างชาวบ้านและหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกชุมชน อีกทั้งลักษณะวัฒนธรรมมุสลิมมีกระบวนการรวมตัวกัน สามารถเกิดการพูดคุย ตกลงกันได้ สะดวกมากขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> - คน/องค์กรภายใน คือ ผู้ใหญ่บ้าน และโต๊ะ อีหม่ามในชุมชนเป็นผู้นำในการนำข้อตกลงต่างๆ ที่ร่วมกันเสนอแนะนำมาใช้ในชุมชน อีกทั้งมีองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่สนับสนุนการดำเนินงานให้เป็นที่ไปด้วยความเรียบร้อย - คน/องค์กรภายนอก คือ พี่เลี้ยงโครงการฯ เป็นผู้นำแนวคิดของชุมชนมาจัดตั้งให้เกิดเป็นรูปแบบที่มีการดำเนินงานเป็นระบบมากขึ้น - ความรู้เดิม คือ การดำเนินงานลักษณะของผู้นำในชุมชนมาร่วมระดมการบริหารจัดการในชุมชนที่มีมาแต่เดิม แต่ยังไม่สามารถดำเนินงานได้หลากหลายมิติ 	<ul style="list-style-type: none"> - การมีส่วนร่วม - การประชุมหารือเพื่อหาข้อยุติ - การนำมติที่ผ่านความเห็นชอบไปปฏิบัติร่วมกัน - การลงมือลงแรงในกิจกรรมที่สภาชูรอขอความช่วยเหลือ - การเรียนรู้ - การเรียนรู้จากประสบการณ์ในอดีต - การเรียนรู้จากผู้รู้ในและนอกชุมชน

ตารางที่ 9 ผลการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเกิดนวัตกรรมของชุมชนศรีท่าหน้า (ต่อ)

ชื่อนวัตกรรม	ปัจจัยที่ทำให้เกิดนวัตกรรม		
	ด้านบริบท	ด้านปัจจัยนำเข้า	ด้านกระบวนการ
4. กลุ่มส่งเสริมอาชีพ	<ul style="list-style-type: none"> - วัฒนธรรมมุสลิมทำให้มีกระบวนการรวมตัวกันสามารถเกิดการพูดคุยเกิดแนวคิดการจัดตั้งกลุ่ม - วิถีชีวิตของชุมชนที่มีการใช้วัสดุในท้องถิ่นที่นำมาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม 	<ul style="list-style-type: none"> - คน/องค์กรภายใน คือ แกนนำอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านมีแนวคิดการสร้างกลุ่มในชุมชน และองค์การบริหารส่วนตำบลธารโต - ที่สนับสนุนการดำเนินงาน - คน/องค์กรภายนอก คือ หน่วยทหารเฉพาะกิจที่ 16 ที่มีโครงการนำคณะชาวบ้านไปศึกษาดูงานเพื่อการจัดตั้งกลุ่ม และพี่เลี้ยงโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ที่เป็นซีแนะไม่ซีน่า สนับสนุนพัฒนาแนวคิดของสมาชิกให้เกิดขึ้นได้จริง - ความรู้เดิม ของสมาชิกกลุ่ม - งบประมาณ ทั้งที่เป็นเงินและสิ่งอื่น ได้แก่ จากหน่วยงานทหาร องค์การบริหารส่วนตำบล โครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ 	<ul style="list-style-type: none"> - การมีส่วนร่วม - การประชุมหารือเพื่อหาแนวทางการดำเนินงานของกลุ่ม - การร่วมมือร่วมใจในการดำเนินงานที่วางเป้าหมายไว้ - การร่วมลงมือลงแรงของสมาชิกกลุ่มเพื่อสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม - การเรียนรู้ - การเรียนรู้จากผู้รู้ในและนอกชุมชน - การศึกษาดูงานนอกพื้นที่

ตารางที่ 9 ผลการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเกิดนวัตกรรมของชุมชนศรีท่าหน้า (ต่อ)

ชื่อนวัตกรรม	ปัจจัยที่ทำให้เกิดนวัตกรรม		
	ด้านบริบท	ด้านปัจจัยนำเข้า	ด้านกระบวนการ
5. แปลงเกษตร สมุนไพร	<ul style="list-style-type: none"> - วัฒนธรรมมุสลิม ทำให้มีกระบวนการรวมตัวกัน สามารถเกิดการพูดคุยและกิจกรรมร่วมกันได้บ่อย - วิถีชีวิตในชุมชน ที่มีการใช้ใช้สมุนไพรในการปรุงอาหารอยู่แล้ว เมื่อนำมาปลูกเป็นยารักษาโรค ชุมชนจึงมีการยอมรับง่ายมากขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> - คน/องค์กรภายใน คือ เกษนนำ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านมีแนวคิดการสร้างกลุ่มในชุมชน และองค์การบริหารส่วนตำบล - ธารโตที่สนับสนุนการดำเนินงานในรูปแบบของงบประมาณและสิ่งสนับสนุนอื่นผู้รับผิดชอบโครงการจัดหาพันธ์สมุนไพร - คน/องค์กรภายนอก คือ หน่วยทหารเฉพาะกิจที่ 16 ที่มีโครงการนำคณะชาวบ้านไปศึกษาดูงานเพื่อการจัดตั้งกลุ่ม และพี่เลี้ยงโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ สนับสนุนพัฒนาแนวคิดของสมาชิกให้เกิดขึ้นได้จริง - งบประมาณ ทั้งที่เป็นเงินและสิ่งอื่น ได้แก่ จากหน่วยงานทหาร องค์การบริหารส่วนตำบล โครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ 	<ul style="list-style-type: none"> - การมีส่วนร่วม - ความร่วมมือร่วมใจในการส่งเสริมสุขภาพในชุมชน - การร่วมกันลงมือลงแรงจัดทำแปลงเกษตรให้เกิดขึ้น - การร่วมกันดูแล ให้มีสามารถดำรงอยู่ได้ยาวนานและต่อเนื่อง - การเรียนรู้ - การไปศึกษาดูงานนอกพื้นที่ - การเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้รับผิดชอบโครงการในการใช้สมุนไพร

3.1 ชุมชนศรีท่าหน้า

3.1.1 ด้านบริบท

โดยในบริบทพื้นที่นี้ส่วนใหญ่ประชาชนบ้านศรีท่าหน้า ตำบลธารโต อำเภอธารโต จังหวัดยะลา มีอาชีพเกษตรกรรมประเภทสวนยางพารา ทำสวนทำไร่ มีการสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนนตัดเข้าหมู่บ้านเป็นลักษณะคอนกรีต และสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้าโดยการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคประปาเป็นลักษณะประปาหมู่บ้านดำเนินการโดยองค์การบริหารส่วนตำบลธารโต มีแหล่งน้ำที่สมาชิกในชุมชนสามารถใช้อุปโภค จำนวน 1 แหล่ง มีการจัดเก็บขยะในหมู่บ้านโดยองค์การบริหารส่วนตำบลธารโต จากข้อมูลการสนทนากลุ่มของผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นว่าปัจจัยด้านบริบทที่ทำให้นวัตกรรมเกิดขึ้นในพื้นที่ของตนเองนั้นมี ดังนี้

1) วัฒนธรรมมุสลิม

วัฒนธรรมของชุมชนบ้านศรีท่าหน้า ประชาชนทั้งหมดนับถือศาสนาอิสลาม มีผู้นำศาสนาคือ โต๊ะอีหม่าม เป็นผู้ที่มีสมาชิกในชุมชนให้การยอมรับ และมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของสมาชิกชุมชน วัฒนธรรมทางศาสนามีผลทำให้เกิดการรวมตัวเป็นกลุ่มในการดำเนินงาน เช่น การกวนอาซุรอ หรือเมื่อมีกิจกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้านที่เป็นลักษณะการจัดเลี้ยง ต้องอาศัยกลุ่มส่งเสริมอาชีพเป็นแกนหลักในการดำเนินงานเพราะมีความสามารถในการบริหารวัตถุดิบ และการบริหารกำลังคนในการดำเนินงาน มีการดำเนินกิจกรรมทางศาสนาเป็นประจำทุกปี ได้แก่ การกวนอาซุรอ งานเมาลิดงานวันอีดิลฟิตรีและอีดิลอฎฮา (วันรายอ) ช่วยทำให้วัฒนธรรมรูปแบบสภาพชุมชนสามารถขับเคลื่อนต่อไปได้โดยอาศัยกลไกทางสังคมในชุมชนเองวัฒนธรรมที่มีลักษณะสังคมแบบเครือญาติ มีการรวมกลุ่มได้บ่อยครั้ง เมื่อมีการรวมตัวกัน จึงเกิดการแลกเปลี่ยนความเห็นซึ่งกันและกัน ในด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ การจัดการในชุมชน ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูลชาย บทบาทผู้รับผิดชอบโครงการคนที่ 1 ที่กล่าวว่า “ส่วนใหญ่ชาวบ้านที่นับถือศาสนาอิสลาม วัฒนธรรมมุสลิมของ

พวกเราจะมีกิจกรรมที่รวมตัวกันบ่อย เวลาที่มีกิจกรรมทางศาสนา ก็จะมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน... กลุ่มสตรีจะเป็นตัวหลักในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ...” สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลหญิง บทบาทสมาชิกโครงการคนที่ 1 กล่าวว่า “เวลาที่มีกิจกรรมโรงเรียนตาดีกา (สอนศาสนาอิสลาม) พวกผู้นำของเราก็จะมีการประชุมสภาซุรอ (สภาผู้นำ) กันก่อน หาวิธีการจัดการเรื่องต่างๆ ว่าทำแบบนี้ดีไหม หลังจากนั้นจะนำข้อตกลงไปบอกผ่านมัสยิดเพื่อให้ชาวบ้านรับทราบและปฏิบัติ”

2) วิถีชีวิตในชุมชน

วิถีชีวิตในชุมชนบ้านศรีท่าหน้ามีการใช้วัสดุภายในท้องถิ่นมาดัดแปลงเป็นนวัตกรรมต่างๆ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลชาย บทบาทสมาชิกโครงการคนที่ 2 กล่าวว่า “มะพร้าวเป็นส่วนที่พวกเราทำอาหารกินกันอยู่แล้ว พอเอาเนื้อมะพร้าวมาใช้แล้วก็จะทำให้มีกะลามะพร้าวเหลืออยู่ เราก็คิดว่ามันควรนำมาใช้ประโยชน์อะไรบ้าง” ส่งผลนำไปสู่การร่วมกันสร้างนวัตกรรมลานกะลาและพัฒนาสุสานกะลาเคลื่อนที่ที่มีการใช้ในปัจจุบัน อีกทั้งในชุมชนมีการใช้สมุนไพรในการปรุงอาหารอยู่แล้ว เช่น กะเพรา มะกรูด มะนาว เมื่อมีโครงการแปลงเกษตรขึ้น จึงสามารถนำมาปลูกเป็นยารักษาโรค ดังผู้ให้ข้อมูลชาย บทบาทสมาชิกโครงการคนที่ 3 กล่าวว่า “เราก็กินพวกสมุนไพรกันอยู่แล้ว พอมีโครงการแปลงเกษตรขึ้นก็หาพันธุ์ไม้มาปลูกได้ง่ายขึ้น เพราะบางต้นพวกเรารู้จักแล้ว”

จากการประเมินปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเกิดนวัตกรรมด้านบริบท ของโครงการศรีท่าหน้าสุขภาวะวิถีพอเพียง พบว่า ปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้เกิดนวัตกรรมของโครงการนี้ มี 2 ปัจจัย คือ บริบทด้านวัฒนธรรมมุสลิมที่มีลักษณะกิจกรรมที่เกิดการรวมกลุ่มเป็นประจำ และวิถีชีวิตในชุมชนที่มีการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด

3.1.2 ด้านปัจจัยนำเข้า

1) ลานกะลาเคลื่อนที่

- คน องค์กร หน่วยงาน ภายใน

จากการศึกษาพบว่านวัตกรรมนี้เกิดขึ้นในระหว่างการทำงานโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ โดยผู้รับผิดชอบโครงการได้มีกิจกรรมการศึกษาดูงานนอกพื้นที่และสมาชิกได้ไปศึกษาดูงานการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ในอำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา และเมื่อกลับ

มาในชุมชน สมาชิกในชุมชนได้ร่วมกันคิดและประสานกับผู้รับผิดชอบโครงการ ว่าทำอะไรให้มีการรวมกลุ่มเพื่อให้จำนวนผู้ป่วยโรคเรื้อรัง ได้แก่ เบาหวาน ความดันโลหิตสูง ลดลงหรือมีภาวะแทรกซ้อนลดลง ซึ่งผู้ป่วยเหล่านี้จำเป็นต้องส่งเสริมให้ผู้ป่วยออกกำลังกายที่มีความเหมาะสมดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูลชาย บทบาทผู้ร่วมรับผิดชอบโครงการคนที่ 1 ที่กล่าวว่า “ชาวบ้านที่นี่เป็นโรคเรื้อรังเยอะ เราเลยต้องการลดประชากรผู้ป่วย เลยไปศึกษาว่ามีวิธีไหนที่สามารถทำให้คนที่เป็นโรคเรื้อรังดีขึ้น ลดภาวะแทรกซ้อน...” และหลังจากได้ประชุมกันพร้อมศึกษาข้อมูลเพิ่มเติม สมาชิกชุมชนได้พบการศึกษาว่าการเหยียบกะลาสามารถกระตุ้นการไหลเวียนโลหิตได้ดีสามารถทำให้ผู้ป่วยโรคเรื้อรังลดอาการแทรกซ้อนได้ ประกอบกับในชุมชนมีมะพร้าวเป็นจำนวนมาก เมื่อนำเนื้อมะพร้าวมาใช้แล้วกะลามะพร้าวจะเป็นสิ่งที่ไม่ได้ถูกนำมาใช้ประโยชน์ ผู้รับผิดชอบโครงการจัดได้ขอความร่วมมืออาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านจัดหากะลาเพื่อนำมาทำเป็นลานกะลาเพื่อสุขภาพ

- งบประมาณ

หลังจากได้รับกะลามะพร้าวจากอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านแล้ว สมาชิกชุมชนจึงได้จัดสร้างลานกะลาขึ้นจากงบประมาณของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ โดยมีสมาชิกในชุมชนที่มีประสบการณ์การก่อสร้างมาร่วมกันจัดทำโดยมีค่าใช้จ่ายเป็นค่าวัสดุอุปกรณ์ในการจัดทำเท่านั้น ทั้งนี้ลานกะลาไม่เป็นเพียงสถานที่ออกกำลังกายเพื่อผู้ป่วยโรคเรื้อรังเท่านั้น แต่ยังเป็นสถานที่ออกกำลังกายให้สมาชิกในชุมชนคนอื่นอีกด้วย ในชุมชนมีทุนทางสังคมด้านวัตถุดิบที่สามารถนำมาประดิษฐ์เป็นนวัตกรรม คือ มะพร้าวที่มีอยู่ที่หมู่บ้าน สามารถนำเอากะลาจากมะพร้าวมาทำเป็นลานกะลาเพื่อสุขภาพได้โดยไม่ต้องหาซื้อ

2) ยางยืด

- คน องค์กร หน่วยงาน ภายใน

หลังจากเสร็จสิ้นการดำเนินการโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ แกนนอำเภออาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มส่งเสริมอาชีพได้มีการพัฒนาต่อยอดนวัตกรรมการส่งเสริมสุขภาพจากลานกะลาเคลื่อนที่ โดยกลุ่มส่งเสริมอาชีพได้นำแนวคิดการออกกำลังกาย ยางยืดจากพื้นที่อื่นมาดัดแปลง โดยนำวัสดุเหลือใช้มาทำเป็นที่จับและร้อยยางเป็นเส้นยาว เป็นที่ออกกำลังกายลักษณะสามารถพกพาได้ ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูลหญิง บทบาทสมาชิกโครงการคนที่ 1 ที่กล่าวว่า “...อสม. เป็นคนคิดขึ้นว่ามาว่าพวกเราน่าจะทำอะไรที่เป็นเครื่องออกกำลังกายที่ทำที่บ้านได้...” จากการผลิตนวัตกรรมนี้มีแนวคิดที่ต้องการให้สมาชิกในชุมชนมีวิธีการออกกำลังกายได้หลากหลายมากขึ้นนอกจากการเหยียบลานกะลาที่ได้ผลิตขึ้นมาแล้ว สามารถออกกำลังกายได้ตามสถานที่ต่าง ๆ และสมาชิกในชุมชนตั้งแต่วัยเด็กถึงวัยชราสามารถใช้ได้ ทั้งนี้ในการดำเนินการผลิตนวัตกรรมยางยืด ชุมชนไม่ได้เสียค่าใช้จ่ายในการจ้างวิทยากรหรือจากผู้ชำนาญการสัก เนื่องจากในชุมชนมีสมาชิกที่มีความรู้และทักษะการถักร้อยยางอยู่แล้ว จึงทำให้การดำเนินการนวัตกรรมนี้สามารถลดค่าใช้จ่ายได้มาก

3) สภาชুরอ

- คน องค์กร หน่วยงาน ภายใน

ในการดำเนินงานของสภาชুরอมีการรับรองข้อตกลงโดยสมาชิกของชุมชน ในระหว่างการดำเนินโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ สมาชิกสภาชুরอได้มีการปรับปรุงโครงสร้างสมาชิก ตามคำแนะนำของพี่เลี้ยงโครงการฯ เกี่ยวกับการเพิ่มตัวแทนของกลุ่มต่างๆ เพื่อให้มีตัวแทน

ของผู้นำที่มีบทบาทต่างๆ ในชุมชนทั้งส่วนของภาครัฐและเอกชน มาร่วมกันแสดงความเห็นเกี่ยวกับ ข้อตกลงในชุมชน ตลอดจนองค์กรฝ่ายปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรฝ่ายทหาร องค์กรสาธารณสุข และองค์กรทางศาสนา ได้แก่ กลุ่มผู้นำเยาวชน กลุ่มส่งเสริมอาชีพ กลุ่มครูตาดีกา กลุ่มผู้บริหารมัธยม กลุ่มทหารพราน กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และกลุ่มองค์การบริหารส่วนตำบล ที่ต่อ มามีการจัดการตำแหน่งบริหารสภาชুরอ ได้แก่ ประธาน คือ โต๊ะอีหม่าม และช่วยจัดวางระบบสภาชুরอ ให้เป็นรูปธรรมชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้รับผิดชอบโครงการมีส่วนช่วยให้การดำเนินงานของสมาชิกของสภาชुरอ กล้าแลกเปลี่ยนความเห็นซึ่งกันและกัน มีหลักและเหตุผลที่สามารถชี้แจงได้ทำให้ได้ข้อสรุปหรือมติที่ ไม่มีการขัดแย้งเป็นลักษณะการเพิ่มตัวแทนกลุ่มที่มีการดำเนินการภาคประชาชน เช่น กรณีการต่อเติม โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านศรีทำน้ำที่เกิดจากปัญหาการมารับบริการของคนในชุมชนที่มีบริบท ข้อจำกัดทางด้านศาสนาอิสลาม ที่ห้ามสตรีเปิดเผยอวัยวะของตนเองต่อผู้อื่น เมื่อเจ้าหน้าที่โรงพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลต้องตรวจร่างกายผู้ป่วยสตรี จำเป็นต้องมีการเปิดเผยอวัยวะบางส่วนของผู้ป่วย แต่เมื่อสถานที่ไม่มีมิดชิด ผู้อื่นที่ไม่ใช่เจ้าหน้าที่ก็สามารถมองเห็นการตรวจได้ อวัยวะของผู้ป่วยก็ จะถูกเปิดเผยทำให้เกิดความไม่สบายใจของผู้ป่วยและเจ้าหน้าที่ได้ จึงมีการพบปะประชุมกันในสภาชुरอ ว่ามีความจำเป็นมากน้อยเพียงใดที่ต้องต่อเติมโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล โดยไม่ต้องรอ งบประมาณจากภาครัฐ ในที่ประชุมสภาชुरอได้มีการพิจารณาถึงความจำเป็น สมาชิกบางส่วนได้อภิปราย ว่าไม่จำเป็นต้องออกทุนจากชุมชน ให้รองบประมาณจากภาครัฐดีกว่า อีกส่วนอภิปรายว่าถ้ารองบประมาณ จากภาครัฐสามารถทำได้ แต่ไม่ทราบระยะเวลาที่แน่นอนของงบประมาณที่ลงยังพื้นที่ได้ จึงมีการสรุป ในที่ประชุมชुरอว่าให้มีการดำเนินการต่อเติมโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล ใช้วิธีการจัดเลี้ยง น้ำชาระดมทุนเพื่อต่อเติมอาคาร เมื่อได้ทุนทรัพย์ในการต่อเติมแล้วมีการระดมแรงงานจากสมาชิกในชุมชน มาลงแรงช่วยกันก่อสร้างต่อเติมอาคาร ไม่มีการจ้างงานจากบุคคลภายนอกสมาชิกในชุมชนบ้านศรีทำน้ำ เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญในการเกิดในการเกิดนวัตกรรมของชุมชน

4) กลุ่มส่งเสริมอาชีพ

- คน องค์กร หน่วยงาน ภายใน

เป็นกลไกที่มีลักษณะการจัดตั้งกลุ่มอาชีพที่มีแนวทางการจัดหา รายได้ให้สมาชิกกลุ่ม มีการจัดหาความรู้ในการประกอบอาชีพมาอบรมแก่สมาชิกกลุ่ม โดยกลุ่มสตรีได้ เกิดขึ้นก่อนมีโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่เข้ามาในพื้นที่ จากหน่วยทหารภายในพื้นที่ คือ ทหาร เฉพาะกิจที่ 16 ซึ่งนอกจากจะมีหน้าที่ในการดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชนศรีทำน้ำแล้ว ยัง เป็นองค์กรหนึ่งที่ผลักดันให้ชุมชนสามารถเกิดการรวมตัวเพื่อให้ชุมชนสามารถดำรงตนได้ ไม่พึ่งพา ความช่วยเหลือจากภาครัฐหรือหน่วยงานอื่นมากนัก สามารถทำให้ชุมชนมีกลุ่มส่งเสริมอาชีพเป็นแหล่ง เรียนรู้สำหรับสมาชิกในชุมชนที่ไม่มีงาน หรือต้องการฝึกอาชีพเพื่อหารายได้ โดยการจัดสรรงบประมาณ ส่วนหนึ่งในองค์กรทหารเพื่อการดำเนินงานของกลุ่ม นอกจากการจัดสรรงบประมาณแล้ว ทางหน่วย ทหารเฉพาะกิจที่ 16 ยังมีการดำเนินการที่มีรูปแบบขั้นตอนที่ชัดเจน เช่น นำคณะผู้นำกลุ่มส่งเสริมอาชีพ ไปดูงานกลุ่มต่าง ๆ ที่มีการดำเนินการเป็นผลสำเร็จ แล้วให้ทางกลุ่มส่งเสริมอาชีพร่วมกันคิดว่าต้องการ ดำเนินการเป็นไปในรูปแบบทิศทางใด ไม่มีการชี้แนะว่าต้องดำเนินการแบบนี้เท่านั้นหรือต้องดำเนินการ ภายใต้อำนาจกำกับของหน่วยทหาร ทำให้กลุ่มส่งเสริมอาชีพมีอิสระในการดำเนินงานของกลุ่มชุมชนมีกลุ่ม เพื่อดำเนินงานในชุมชน โดยมีการสอบถามสมาชิกว่ามีแนวคิดการจัดตั้งกลุ่มเพื่อดำเนินการอะไร จากนั้น

นำสมาชิกกลุ่มไปศึกษาดูงาน เมื่อศึกษาดูงานแล้วสมาชิกซึ่งเป็นประธานอาสาสมัครสาธารณสุขต้องการให้มีกลุ่มของตนเองบ้าง จึงจัดตั้งกลุ่มขึ้นมา โดยปัจจุบันดำรงรองประธานกลุ่มสตรี จึงมีแนวคิดว่าจะทำกลุ่มจะดำเนินงานตามความถนัดของสมาชิก โดยเริ่มจากการทำขนม ในระหว่างการดำเนินโครงการฯ ได้มีการต่อยอดเพิ่มผลิตภัณฑ์ของกลุ่มคือการถักเชือกถรม คล้ายการถักโคเซ โดยกิจกรรมนี้เกิดขึ้นจากการไปศึกษาดูงานกลุ่มแม่บ้านออมทรัพย์ ที่อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ที่ได้รับผิดชอบโครงการจัดขึ้น และสมาชิกได้พบผู้ใช้กระเป๋าถัก สมาชิกกลุ่มจึงมีความคิดต่อยอดจากการศึกษาดูงานว่างานถักกระเป๋าสามารถนำมาเป็นผลิตภัณฑ์ของกลุ่มได้ จึงมีความสนใจและตั้งใจไปยังผู้รับผิดชอบโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ จากนั้นผู้รับผิดชอบโครงการฯ ได้ประสานกับกรมแรงงานเพื่อให้มาสอนการถักกระเป๋าเพิ่มเติมแก่สมาชิกในกลุ่ม โดยทางกรมแรงงานได้ประสานวิทยากรซึ่งเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขด้วย มาสอนการถักกระเป๋า และสมาชิกได้ร่วมกันคิดว่าจะเลือกใช้ทำวัสดุที่มีอยู่ในพื้นที่ คือ เชือกถรม เมื่อสมาชิกกลุ่มได้ดำเนินการผลิตแล้ว จะมีการประชาสัมพันธ์ตามงานต่างๆ ทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ และอีก 1 ผลิตภัณฑ์ คือ เค้กกล้วย เนื่องจากในพื้นที่ของชุมชนมีการเพาะปลูกกล้วยกันมาก เช่น กล้วยหอม กล้วยไข่ กล้วยนางยา สมาชิกจึงมีความคิดนำกล้วยเหล่านี้มาแปรรูป แต่มีอุปสรรค คือ ถ้าฝนตกจะหยุดทำผลิตภัณฑ์นี้ เนื่องจากไม่สามารถส่งขายได้ ทำให้เกิดความไม่ต่อเนื่อง

- ความรู้เดิม

สามารถทำให้สมาชิกในชุมชนเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การมีส่วนร่วมในกระบวนการคิดสร้างสรรค์นวัตกรรม คือ การทำขนมดั้งเดิมที่มีการพัฒนาปรับเปลี่ยนรูปแบบผลิตภัณฑ์ของกลุ่มส่งเสริมอาชีพส่วนใหญ่สมาชิกในชุมชนจะประกอบอาชีพทำสวนยางพารา และสวนผลไม้ โดยตลอด 5 ปีที่ผ่านมา ตั้งแต่ปี 2555 ราคายางและผลไม้ในระดับต่ำกว่าปีที่แล้วมา ทำให้ในชุมชนบ้านศรีทำน้ำ มีรายได้โดยรวมอยู่ในระดับต่ำ ซึ่งบางครั้งเรือนผู้นำครอบครัวต้องออกจากพื้นที่เพื่อหางานทำ แต่หลาย ๆ ครอบครัวยังคงไม่หนีย้ายไปไหน เพราะต้องการดำเนินชีวิตอยู่ในพื้นที่ที่ตนเองเกิดและญาติพี่น้องส่วนใหญ่ก็อยู่ในพื้นที่เช่นกัน ถึงแม้จะมีรายได้ไม่มากนัก แต่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ เพราะสมาชิกในชุมชนมีการแลกเปลี่ยนทั้งความคิดเห็นและสิ่งของระหว่างกันอยู่เสมอ มีผลทำให้เกิดนวัตกรรมกลุ่มส่งเสริมอาชีพในพื้นที่ขึ้น

- งบประมาณ

ปัจจัยด้านงบประมาณที่ได้รับจากโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ มีผลทำให้การดำเนินงานของกลุ่มส่งเสริมอาชีพสามารถอำนวยความสะดวกให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้ แม้ชุมชนจะมีวัตถุดิบที่สามารถนำมาผลิตเป็นสิ่งต่าง ๆ ได้ แต่ถ้าขาดผู้ถ่ายทอดความรู้ การดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ก็ไม่อาจสำเร็จได้ เช่น การจัดสรรงบประมาณเพื่อจัดจ้างวิทยากรในการถ่ายทอดการทำไม้กวาด การจัดสรรงบประมาณดำเนินการนวัตกรรมลานกะลา เป็นต้น

- พี่เลี้ยงโครงการ

ปัจจัยด้านพี่เลี้ยงโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่มีส่วนร่วมในการพัฒนานวัตกรรมของชุมชนบ้านศรีทำน้ำเป็นอย่างมาก โดยพี่เลี้ยงมีกระบวนการชี้แนะไม่ขึ้น สนับสนุนพัฒนาแนวคิดของสมาชิกให้เกิดขึ้นได้จริง ภายใต้การดำเนินงานที่มีความเหมาะสม เป็นลำดับขั้นตอน นอกจากนี้ยังมีกระบวนการประเมินติดตามของพี่เลี้ยงที่ทำให้การดำเนินงานของสมาชิกในโครงการ

ร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่สามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง เมื่อมีปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานพี่เลี้ยงสามารถให้แนวทางการแก้ปัญหาได้ สมาชิกในชุมชนบางคนมองว่าเมื่อพี่เลี้ยงเดินทางมากำกับติดตามโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ในพื้นที่ ก็ทำให้สมาชิกมีกำลังใจที่ดีในการดำเนินงานต่อไป มีแรงกระตุ้นในการดำเนินงานตามที่ได้วางไว้ได้แล้ว หากมีพี่เลี้ยงแต่ไม่ได้ลงมาในพื้นที่ ไม่ได้มาเยี่ยมชมหรือติดตามการดำเนินงานตามโครงการนั้นสมาชิกในชุมชนจะไม่มีแรงกระตุ้นในการดำเนินงาน เพราะบางที่ประสบปัญหาการดำเนินงานแต่ไม่ทราบว่าจะไปปรึกษากับใคร ทำให้การดำเนินงานต้องหยุดชะงักหรือไม่มี การดำเนินโครงการต่อ

5) แปลงเกษตรสมุนไพรม

นวัตกรรมนี้เกิดขึ้นจากการริเริ่มของผู้รับผิดชอบโครงการฯ ที่ได้มีกิจกรรมการศึกษาดูงานนอกพื้นที่เพื่อให้ชุมชนมีแนวคิดในการดำเนินงานในชุมชน ทำให้สมาชิกในชุมชนได้ดูงานการทำแปลงเกษตรสมุนไพรมของชุมชนในอำเภอนาหว้า จังหวัดสงขลา และกลับมาประชุมร่วมกับกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านว่าควรมีการดำเนินการทำแปลงเกษตรหรือไม่ อย่างไร ในชุมชน ที่ประชุมจึงเสนอทำเป็นแปลงเกษตรรูปแบบสมุนไพรม โดยได้รับการสนับสนุนแนวคิดจากพี่เลี้ยงโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ว่าควรมีการปลูกพืชลักษณะใด เมื่อได้มติที่ประชุมแล้วผู้รับผิดชอบโครงการจะเป็นฝ่ายจัดการหาพันธ์พืชที่ต้องการแปลง และใช้กระบวนการให้สมาชิกในชุมชนร่วมกันลงมือทำแปลงและลงพันธ์พืช อาจเรียกได้ว่าเป็นกระบวนการลงแขก เพื่อให้การดำเนินงานเสร็จสิ้นได้เร็วขึ้น หลังจากนั้นแต่งตั้งผู้รับผิดชอบเพื่อให้แปลงเกษตรสามารถดำเนินงานได้ต่อไป โดยแปลงที่ตั้งอยู่ที่โรงเรียนบ้านศรีท่าหน้า มีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้รับผิดชอบและนักเรียนในโรงเรียนบ้านศรีท่าหน้าช่วยดูแล และที่ตั้งอยู่ในบริเวณโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลศรีท่าหน้า มีผู้รับผิดชอบโครงการฯ เป็นผู้รับผิดชอบและผู้ดูแล

จากการประเมินปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเกิดนวัตกรรมด้านปัจจัยนำเข้าของชุมชนศรีท่าหน้า พบว่า ปัจจัยนำเข้าที่สำคัญที่ทำให้เกิดนวัตกรรมของโครงการนี้ คือ มีผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ผู้รับผิดชอบโครงการ พี่เลี้ยงโครงการ ที่มีความตระหนักในการแก้ปัญหาในชุมชน มีความคิดริเริ่มในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ชุมชนสามารถจัดการตนเองและลดการพึ่งพิงจากภาครัฐได้ และงบประมาณสนับสนุนทำให้กิจกรรมต่างๆสามารถบรรลุเป้าหมายได้ดีขึ้น

3.1.3 ด้านกระบวนการ

1) ลานกะลาเคลื่อนที่

ลานกะลาเคลื่อนที่ที่เกิดขึ้นในระหว่างการดำเนินโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ชุมชนมีกระบวนการในการมีส่วนร่วมโดยใช้การประชุมหารือเพื่อหาค้นหาสาเหตุของปัญหาสุขภาพที่เกิดขึ้นในชุมชนที่พบว่าผู้ป่วยโรคเรื้อรังมีจำนวนที่เพิ่มขึ้น สมาชิกชุมชนจึงมีแนวทางในการควบคุมจำนวนผู้ป่วยโรคเรื้อรังในชุมชน โดยการสร้างสรรค์เครื่องมือที่สามารถบรรเทาอาการของโรคเรื้อรัง จากแนวคิดของผู้รับผิดชอบโครงการจึงหาข้อมูลในการกำหนดรูปแบบเครื่องมือ คือ ลานกะลา สมาชิกชุมชนนำมติที่ผ่านความเห็นชอบไปปฏิบัติร่วมกันในการสร้างลานกะลา จนพัฒนาไปสู่การสร้างลานกะลาเคลื่อนที่ที่ทั้งนี้อาศัยการลงมือลงแรงของสมาชิกชุมชนผ่านในรูปแบบกิจกรรมที่สภามชของชุมชนที่ได้ประชาสัมพันธ์ และกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนจากประสบการณ์ในอดีตของสมาชิกชุมชน

ที่มีประสบการณ์ด้านช่างฝีมือจึงสามารถประดิษฐ์ลานกะลาแบบเคลื่อนที่ได้ตามรูปแบบที่ได้ประชุมกันนอกจากนี้ก็มีกระบวนการเรียนรู้จากผู้รับผิดชอบโครงการที่มีความรู้ด้านสาธารณสุขสามารถช่วยในการดำเนินการคิดสร้างลานกะลาเคลื่อนที่ ที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิกชุมชน ทั้งนี้การเรียนรู้จากการศึกษาดูงานนอกสถานที่ด้านการผลิต ของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่สำหรับผู้รับผิดชอบโครงการได้จัดขึ้นมาให้สมาชิกเพื่อให้มีแนวทางในการจัดการผลผลิตที่เกิดขึ้นในชุมชน เป็นกระบวนการหนึ่งที่สามารถทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์นวัตกรรมในการดูแลสุขภาพของสมาชิกชุมชนเอง

2) ยางยืด

นวัตกรรมยางยืดของชุมชนบ้านศรีท่าน้ำเกิดขึ้นหลังจากที่โครงการร่วมสร้างชุมชนได้ดำเนินการเสร็จสิ้นแล้ว เป็นลักษณะการต่อยอดเครื่องมือดูแลสุขภาพจากลานกะลาเคลื่อนที่ที่สมาชิกในชุมชนที่มีความหลากหลายของสาขาอาชีพร่วมกันประชุมหาสิ่งใหม่ที่น่าสนใจจากสิ่งที่มีอยู่เดิม และได้พัฒนาจนเกิดยางยืดเพื่อนำไปใช้ในผู้ป่วยโรคเรื้อรังและประชาชนทั่วไปในพื้นที่ ทั้งนี้ชุมชนได้ใช้กระบวนการร่วมกันลงมือลงแรงของสมาชิกจนเกิดยางยืดขึ้นมา โดยต้นแบบของการประดิษฐ์ยางยืดของชุมชนบ้านศรีท่าน้ำนั้นเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ตัวอย่างยางยืดของพื้นที่อื่นแล้วนำมาปรับวัสดุที่สามารถหาได้ในท้องถิ่น

3) สภาชুরอ

สภาชুরอเป็นนวัตกรรมเชิงกลไกที่เกิดขึ้นก่อนการดำเนินการโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ จากการเรียนรู้จากประสบการณ์ในอดีตของผู้ใหญ่บ้านในชุมชน โดยในอดีตนั้นผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ดำเนินการกำหนดทิศทางจัดการภายในชุมชนศรีท่าน้ำ และได้การดำเนินการอย่างต่อเนื่องตลอดมา ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินของสภาชুরอ เป็นกลไกสำคัญในการตัดสินใจเรื่องราวความเป็นไปของชุมชน ผู้นำชุมชนที่มีส่วนในการทำให้เกิดนวัตกรรมนี้ขึ้นมาที่สุด ร่วมกับบุคลากรจากการแต่งตั้งที่เป็นทางการอื่นอีก 2 คน คือ โต๊ะอีหม่าม และรองประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เนื่องจากบุคคล 3 ท่านนี้ เป็นกลุ่มที่สามารถแสดงให้เห็นถึงผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นหากมีการดำเนินการตามที่ได้ประกาศออกไป ทั้งนี้ในการนำมติที่ผ่านความเห็นชอบไปปฏิบัติร่วมกันไปบังคับใช้ชุมชน หากเป็นลักษณะกิจกรรมโครงการสมาชิกชุมชนมีการลงมือลงแรงร่วมกันเพื่อดำเนินกิจกรรมนั้นให้ผ่านไปด้วยดี และจำเป็นอย่างยิ่งต้องมีบทลงโทษทางสังคมที่สมาชิกร่วมกันคิดและต้องนำไปปฏิบัติอย่างเคร่งครัดเพื่อเป็นบรรทัดฐานเดียวกันหากมีการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม

ในการพิจารณาเรื่องที่เข้ามาในสภาชुरอนั้นต้องพิจารณาว่าเป็นเรื่องที่ต้องมีผลกระทบต่อสมาชิกในชุมชนหรือไม่ มีกระบวนการประชุมแลกเปลี่ยนความเห็นของสมาชิกในสภาชุมชนให้การยอมรับสมาชิกในชุมชนมีกระบวนการมีส่วนร่วมต่อสภาชुरอ ได้แก่ 1. การส่งตัวแทนของกลุ่มต่างๆ ในชุมชนเพื่อเป็นคณะกรรมการสภา 2. การเข้าร่วมประชุมเพื่อรับรองข้อตกลงที่สภาประชุมหาหรือเพื่อหาข้อยุติร่วมกัน ชูรอเสนอมา 3. การร่วมมือร่วมใจดำเนินกิจกรรมที่สภาชुरอมีมติให้ดำเนินการจากการวิเคราะห์สังเคราะห์ของสมาชิกเดิม ตลอดจนการมีส่วนร่วมของผู้รับผิดชอบโครงการและพี่เลี้ยงโครงการ ทำให้สภาชुरอมีการดำเนินงานอยู่จนถึงปัจจุบัน และมีการพัฒนาในด้านวาระการประชุมที่ต้องเข้าสภาชुरอที่ไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่องร้ายแรงแต่มีผลต่อชุมชนก็สามารถนำเข้าสู่สภาชुरอได้ความต้องการในการพัฒนานวัตกรรมสภาชुरอต้องได้รับการส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน เช่น การจัดกิจกรรมจริยธรรม การจัดการแข่งขันกีฬาในชุมชน โดยสมาชิกในชุมชนมีกระบวนการสำคัญ คือ

กระบวนการมีส่วนร่วม ต่อการปฏิบัติของสภาชุรอ เช่น เมื่อมีข้อตกลงที่สภาชุรอนำเสนอและสมาชิกในชุมชนจะมีการร่วมประชุมออกเสียงเพื่อให้ข้อตกลงนั้นสามารถประกาศใช้หรือยกเลิกได้

4) กลุ่มส่งเสริมอาชีพ

การตั้งกลุ่มส่งเสริมอาชีพได้เกิดขึ้นก่อนมีโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ จากการริเริ่มของรองประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูลชาย บทบาทผู้ร่วมรับผิดชอบโครงการคนที่ 1 ว่า “รองประธานฯ อสม. เคยพูดว่าแทนที่พวกเราอยู่กันแบบเฉย ๆ ให้พวกเรารวมตัวเป็นกลุ่มขึ้นมา จะได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐและจะได้รับการจัดสรรงบประมาณในการดำเนินงานในชุมชนได้อีกด้วย” ทำให้สมาชิกในสภาชุรอมีความสนใจในการให้สมาชิกชุมชนมีการรวมกลุ่มกันเพื่อให้เป็นกลุ่มตัวแทนชุมชนในการช่วยเหลือกันภายในชุมชนและสามารถต่อยอดในการผลิตเพื่อการส่งขายทั้งในชุมชนและนอกชุมชนได้

กลุ่มส่งเสริมอาชีพอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วม กระบวนการในกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการ ดังนี้ 1. ประชุมเพื่อสำรวจความรู้ความสามารถของสมาชิกในชุมชนหรือจัดตั้งข้อตกลงในชุมชน 2. แต่งตั้งบุคคลเพื่อดำเนินงานที่ตนเองมีความรู้ความสามารถหรืออนุมัติข้อตกลงโดยผ่านความเห็นของสมาชิกในกลุ่ม 3. ควบคุมกำกับโดยประธานกลุ่ม 4. การดำเนินงานของกลุ่มต้องผ่านความเห็นชอบของสมาชิกเสียงส่วนใหญ่ เช่น การดำเนินงานของสภาชุรอ สมาชิกของสภาจะมีกระบวนการสร้างข้อตกลงของการอยู่ร่วมกัน กลุ่มส่งเสริมอาชีพในโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ บ้านศรีทำน้ำสามารถดำเนินการให้เกิดการพึ่งพาตนเองได้ในระดับหนึ่ง แต่ยังคงหนุนเสริมในด้านการจัดสรรงบประมาณที่เพียงพอในด้านจัดการสถานที่ เนื่องจากสถานที่ในการจัดตั้งกลุ่มยังไม่มีความพร้อมในการเป็นสถานที่เพื่อการขาย ทางกลุ่มเชื่อว่าหากสถานที่มีความพร้อม ตกแต่งสวยงาม จะมีผู้เข้ามาซื้อผลิตภัณฑ์มากขึ้น

กระบวนการหรือขั้นตอนการพัฒนานวัตกรรมกลุ่มส่งเสริมอาชีพชุมชนศรีทำน้ำไม่มีแผนการจัดการชุมชน แต่อาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในชุมชน ร่วมกันคิดร่วมกันทำ สมาชิกคนใดมีความคิดสร้างสรรค์เรื่องอะไรก็นำมาเสนอในที่ประชุมหากสิ่งไหนสมาชิกส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยก็จะไม่ดำเนินการ มีกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนานวัตกรรมเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในทุกเรื่องที่มีผลต่อชุมชน ปัจจัยด้านที่เลี้ยงโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่มีส่วนร่วมในการพัฒนานวัตกรรมของชุมชนบ้านศรีทำน้ำเป็นอย่างมาก โดยที่เลี้ยงมีกระบวนการชี้แนะไม่ชี้้นำสนับสนุนพัฒนาแนวคิดของสมาชิกให้เกิดขึ้นได้จริง ภายใต้การดำเนินงานที่มีความเหมาะสม เป็นลำดับขั้นตอน จากการเสนอแนะแนวทางจากองค์กรภายนอก (หน่วยทหาร) ให้สมาชิกในชุมชนรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อให้มีหน่วยงานที่มีความสามารถในการดำเนินงานและมีแรงต่องกับคู่ค้าได้มากขึ้น มีการศึกษาดูงานเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนการดำเนินงานของกลุ่ม การดูงานในแต่ละครั้งทำให้ทางกลุ่มมีความคิดริเริ่มที่จะสร้างสรรค์งานใหม่เป็นลักษณะการต่อยอดจากสิ่งที่ไปดูงานมา ประกอบกับสมาชิกในกลุ่มมีความรู้เดิมจากการไปร่วมกิจกรรมของหน่วยงานต่าง ๆ เช่น กิจกรรมของกองทุนเชื่อมบางกลาง กิจกรรมของนิคม ที่ติดต่อผ่านทางผู้ใหญ่บ้านหรือทางอื่น เมื่อมีการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันทำให้ได้แนวคิดในการผลิต หรือกำหนดผลิตภัณฑ์เพื่อการดำเนินงาน หลังจากนั้นจะมีการระดมทุนจากหน่วยงานหรือโครงการต่าง ๆ เช่น หน่วยทหาร โครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ เป็นต้น เพื่อจัดซื้อจัดหาวัตถุดิบในการผลิต ในระหว่างการดำเนินงานผลิตทางกลุ่มจะมีการปรึกษา

หารือกับผู้รับผิดชอบและพี่เลี้ยงโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่เป็นระยะ ๆ เพื่อป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้น ต่อมาการจัดหาผู้ซื้อผลิตภัณฑ์เพื่อนำไปขาย ทางกลุ่มจะเน้นการขายภายในชุมชนก่อน โดยมีแนวคิดที่ว่า “ชุมชนผลิต ชุมชนใช้” เมื่อสามารถผลิตได้เป็นจำนวนมากหรือเกินจากความต้องการของชุมชน ทางกลุ่มส่งเสริมอาชีพจะมีการขายออกนอกชุมชน อาศัยเครือข่ายของสมาชิกในกลุ่มที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ขายในตลาด บางคนมีประสบการณ์การขายด้วยจึงใช้ประสบการณ์ของตนเองมาใช้ในกลุ่มส่งเสริมอาชีพ ทำให้กลุ่มมีความมั่นคงอยู่ได้จนถึงวันนี้ กลุ่มส่งเสริมอาชีพมีกระบวนการเรียนรู้ระหว่างการพัฒนาวัตกรรมจากการดำเนินงานของกลุ่มส่งเสริมอาชีพได้สามารถอธิบายถึงกระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกในกลุ่มในการดำเนินงาน ได้ว่าการเกิดกลุ่มส่งเสริมอาชีพได้ว่า ในระหว่างการทำงานผลิตทางกลุ่มจะมีการปรึกษาหารือกับผู้รับผิดชอบและพี่เลี้ยงโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่เป็นระยะ ๆ เพื่อป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้น ต่อมาการจัดหาผู้ซื้อผลิตภัณฑ์เพื่อนำไปขาย ทางกลุ่มจะเน้นการขายภายในชุมชนก่อน โดยมีแนวคิดที่ว่า “ชุมชนผลิต ชุมชนใช้” เมื่อสามารถผลิตได้เป็นจำนวนมากหรือเกินจากความต้องการของชุมชน ทางกลุ่มส่งเสริมอาชีพจะมีการขายออกนอกชุมชน อาศัยเครือข่ายของสมาชิกในกลุ่มที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ขายในตลาด บางคนมีประสบการณ์การขายด้วยจึงใช้ประสบการณ์ของตนเองมาใช้ในกลุ่มส่งเสริมอาชีพ ทำให้กลุ่มมีความมั่นคงอยู่ได้จนถึงวันนี้

5) แปลงเกษตรสมุนไพร

แปลงเกษตรสมุนไพรเกิดขึ้นในระหว่างการทำงานโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ ที่ผู้รับผิดชอบโครงการนำสมาชิกโครงการไปศึกษาดูงาน ณ อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา และการเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้รับผิดชอบโครงการที่มีความรู้ด้านการใช้สมุนไพร ทำให้สมาชิกในชุมชนเกิดความสนใจและมีการดำเนินการเกิดขึ้น อาศัยการใช้กระบวนการความร่วมมือร่วมใจในการส่งเสริมสุขภาพในชุมชน โดยส่งเสริมการใช้ยาสมุนไพรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาปลูกในแปลงสาธิตเพื่อให้เป็นต้นแบบในการใช้ มีกระบวนการร่วมกันลงมือทำ หรือเรียกอีกวิธีการ “กระบวนการลงแขก” ในการจัดทำแปลงเกษตรสมุนไพรและการดูแลรักษาแปลงเกษตรเพื่อให้คงอยู่ต่อไปโดยการจัดเวรดูแลสลับกันในแต่ละช่วง ทั้งนี้สมาชิกชุมชนสามารถนำสมุนไพรในแปลงเกษตรไปใช้รักษาอาการเจ็บป่วยเบื้องต้นได้ และขณะนี้สมาชิกในชุมชนมีการต่อยอดนวัตกรรมดังกล่าว โดยนำพันธ์พืชสมุนไพรนำไปปลูกในบริเวณบ้านของตนเองในชุมชนบ้านศรีทำน่าน้ำมีบุคลากรที่มีความสามารถที่หลากหลายสามารถนำความรู้หรือทักษะของตนเองมาแลกเปลี่ยนกันภายในชุมชน

จากการประเมินปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเกิดนวัตกรรมด้านกระบวนการของชุมชนศรีทำน่าน้ำพบว่า ปัจจัยด้านกระบวนการที่สำคัญ คือ การมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ การประชุมหารือหลังจากนั้นร่วมกันลงมือลงแรงและการเรียนรู้ของชุมชนจากการนำประสบการณ์ในอดีตของผู้นำชุมชน ผู้รับผิดชอบโครงการและพี่เลี้ยงโครงการ มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ ประกอบกับการศึกษาดูงานนอกพื้นที่ ทำให้ชุมชนได้เห็นตัวอย่าง สามารถเป็นแนวทางในการเกิดนวัตกรรมภายในชุมชนได้

3.1.4 ข้อเสนอแนะเพื่อการเปลี่ยนแปลง

1) ขั้นตอนการติดตามการประเมินโครงการร่วมสร้างชุมชน

- กลุ่มส่งเสริมอาชีพ

กระบวนการประเมินติดตามของพี่เลี้ยงที่ทำให้การดำเนินงานของสมาชิกในโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่สามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง เมื่อมีปัญหาอุปสรรคใน

การดำเนินงานที่เลี้ยงสามารถให้แนวทางการแก้ปัญหาได้ สมาชิกในชุมชนบางคนมองว่าเมื่อพี่เลี้ยงเดินทางมากำกับติดตามโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ในพื้นที่ ก็ทำให้สมาชิกมีกำลังใจที่ดีในการดำเนินงานต่อไป มีแรงกระตุ้นในการดำเนินงานตามที่ได้วางไว้ได้แล้ว หากมีพี่เลี้ยงแต่ไม่ได้ลงมาในพื้นที่ ไม่ได้มาเยี่ยมชมหรือติดตาม การดำเนินงานตามโครงการนั้นสมาชิกในชุมชนจะไม่มีแรงกระตุ้นในการดำเนินงาน เพราะบางครั้งประสบปัญหาการดำเนินงานแต่ไม่ทราบว่าจะไปปรึกษากับใคร ทำให้การดำเนินงานต้องหยุดชะงักหรือไม่มีการดำเนินโครงการต่อไป สมาชิกกลุ่มจึงเห็นว่าพี่เลี้ยงโครงการควรลงมาในพื้นที่เป็นระยะ เช่น ระยะเริ่มต้นโครงการเพื่อเป็นที่ปรึกษาในการเริ่มต้นการดำเนินงานที่ได้วางแผนไว้ ระยะดำเนินโครงการเพื่อประเมินว่าสิ่งที่ได้ดำเนินการมีความถูกต้องเหมาะสมแล้วหรือไม่ ระยะสิ้นสุดโครงการเพื่อติดตามความต่อเนื่องของการดำเนินงาน

2) ขั้นตอนกระบวนการหรือขั้นตอนในการสนับสนุนโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ให้มีความสามารถในการพัฒนานวัตกรรม

- ลานกะลาเคลื่อนที่

สมาชิกชุมชนมีความเห็นว่าควรมีการสนับสนุนผู้เชี่ยวชาญด้านโรคเรื้อรังให้ความรู้ด้านการส่งเสริมป้องกันโรคที่ถูกต้อง และสามารถให้คำแนะนำการออกกำลังกายที่ถูกต้อง เหมาะสม และปลอดภัยมากขึ้น

- กลุ่มส่งเสริมอาชีพ

กลุ่มส่งเสริมอาชีพมีความเห็นว่าควรกำหนดให้แต่ละกิจกรรมในโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ที่สามารถจัดเก็บเป็นรายได้ของกลุ่มต่าง ๆ ต้องมีการจัดเก็บรายได้ส่วนหนึ่งเป็นทุนสำรองเพื่อให้เกิดการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง อีกส่วนหนึ่งกระจายให้สมาชิกในกลุ่มเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจ

ตารางที่ 10 ผลการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเกิดนวัตกรรมของชุมชนนครธรรม

ชื่อ นวัตกรรม	ปัจจัยที่ทำให้เกิดนวัตกรรม		
	ด้านบริบท	ด้านปัจจัยนำเข้า	ด้านกระบวนการ
1. ตะแกรง แยกขยะ	- วิถีชีวิต ที่สมาชิกชุมชนที่ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ เกษตรกรรมมีเวลาค่อนข้าง ตรงกันเกิดการรวมกลุ่มกัน มีแนวคิดที่มีความต้องการ ให้ขยะในชุมชนลดลง และ ต้องการมีภาชนะที่สามารถ แยกขยะนำไปใช้ประโยชน์ ได้	- ผู้รับผิดชอบโครงการฯ มี แนวคิดจัดทำภาชนะแบ่ง แยกขยะที่สามารถนำไปใช้ ประโยชน์ได้ - งบประมาณ จากโครงการฯ สนับสนุนค่าใช้จ่ายใน การประดิษฐ์	กระบวนการมีส่วนร่วม - การประชุมหารือ - การลงมือลงแรง กระบวนการเรียนรู้ - การเรียนรู้จาก ผู้รับผิดชอบโครงการ
2. กลุ่มจัด การขยะ	- วิถีชีวิต ที่สมาชิกชุมชนที่ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ เกษตรกรรม มีเวลาว่าง ตรงกัน เกิดการรวมกลุ่มกัน จากแนวคิดที่มีความต้องการ ให้ขยะในชุมชนลดลง	- ผู้รับผิดชอบโครงการ มี แนวคิดการรวมกลุ่มเพื่อ พัฒนาความสะอาดในชุมชน - แกนนำอาสาสมัครสาธารณสุข ประจำหมู่บ้าน ต้องการพัฒนา การจัดการขยะในหมู่บ้าน	กระบวนการมีส่วนร่วม - การประชุมหารือ - การลงมือลงแรง กระบวนการเรียนรู้ - การเรียนรู้จาก ประสบการณ์ในอดีต - การเรียนรู้จาก การศึกษาดูงานนอก สถานที่

3.2 ชุมชนนครธรรม

3.2.1 ด้านบริบท

บริบทพื้นที่ชุมชนนครธรรม ตำบลศิรีเขต อำเภอธำมรงค์ จังหวัดยะลา ส่วนใหญ่ ประชาชนมีอาชีพเกษตรกรรมประเภทสวนยางและทุเรียนมีการสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนนตัดเข้าหมู่บ้านเป็นลักษณะคอนกรีต และสาธารณูปโภคไฟฟ้าโดยการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคประจำเป็น ลักษณะประปาหมู่บ้านดำเนินการโดยองค์การบริหารส่วนตำบลศิรีเขตมีแหล่งน้ำที่สมาชิกในชุมชน สามารถใช้อุปโภค จำนวน 1 แหล่ง มีการจัดเก็บขยะในหมู่บ้านโดยองค์การบริหารส่วนตำบลศิรีเขต จากข้อมูลการสนทนากลุ่มของผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นว่าปัจจัยด้านบริบทที่ทำให้เกิดนวัตกรรมขึ้น ในพื้นที่ของตนเองในรูปแบบสิ่งประดิษฐ์ และกลไก คือ วิถีชีวิตในชุมชนที่มีการจัดการขยะอย่างเป็น รูปธรรมในชุมชนแล้ว มีการจัดการร่วมกันในชุมชนทำให้สมาชิกชุมชนมีรายได้เกิดขึ้น กลุ่มแยกขยะ ของชุมชนนครธรรมมีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ประกอบกับจำนวนขยะในชุมชนมีอัตราการลดลงจาก การแยกขยะของกลุ่ม สามารถเกิดการรวมตัวของสมาชิกในชุมชนจากในอดีตที่ต่างคนต่างอยู่ ต่างใช้ ต่างทิ้งขยะ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลชาย บทบาทผู้รับผิดชอบโครงการคนที่ 1 กล่าวว่า

“ครั้งแรกแค่การรักษาความสะอาดในหมู่บ้านเขารวมกลุ่มกันแล้วก็พอได้ขยะ มารวมกันเยอะๆของที่มีคุณค่าพอที่จะขายได้ พลาสติกขวดขวดแก้วอะไรแบบนี้ เขาก็ทำประมาณเดือนละครั้ง เดือนละ 2 ครั้ง น่าจะเดือนละครั้งออกกันมาช่วยกันเก็บขยะอื่น ก็ประมาณเดือนละครั้ง มีพ่อค้าเข้ามารับซื้อขยะอื่นที่พอจะขายได้แล้วก็ของที่ขายไม่ได้ก็เลยเผาทำลายในพื้นที่ ...”

ชุมชนนครธรรมมีความเป็นอยู่เชิงเกษตรกรรม สมาชิกมีสวนยาง สวนทุเรียน เป็นอาชีพหลัก ต้องออกจากบ้านตั้งแต่เช้า กลับมาตอนสายหรือตอนบ่าย เมื่อกลับมาถึงบ้านจะพักผ่อน ทำให้โอกาสในการรวมกลุ่มได้ในตอนเย็น และเมื่อมีการประชาสัมพันธ์ขอความร่วมมือจัดทำกิจกรรมในชุมชน จะมีสมาชิกให้ความร่วมมือมากกว่าครั้งตั้งผู้ให้ข้อมูลหญิง บทบาทสมาชิกโครงการคนที่ 1 กล่าวว่

“ปกติพวกเราต่างคนต่างแยกย้ายกัน...เพราะเขามีอาชีพทำสวนต่างคนต่างอยู่ในสวน แต่พอมีกิจกรรมส่วนรวมเขาก็รวมตัวกันส่วนใหญ่ก็มา 70%... ช่วยกันไม่มีการจ้างใช้วิธีช่วยเหลือกันคนในชุมชนด้วยกัน”

จากการประเมินปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเกิดนวัตกรรมด้านบริบทของโครงการ ชุมชนนครธรรม พบว่า ปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้เกิดนวัตกรรมของโครงการนี้ คือ บริบทด้านวิถีชีวิตในชุมชนที่มีการประกอบอาชีพเกษตรกรรม สมาชิกชุมชนใช้เวลาว่างตรงกันในการรวมกลุ่ม และใช้มีแนวคิดเดียวกันในการจัดการปัญหาภายในชุมชน

3.2.2 ด้านปัจจัยนำเข้า

1) ตะแกรงแยกขยะ

- ผู้รับผิดชอบโครงการฯ

ผู้รับผิดชอบโครงการซึ่งมีอาชีพเป็นเจ้าของร้านค้าที่สาธารณสุข ทำงานในพื้นที่ชุมชนนครธรรมในลักษณะงานบริการทางสุขภาพ มีความรู้ความชำนาญด้านการส่งเสริมป้องกันโรค ได้มองเห็นถึงปัญหาของชุมชนเกี่ยวกับการจัดการขยะที่ในอดีตไม่มีผู้ใดหรือหน่วยงานใดมาจัดการอย่างเป็นรูปธรรม การกำจัดขยะของชุมชนเป็นลักษณะกองแล้วจุดไฟเผาริมถนน ทำให้ทัศนียภาพของชุมชนไม่ดี เกิดมลพิษจากการเผาขยะในชุมชน เมื่อมารับตำแหน่งในพื้นที่แล้วได้มีแนวคิดการพัฒนาการจัดการขยะในด้านการจัดเก็บและทำลายขยะให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นจึงได้พบกับกลุ่มจัดเก็บขยะในพื้นที่ มีการประสานกับกลุ่มเพื่อทำงานร่วมกันด้านการจัดการขยะ และเมื่อได้รับโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่มาดำเนินการในพื้นที่นครธรรม ทำให้มีทุนในการดำเนินการเกี่ยวกับขยะในด้านการอบรมเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับขยะที่ถูกต้องเหมาะสม และเป็นผู้ที่ริเริ่มให้ชุมชนนครธรรมมีถังขยะรีไซเคิล เนื่องจากก่อนหน้านี้สมาชิกชุมชนมีวิธีการกำจัดขยะไม่ถูกสุขลักษณะ เช่น การเผา การทิ้ง เป็นต้น จึงมีแนวคิดจัดทำภาชนะแบ่งแยกขยะที่มีการจัดเก็บในชุมชน เพื่อคัดเลือกขยะที่สามารถนำกลับมาใช้ซ้ำหรือนำไปขายได้ เกิดเป็นตะแกรงแยกขยะที่มีลักษณะลวดตาข่ายนำไปใช้ในชุมชน

- ทูทางสังคมด้านประสบการณ์

สมาชิกชุมชนบ้านนครธรรมมีประสบการณ์ในด้านการช่าง เมื่อมีการพูด คุยถึงกิจกรรมงานประดิษฐ์ ที่สามารถจะจัดทำได้โดยไม่เป็นอุปสรรคมากนัก มีความคิดสร้างสรรค์ ในการออกแบบผลิตภัณฑ์เพื่อให้สามารถใช้งานได้สะดวก ดังตะแกรงแยกขยะที่สมาชิกชุมชนร่วมกัน ออกแบบจากขวดตาข่ายซึ่งเป็นวัสดุที่สามารถหาซื้อได้ง่ายตามท้องตลาด นำมาตัดประกอบเป็นถังขยะ สามารถมองเห็นได้ว่าขยะชิ้นนั้นเป็นขยะประเภทใด เป็นประเภทเดียวกันหรือไม่มีความปลอดภัยมากขึ้นจากเหตุการณ์ไม่สงบ

- งบประมาณ

การสนับสนุนจากโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ ทำให้ชุมชน นครธรรม มีงบประมาณในการใช้จ่ายการดำเนินการประดิษฐ์ตะแกรงแยกขยะ ทำให้สมาชิกชุมชนสามารถ เข้าถึงวัสดุอุปกรณ์ในการผลิตได้ง่ายขึ้น จากเดิมที่ไม่มีงบประมาณอาจต้องระดมทุนจากชุมชนเพื่อให้มี อุปกรณ์ในการคัดแยกขยะ นอกจากนี้สามารถกระจายตะแกรงแยกขยะที่ผลิตขึ้นมาได้แจกจ่ายให้กับ สมาชิกชุมชนสำหรับนำไปใช้ในแต่ละครัวเรือนได้มากขึ้น ทำให้ปริมาณขยะที่เป็นลักษณะนำกลับมาใช้ ใหม่ไม่ได้ลดลง ขยะที่แยกได้สมาชิกสามารถนำไปจำหน่ายเป็นรายได้เสริมของครอบครัว

2) กลุ่มจัดการขยะ

- ผู้รับผิดชอบโครงการ

กลุ่มจัดการขยะของชุมชนนครธรรมมีการจัดตั้งขึ้นมาก่อนโครงการ ร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่เข้ามาดำเนินการในพื้นที่ โดยผู้รับผิดชอบโครงการซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ด้านสาธารณสุข มองเห็นปัญหาของชุมชนที่มีการจัดการขยะที่เป็นลักษณะต่างคนต่างทำ ได้ประสานงานกับกลุ่มจัดการ ขยะของพื้นที่ว่ามีวิธีการดำเนินการอย่างไร ความร่วมมือในชุมชนเป็นอย่างไร ทำให้เห็นว่าทางกลุ่มยังขาดความร่วมมือในชุมชนและงบประมาณในการดำเนินการ หลังจากนั้นมีความคิดการนำงบประมาณจาก ภายนอกชุมชนมาดำเนินการให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้น จึงได้ดำเนินการประสานงานและของงบประมาณ ผ่านโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ของ สสส. ที่มีสถาบันการจัดการระบบสุขภาพภาคใต้เป็นองค์กร ประสานงานให้ เมื่อผ่านการพิจารณาแล้ว ผู้รับผิดชอบโครงการได้ส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างความร่วมมือ ในชุมชน ความรู้ความเข้าใจเรื่องของการจัดการขยะในชุมชน การนำกลุ่มจัดการขยะไปศึกษาดูงาน นอกพื้นที่ ทำให้ชุมชนนครธรรมเกิดความร่วมมือภายในชุมชนขึ้น มีความรู้ความเข้าใจ มีความสะอาด และมีรายได้มากขึ้น

- แกนนำอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านของชุมชนนครธรรม มีแกนนำ กลุ่มที่มีแนวคิดต้องการพัฒนาการจัดการขยะในหมู่บ้าน จึงได้ชักชวนสมาชิกอาสาสมัครสาธารณสุข ประจำหมู่บ้านเป็นกลุ่มแรกที่จัดกิจกรรมเก็บขยะในหมู่บ้าน จากนั้นได้ชักชวนอาสาสมัครสาธารณสุข ประจำหมู่บ้านใกล้เคียงมาร่วมกลุ่มจึงได้ขยายการเก็บขยะไปยังเขตที่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำ หมู่บ้านประจำอยู่ เมื่อมีโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ดำเนินการในชุมชน เกิดการจัดตั้งกลุ่มที่เป็นรูปธรรม มีบทบาทสมาชิกที่ชัดเจนขึ้น จากกิจกรรมที่ทำความสะอาดชุมชนเพียงอย่างเดียว หลังจากผู้รับผิดชอบ โครงการได้นำคณะไปดูงานนอกพื้นที่ ทำให้กลุ่มมองเห็นช่องทางการมีรายได้เสริมจากการคัดแยกขยะ จึงเกิดการณรงค์คัดแยกขยะก่อนทิ้ง หลังจากนั้นได้ดำเนินการคิดค้นตระแกรงแยกขยะขึ้นมา เพื่อมี

วัตถุประสงค์ลดปริมาณขยะที่นำไปทำลาย สามารถนำขยะที่แยกได้นำไปขายให้กับผู้ที่มารับซื้อในชุมชน ทำให้สมาชิกชุมชนมีรายได้เพิ่มและเกิดการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

จากการประเมินปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเกิดนวัตกรรมด้านปัจจัยนำเข้าของชุมชนนครธรรม พบว่า ปัจจัยนำเข้าที่สำคัญที่ทำให้เกิดนวัตกรรมของโครงการนี้ คือ ผู้รับผิดชอบโครงการที่มีความรู้ด้านการจัดการขยะและมีแนวคิดต้องการแก้ปัญหาของชุมชนโดยให้สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วม ประกอบกับสมาชิกในชุมชนมีความรู้เดิมในด้านการผลิตทำให้สามารถสนับสนุนให้นวัตกรรมเกิดขึ้น ทั้งนี้เมื่อมีงบประมาณสนับสนุนสามารถทำให้งิจกรรมต่างๆ บรรลุเป้าหมายได้ดีขึ้น

3.2.3 ด้านกระบวนการ

1) ตะแกรงแยกขยะ

ตะแกรงแยกขยะของชุมชนนครธรรมเกิดขึ้นระหว่างดำเนินการดำเนินโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ โดยผู้รับผิดชอบโครงการมีแนวคิดที่ต้องการให้มีภาชนะในการแยกขยะในชุมชน ที่ในขณะนั้นยังไม่มีภาชนะรองรับขยะของหน่วยงานใด และการทิ้งขยะของชุมชนยังเป็นลักษณะกองทิ้งไว้แล้วจุดไฟเผา จึงได้มีการจัดสรรงบประมาณของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ให้มีกิจกรรมการประดิษฐ์ภาชนะแยกขยะขึ้นมา หลังจากได้งบประมาณแล้วสมาชิกกลุ่มจัดการขยะได้มีการจัดซื้อตาข่ายและมาประชุมหารือร่วมกันระหว่างกลุ่มจัดการขยะและผู้รับผิดชอบโครงการ ซึ่งผู้รับผิดชอบโครงการเสนอรูปแบบของตะแกรงแยกขยะต่อสมาชิกกลุ่มจัดการขยะและทางกลุ่มมีความเห็นว่าควรดำเนินการตาม ที่เสนอ จึงมีการดำเนินการจัดทำตามที่ผู้รับผิดชอบได้ออกแบบไว้โดยสมาชิกกลุ่มที่มีความสามารถด้านช่างช่วยกันลงมือลงแรงจัดทำ ภายใต้การควบคุมของผู้รับผิดชอบโครงการจนได้ตะแกรงแยกขยะที่สามารถนำไปใช้ในชุมชน

2) กลุ่มจัดการขยะ

กลุ่มจัดการขยะของชุมชนนครธรรมเกิดขึ้นก่อนมีการดำเนินการของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ โดยแกนนำอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านเป็นผู้ที่ริเริ่มจากการประเมินปัญหาด้านการจัดการขยะในชุมชนที่ต่างคนต่างมีวิธีการจัดการด้วยตนเอง บางครัวเรือนมีการกองทิ้งไว้ บางครัวเรือนกองแล้วจุดไฟเผา ลักษณะของขยะพบเห็นได้ทั่วชุมชน จึงมีการชักชวนสมาชิกอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในเขตความรับผิดชอบของตนเองมาประชุมหารือหาทางแก้ปัญหา โดยมีการดำเนินการลงมือลงแรงเก็บขยะรอบหมู่บ้านเป็นลำดับแรก ทำให้สมาชิกชุมชนได้ทราบการดำเนินการของกลุ่มและเห็นผลการดำเนินงานเป็นรูปธรรม หลังจากนั้นเมื่อผู้รับผิดชอบโครงการได้เข้ามาทำงานในพื้นที่ได้พบกับปัญหาขยะในพื้นที่และมีการประชุมหารือกับกลุ่มจัดการขยะเพื่อกลุ่มจัดการขยะดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยการจัดเวทีประชาคมในชุมชนด้านการจัดการขยะในชุมชน สมาชิกชุมชนให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมเวทีประชาคม และมีความสนใจในการมีส่วนร่วมการจัดการขยะในชุมชน หลังจากนั้นผู้รับผิดชอบโครงการได้นำคณะกลุ่มจัดการขยะของชุมชนนครธรรมไปศึกษาดูงานนอกพื้นที่ ณ อำเภอควนโดน จังหวัดสตูล ทำให้กลุ่มมีแนวคิดการคัดแยกขยะ และนำขยะที่มีค่าไปเป็นรายได้ของสมาชิกได้ จนถึงปัจจุบันปี 2561 กลุ่มจัดการขยะยังคงมีการรวมกลุ่มกันอยู่ แต่ขาดการดำเนินงานที่ต่อเนื่อง เนื่องจากองค์กรท้องถิ่นได้จัดให้มีถังขยะแจกจ่ายไปยังแต่ละบ้านในชุมชนนครธรรม ทำให้ชุมชนมีการคัดแยกขยะน้อยลง สมาชิกชุมชนบางคนนำขยะที่ทิ้งในถังขยะโดยไม่มีการคัดแยก ทำให้ขยะที่ทิ้งไปไม่สามารถนำมากลับมาใช้ใหม่หรือนำไปขายได้กลุ่มจัดการขยะมีความเห็น

ว่าองค์กรท้องถิ่นควรจัดตั้งขยะที่สามารถแยกประเภทของขยะได้ และต้องการการสนับสนุนในกระบวนการพัฒนากลุ่มจากการศึกษาดูงานนอกพื้นที่ในชุมชนอื่นที่สามารถจัดการขยะอย่างมีประสิทธิภาพนอกเหนือจากอำเภอควนโดน จังหวัดสตูล

จากการประเมินปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเกิดนวัตกรรมด้านกระบวนการของชุมชนนครธรรม พบว่า ปัจจัยด้านกระบวนการที่สำคัญ คือ การมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ การประชุมหารือร่วมกันของผู้รับผิดชอบโครงการและสมาชิกกลุ่มหลังจากนั้นร่วมกันลงมือลงแรงในการดำเนินการ และมีการเรียนรู้จากผู้รับผิดชอบโครงการนำมาถ่ายทอดให้สมาชิกในชุมชนและการศึกษาดูงานนอกพื้นที่ทำให้ชุมชนมีแรงจูงใจและเป็นแนวทางในการเกิดนวัตกรรมภายในชุมชนได้

3.2.4 ข้อเสนอแนะเพื่อการเปลี่ยนแปลง

1) ขั้นตอนการพัฒนาโครงการ

โครงการร่วมสร้างชุมชนควรมีการประเมินความสำเร็จของนวัตกรรมที่เกิดขึ้นหลังจากเสร็จสิ้นโครงการ เพื่อให้มีคำแนะนำหรือการฟื้นฟูนวัตกรรมที่เกิดขึ้นเพื่อให้มีความต่อเนื่องและพัฒนาให้มีนวัตกรรมสิ่งใหม่ต่อไป

2) ขั้นตอนการติดตามการประเมินโครงการ

ระบบการติดตามของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ในปัจจุบันมีความเหมาะสมแล้ว แต่ควรเพิ่มกระบวนการเยี่ยมพื้นที่หลังเสร็จสิ้นโครงการ

3) ขั้นตอนหลังโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ดำเนินการเสร็จสิ้น

สมาชิกชุมชนนครธรรมเห็นว่าควรส่งบุคลากรของโครงการลงมาพื้นที่และจัดกิจกรรมในชุมชนให้บ่อยขึ้นเพื่อให้มีการรวมตัวในชุมชนมากขึ้น อาจทำให้เกิดนวัตกรรมใหม่ในชุมชนได้

ตารางที่ 11 ผลการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเกิดนวัตกรรมของชุมชนพิบูลทอง

ชื่อนวัตกรรม	ปัจจัยที่ทำให้เกิดนวัตกรรม		
	ด้านบริบท	ด้านปัจจัยนำเข้า	ด้านกระบวนการ
1. แปลงเกษตร สมุนไพร	- วิถีชีวิต การใช้สิ่งที่มีอยู่ ในชุมชนให้เกิดประโยชน์ สูงสุด โดยการนำสมุนไพร ในท้องถิ่นเป็นยารักษา โรคเบื้องต้น	- คน/องค์กรภายใน คือ ผู้รับผิดชอบโครงการที่ ต้องการสร้างแหล่งเรียนรู้ที่มี ประโยชน์ในชุมชนด้าน สมุนไพรท้องถิ่น - คน/องค์กรภายนอก คือ พี่เลี้ยงโครงการร่วมสร้าง ชุมชนให้น่าอยู่เป็นผู้สนับสนุน พัฒนากระบวนการจัดกิจกรรม - งบประมาณ จากโครงการร่วม สร้างชุมชนให้น่าอยู่สนับสนุน ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ - ทุนด้านทรัพยากร คือ สมุนไพร ที่ใช้ในการบำบัดโรคเบื้องต้น	การมีส่วนร่วม - การประชุมระดับหมู่บ้าน จนถึงระดับกลุ่มย่อย - การร่วมกันลงมือลงแรง จัดทำแปลงเกษตรให้ เกิดขึ้น การเรียนรู้ - การเรียนรู้จาก ประสบการณ์ของ ผู้รับผิดชอบโครงการ ในการใช้สมุนไพร
2. สภาผู้นำเด็ก	- วัฒนธรรมการเคารพ สิทธิทุกวัยของชุมชน พิบูลทอง ทำให้เกิด การจัดตั้งสภาผู้นำเด็กที่ สามารถดำเนินการ กิจกรรมในชุมชนได้	- คน/องค์กรภายใน คือ องค์กร บริหารส่วนตำบลที่จัดตั้งเพื่อให้ เยาวชนมีสิทธิออกความเห็นใน กิจกรรมของชุมชน และ คณะกรรมการโครงการที่มีแนว ทางการดำเนินการอื่นเพิ่มเติม	การมีส่วนร่วม - การร่วมมือร่วมใจใน การดำเนินกิจกรรมที่ กลุ่มสามารถดำเนินการ ได้

3.3 ชุมชนพิบูลทอง

3.3.1 ด้านบริบท

บริบทพื้นที่ส่วนใหญ่ประชาชนบ้านพิบูลทอง ตำบลศรีเขต อำเภอดงหลวง จังหวัดยะลา มีอาชีพเกษตรกรรมประเภทสวนยางพารา ทำสวนทุเรียน โครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ตัดเข้าหมู่บ้านเป็นลักษณะคอนกรีต และสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้าโดยการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคประปา เป็นลักษณะประปาหมู่บ้านดำเนินการโดยองค์การบริหารส่วนตำบลศรีเขต มีการจัดเก็บขยะในหมู่บ้าน โดยองค์การบริหารส่วนตำบลศรีเขต จากข้อมูลการสนทนากลุ่มของผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นว่าปัจจัยด้านบริบทที่ทำให้เกิดนวัตกรรมเกิดขึ้นในพื้นที่ของตนเองนั้นมี ดังนี้

1) แปลงเกษตรสมุนไพร

- วิถีชีวิตการใช้สิ่งที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด ชุมชนพิบูลทองมีวิถีชีวิตการรักษาโรคเบื้องต้นด้วยสมุนไพรท้องถิ่น โดยการใช้สมุนไพรในพื้นที่นี้เป็นลักษณะใช้ต้นสดมากกว่าแปรรูป ส่วนใหญ่สมุนไพรที่นำมาใช้ คือ ฟ้าทะลายโจร เสดลดพังพอน ว่านหางจระเข้ เหงือกปลาหมอ และปลาไหลเผือก ดังความเห็นผู้ให้ข้อมูลหญิง บทบาทผู้รับผิดชอบโครงการคนที่ 1

ว่า “เราจะทำอย่างไรเพื่อลดการใช้ยาแผนปัจจุบัน” สอดคล้องกับความเห็นของผู้ให้ข้อมูลหญิง บทบาทสมาชิกโครงการคนที่ 1 ว่า “ส่วนมากเขาปลูกสมุนไพรกันที่บ้านเกือบทุกบ้าน...พวกฟ้าทะลายโจร เสลดพังพอน ว่านหางจระเข้ เหงือกปลาหมอ ที่นิยมก็ปลาไหลเผือก ...บางคนคิดว่าเวลาใช้ตอนค้ำ ตอนกลางคืนหาง่าย” เมื่อมีการใช้สมุนไพรในพื้นที่อย่างต่อเนื่องโดยมีผู้รู้เป็นผู้เผยแพร่ สมาชิกชุมชนจึงยอมรับกันอย่างแพร่หลาย

2) สภาผู้นำเด็ก

- วัฒนธรรมการเคารพสิทธิทุกวัย

ชุมชนพิบูลทองมีการเคารพสิทธิของสมาชิกทุกวัยในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน และเยาวชนของชุมชนพิบูลทองบางส่วนถูกคัดเลือกให้เป็นตัวแทนในการพิจารณา กิจกรรมต่างๆ ของชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลศรีเขต ซึ่งเป็นหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด ทำให้ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนในพื้นที่พิบูลทองได้มีการรายงานอยู่เป็นประจำ และแกนนำของสภาเยาวชนของชุมชนได้มีการพัฒนาการดำเนินกิจกรรมสู่ชุมชนโดยจัดตั้งสภาผู้นำเด็กเพิ่มเติม มีการรวบรวมสมาชิกจากเยาวชนในพื้นที่ที่มีความสมัครใจในการเป็นสมาชิกกลุ่ม เกิดกิจกรรมชุมชนที่ดำเนินการโดยสภาผู้นำเด็กเป็นระยะเวลาต่อเนื่อง

จากการประเมินปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเกิดนวัตกรรมด้านบริบทของชุมชนพิบูลทอง พบว่า ปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้เกิดนวัตกรรมของโครงการนี้ มี 2 ปัจจัย คือ บริบทด้านวิถีชีวิตการใช้สิ่งที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุดเป็นสิ่งสนับสนุนให้เกิดการใช้ร่วมกัน และวัฒนธรรมการเคารพสิทธิทุกวัยที่ทำให้สมาชิกชุมชนไม่ว่าวัยใดก็สามารถมีความเห็นต่อชุมชนได้

3.3.2 ด้านปัจจัยนำเข้า

1) แปลงเกษตรสมุนไพร

- ผู้รับผิดชอบโครงการ

ผู้รับผิดชอบโครงการของชุมชนพิบูลทองมีแนวคิดต้องการแก้ปัญหาการใช้ยาแผนปัจจุบันที่ไม่จำเป็น ด้วยการใช้ยาสมุนไพรในท้องถิ่นที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก และหลากหลายชนิด เป็นผลจากการที่ผู้รับผิดชอบโครงการที่มีหน้าที่ในด้านการรักษาพยาบาลผู้ป่วย ได้ศึกษา พบว่าการใช้เคมีบำบัดเกินความจำเป็นนั้นมีผลกระทบเกิดขึ้นต่ออวัยวะในร่างกาย เช่น ตับ ไต หากใช้ยาสมุนไพรอาจลดผลกระทบที่เกิดขึ้นได้ ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูลหญิง บทบาทผู้รับผิดชอบโครงการคนที่ 1 ว่า

“เราอยากให้ชุมชนใช้ยาสมุนไพรมากขึ้นแทนการใช้ยาแผนปัจจุบัน มันมีผลต่อตับไตในร่างกายของเรา ถ้าเราใช้เกี่ยวกับสมุนไพร อันตรายต่อร่างกายของเราก็จะน้อยลงค่ะ แล้วมันก็หาได้ง่ายในชุมชน” สอดคล้องกับแนวคิดที่ต้องการสร้างแหล่งเรียนรู้ที่มีประโยชน์ในชุมชนด้านสมุนไพรท้องถิ่นสำหรับผู้ที่มีความสนใจและสามารถนำไปใช้อย่างถูกต้องและเหมาะสม โดยสมุนไพรที่ใช้ในการเพาะปลูกลงในแปลงเกษตรสมุนไพร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน ซึ่งมีความปลอดภัยในการรักษาโรคหรืออาการเบื้องต้นที่กระทรวงสาธารณสุขได้รับรองแล้ว

- พี่เลี้ยงโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่

ในการดำเนินโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ของชุมชนพิบูลทอง พี่เลี้ยงโครงการเป็นผู้สนับสนุนการพัฒนากระบวนการจัดกิจกรรมแปลงเกษตรสมุนไพร ในด้านต่างๆ ได้แก่ การให้คำแนะนำการใช้สมุนไพรแต่ละต้นอย่างถูกต้องและถูกวิธี ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูลหญิง บทบาทสมาชิกคนที่ 2 ว่า “พี่เลี้ยงโครงการมีการให้คำแนะนำเกี่ยวกับสมุนไพรว่าตัวนั้นใช้ยังไง” ทำให้สมาชิกในชุมชนได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง มีความปลอดภัยในการใช้สมุนไพร

- ประชาชนชาวบ้าน

การดำเนินการแปลงเกษตรสมุนไพรของชุมชนพิบูลทอง นอกจากได้รับคำแนะนำจากพี่เลี้ยงโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่แล้ว ยังมีที่ปรึกษา คือ ประชาชนชุมชนที่มีความรู้ความสามารถในการใช้สมุนไพรเป็นยารักษาโรค ซึ่งประชาชนชาวบ้านท่านนี้เป็นหนึ่งในกรรมการของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ของชุมชนพิบูลทองอีกด้วย ลักษณะการดำเนินการ คือ เป็นผู้พิจารณาพันธุ์สมุนไพรที่ควรปลูกแปลงเกษตรสมุนไพร ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูลหญิง บทบาทผู้รับผิดชอบโครงการคนที่ 1 ว่า “ประชาชนชาวบ้านก็อยู่ในหนึ่ง ในกรรมการที่คุยกัน แล้วเขาก็ให้คำแนะนำในการเอาพันธุ์อะไรมาลงด้วย นอกจากสภาพผู้นำเยาวชนที่ไปค้นหา”

- ทูตด้านทรัพยากร

ชุมชนพิบูลทอง มีทรัพยากรด้านสมุนไพรเป็นจำนวนมาก และมีความหลากหลายชนิดพันธุ์ เช่น ทะลายโจร เสลดพังพอน ว่านหางจระเข้ เหงือกปลาหมอ และปลาไหลเผือก เป็นต้น ซึ่งสมุนไพรดังกล่าวมีขึ้นทั่วไปบริเวณชุมชน แต่ขาดการนำไปใช้อย่างถูกต้องและถูกวิธี เมื่อมีโครงการร่วมสร้างชุมชนมาดำเนินการ ทำให้เกิดการใช้ประโยชน์ในสิ่งที่ชุมชนมีอยู่

- งบประมาณ

งบประมาณด้านการเงินของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ เป็นสิ่งที่สามารถช่วยสนับสนุนให้เกิดแหล่งเรียนรู้แปลงเกษตรสมุนไพรในชุมชน ทั้งทางตรงและทางอ้อม ได้แก่ ค่าใช้จ่ายในด้านการเตรียมแปลง ค่าวัสดุอุปกรณ์ในการบำรุงรักษาแปลงและการสนับสนุนพี่เลี้ยงในการให้ความรู้ด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้เพิ่มเติม ได้แก่ การคัดเลือกพันธุ์สมุนไพรเพื่อปลูกแปลง การให้คำแนะนำในการใช้สมุนไพรที่ถูกต้องเหมาะสม

2) นวัตกรรมรูปแบบกลไกสภาผู้นำเด็ก

- องค์กรบริหารส่วนตำบลคีรีเขต

หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นนี้ให้ความสำคัญกับเยาวชนในชุมชนพิบูลทอง ดำเนินการจัดตั้งสภาผู้นำเด็กจากตัวแทนเยาวชนโดยการสรรหาเยาวชนที่มีความสมัครใจในการเข้าร่วมเป็นสภาผู้นำ ทำหน้าที่แสดงความคิดเห็นของเยาวชนในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนมีการประชุมทุก 3 เดือน ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูลหญิง บทบาทผู้รับผิดชอบโครงการคนที่ 1 ว่า

“ตำบลนี้จะมีนะคะสภาเด็ก อบต.เป็นคนจัดตั้ง ก็คือ เวลาประชุม ก็จะมีการประชุมทุกๆ 3 เดือน จะมีของเราที่ไปด้วย”

- คณะกรรมการโครงการ

เมื่อมีการดำเนินการโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ในชุมชน กรรมการโครงการต้องการผู้ที่สามารถดำเนินการจัดหาพันธุ์สมุนไพรร เพื่อปลูกลงแปลง จึงได้ประสาน องค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อขอให้สภาผู้นำเด็กมาช่วยดำเนินการ องค์การบริหารส่วนตำบลคีรีเขตยินดีให้ความร่วมมือกับคณะกรรมการโครงการเป็นอย่างดี ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูลหญิง บทบาทผู้รับผิดชอบโครงการคนที่ 1 ว่า

“กลุ่มคณะกรรมการเป็นผู้จัดตั้งสภาผู้นำเด็ก จากสภาเด็กของ องค์การบริหารส่วนตำบล”

จากการประเมินปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเกิดนวัตกรรมด้านปัจจัยนำเข้า ของชุมชนพิบูลทอง พบว่า ปัจจัยนำเข้าที่ทำให้เกิดนวัตกรรมของโครงการ คือ ผู้รับผิดชอบโครงการที่มีความรู้เดิมและการเรียนรู้เพิ่มเติมแล้วสามารถนำมาถ่ายทอดสู่สมาชิกได้ พี่เลี้ยงโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่เป็นที่ปรึกษาและติดตามประเมินความสำเร็จของโครงการ ประชาชนชาวบ้านที่ให้คำแนะนำที่ถูกต้อง และเหมาะสมในการปลูกสมุนไพรร พืชด้านทรัพยากรด้านสมุนไพรรในท้องถิ่นที่มีอยู่ทั่วไปในชุมชน งบประมาณการสนับสนุนจากโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่องค์การบริหารส่วนตำบลคีรีเขตที่เล็งเห็นความสำคัญของสิทธิเยาวชน คณะกรรมการโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ที่มีการประสานงานกับหน่วยงานที่มีกำลังด้านบุคคลได้ดี ทำให้เกิดเป็นนวัตกรรมทั้ง 2 รูปแบบดังกล่าว

3.3.3 ด้านกระบวนการ

1) แปลงเกษตรสมุนไพรร

นวัตกรรมแปลงเกษตรสมุนไพรรเกิดขึ้นในระหว่างการทำโครงการร่วม สร้างชุมชนให้น่าอยู่ในชุมชนพิบูลทอง โดยมีการสนับสนุนด้านงบประมาณเพื่อให้สามารถดำเนินการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ในการเตรียมแปลงเกษตรสมุนไพรร สนับสนุนบุคลากร คือ พี่เลี้ยงโครงการในการให้คำแนะนำในการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรรในแปลงให้ถูกต้องและเหมาะสม โดยมีกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน คือ คณะกรรมการโครงการมีการจัดประชุมระดับหมู่บ้าน เพื่อหาแนวทางในการจัดทำแปลงเกษตรสมุนไพรรที่สามารถให้สมาชิกในชุมชนใช้ประโยชน์ได้ เมื่อได้ข้อตกลงแล้วมีการประชุมระดับกลุ่มย่อยเพื่อแบ่งหน้าที่กันปฏิบัติหลังจากนั้นสมาชิกชุมชนได้ร่วมกันลงมือลงแรงในการจัดทำแปลงเกษตรสมุนไพรรตามรูปแบบที่ตกลงกันไว้ จัดทำแปลงเกษตรให้เกิดขึ้น ทั้งนี้รูปแบบแปลงเกษตรสมุนไพรร มีการเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้รับผิดชอบโครงการในการใช้สมุนไพรรเป็นจุดเริ่มต้นในการจัดทำแปลง เมื่อจัด เตรียมแปลงเกษตรสมุนไพรรเสร็จสิ้นแล้ว คณะกรรมการโครงการได้ประสานให้กลุ่มสภาผู้นำเด็กเป็นผู้จัดหาสมุนไพรรในท้องถิ่นมาปลูกลงแปลง โดยมีประชาชนชาวบ้านเป็นผู้ช่วยกำกับดูแลพันธุ์ไม้ หากยังขาดพันธุ์สมุนไพรรใดในพื้นที่ ประชาชนชาวบ้านจะเป็นผู้ให้กลุ่มสภาผู้นำเด็กไปจัดหาเพิ่มเติม เมื่อลงปลูกเรียบร้อยแล้วพี่เลี้ยงโครงการจะเป็นผู้ที่ให้คำแนะนำในการทำป้ายชื่อสมุนไพรร บอกสรรพคุณและวิธีใช้ที่ถูกต้อง เพื่อให้สมาชิกชุมชนสามารถนำไปใช้ได้อย่างปลอดภัย

หลังจากเสร็จสิ้นโครงการร่วมสร้างชุมชนแล้ว ปัจจุบันไม่มีโครงการอื่นใดมารองรับทำให้แปลงเกษตรสมุนไพรรขาดการบำรุงรักษาพันธุ์สมุนไพรรบางชนิดได้ขาดหายไปจาก

แปลง คงเหลือพันธุ์สมุนไพรมีที่ทนต่อสภาพอากาศของชุมชนเท่านั้น ชุมชนพิกุลทองมีความเห็นว่าควรมีผู้รู้มาให้คำแนะนำเกี่ยวกับพืชสมุนไพรมีการแนะนำการปลูกที่ถูกต้อง และแนะนำพืชสมุนไพรมีที่ชุมชนยังไม่รู้จัก และพัฒนาให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่สมบูรณ์ สามารถให้บริการทางด้านวิชาการได้อย่างถูกต้องรองรับการมาศึกษาดูงานของชุมชนอื่นได้

2) สภาผู้นำเด็ก

นวัตกรรมสภาผู้นำเด็กเกิดขึ้นก่อนการดำเนินโครงการร่วมสร้างชุมชนน่าอยู่ โดยเกิดจากการต่อยอดของกลุ่มที่องค์การบริหารส่วนตำบลศรีเขตมีการจัดตั้งสภาเยาวชนเพื่อให้สิทธิตัวแทนเยาวชนในแต่ละหมู่บ้านแสดงความคิดเห็นในกิจกรรมของชุมชน หลังจากนั้นเมื่อมีการดำเนินการโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ในพื้นที่ คณะกรรมการโครงการจึงเห็นควรให้สภาเยาวชนของชุมชนที่องค์การบริหารส่วนตำบลศรีเขตจัดตั้งมาร่วมกันดำเนินการแปลงเกษตรสมุนไพรมี เกิดการพัฒนาเป็นสภาผู้นำเด็กที่สมัครใจเข้าร่วมกลุ่มในหมู่บ้านเพื่อการดำเนินการกิจกรรมหาพันธุ์สมุนไพรมีมาปลูกแปลง ทั้งนี้มีกระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในชุมชนให้ความร่วมมือในการจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาและมีกระบวนการร่วมมือร่วมใจในการดำเนินกิจกรรมหาพันธุ์ไม้มิที่ได้รับมอบหมายมาจนเสร็จสิ้น

จากการประเมินปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเกิดนวัตกรรมด้านกระบวนการของชุมชนพิกุลทอง พบว่า ปัจจัยด้านกระบวนการในการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ การประชุมในระดับหมู่บ้านและการร่วมกันลงมือลงแรงปฏิบัติเกิดเป็นผลสำเร็จในที่สุด และการเรียนรู้ของชุมชนจากการนำประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้รับผิดชอบโครงการมาดำเนินการ โดยมีพี่เลี้ยงโครงการเป็นที่ปรึกษาสามารถนำองค์ความรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในชุมชน

3.3.4 ข้อเสนอแนะเพื่อการเปลี่ยนแปลง

1) ขั้นตอนการพัฒนาโครงการ

โครงการร่วมสร้างชุมชนควรมีการประชาสัมพันธ์ผลดีที่เกิดขึ้นหลังจากเสร็จสิ้นการดำเนินการโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ของแต่ละพื้นที่ เพื่อให้ชุมชนที่ได้มีการดำเนินโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ในปีต่อไปสามารถดำเนินการปรับปรุงกระบวนการให้เกิดผลเช่นเดียวกันหรือผลที่ใกล้เคียงได้ โดยเฉพาะการประชาสัมพันธ์จุดเด่นและจุดด้อยของการดำเนินการแต่ละโครงการสามารถนำมาเปรียบเทียบข้อแตกต่างได้ และสามารถนำไปพัฒนาให้เกิดนวัตกรรมระดับสูงใหม่ต่อไป

2) ขั้นตอนการติดตามการประเมินโครงการ

ในการประเมินรูปแบบปัจจุบันระบบการติดตามของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่มีความเหมาะสมแล้ว ทำให้เกิดแรงผลักดัน แรงกระตุ้นให้มีการดำเนินการโครงการให้แล้วเสร็จ

3) ขั้นตอนหลังโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ดำเนินการเสร็จสิ้น ควรมีการติดตามในระยะที่เสร็จสิ้นโครงการเพื่อให้ทราบถึงการพัฒนารูปแบบที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างไร

ตารางที่ 12 ผลการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเกิดนวัตกรรมของชุมชนศรีนคร

ชื่อ นวัตกรรม	ปัจจัยที่ทำให้เกิดนวัตกรรม		
	ด้านบริบท	ด้านปัจจัยนำเข้า	ด้านกระบวนการ
1. กลุ่มจัด การขยะ	- วัฒนธรรมพุทธศาสนา ที่สมาชิกในชุมชนมี เวลาการรวมกลุ่มกัน จากพิธีกรรมทางศาสนา ในวันสำคัญต่างๆ และมี แนวคิดที่มีความต้องการ ให้ชุมชนมีความสะอาด มากขึ้น	- คน/องค์กรภายใน คือ ผู้ใหญ่บ้าน มีแนวคิด การรวมกลุ่มเพื่อให้ชุมชนมี ความสะอาดและมี ความตั้งใจจริงในการแก้ ปัญหาขยะในชุมชน, สมาชิก ชุมชนจิตอาสา ต้องการ จัดการขยะในหมู่บ้านให้มี ความสะอาด	กระบวนการมีส่วนร่วม - การประชุมหารือ - การจัดเวทีประชาคม - การลงมือลงแรง กระบวนการเรียนรู้ - การเรียนรู้จากการศึกษา ดูงานนอกสถานที่

3.4 ชุมชนศรีนคร

3.4.1 ด้านบริบท

บริบทพื้นที่ส่วนใหญ่ประชาชนชุมชนศรีนคร ตำบลศิรีเขต อำเภอรโธ จังหวัดยะลา มีอาชีพเกษตรกรรมประเภทสวนยางพารา ทำสวนทุเรียน มีถนนตัดเข้าหมู่บ้านเป็นลักษณะคอนกรีต และสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้าโดยการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคประปาเป็นลักษณะประปาหมู่บ้าน ดำเนินการโดยองค์การบริหารส่วนตำบลศิรีเขต มีการจัดเก็บขยะในหมู่บ้านโดยองค์การบริหารส่วนตำบลศิรีเขต จากข้อมูลการสนทนากลุ่มของผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นว่าปัจจัยด้านบริบทที่ทำให้เกิดนวัตกรรมเกิดขึ้นในพื้นที่ของตนเองนั้น มีดังนี้

- วัฒนธรรมพุทธศาสนา

โดยส่วนใหญ่ประชากรบ้านศรีนครนับถือศาสนาพุทธ วัฒนธรรมพุทธศาสนาจึงเป็นสิ่งที่สามารถทำให้สมาชิกในชุมชนเกิดการรวมตัวได้ เพราะในปัจจุบันสมาชิกในชุมชนมีภาวะเศรษฐกิจที่ไม่สามารถทำให้เกิดการรวมตัวได้ บางคนต้องเฝ้าสวน บางคนต้องเข้าไปกรีดยาง ตั้งแต่เช้ามีด เวลาของแต่ละคนจึงไม่ตรงกัน แต่เมื่อมีกิจกรรมทางศาสนา สมาชิกชุมชนจะมาร่วมพิธีโดยพร้อมเพรียงกัน ถือเป็นเป็นเวลาที่เหมาะสมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน โดยมีผู้นำชุมชน ได้แก่ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ที่ประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆ และขอความร่วมมือสมาชิกในชุมชน ซึ่งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นความร่วมมือด้านกำลังกายหรือกำลังทรัพย์ ทำให้การรวมตัวลักษณะนี้เกิดการจัดตั้งกลุ่มหรือคณะทำงานต่างๆ ได้

จากการประเมินปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเกิดนวัตกรรมด้านบริบทของชุมชนศรีนคร พบว่า ปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้เกิดนวัตกรรมของโครงการ คือ บริบทด้านวัฒนธรรมพุทธศาสนา ที่มีลักษณะกิจกรรมที่เกิดการรวมกลุ่มตามวันสำคัญของศาสนาเป็นประจำ ส่งผลให้สมาชิกในชุมชนเกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

3.4.2 ด้านปัจจัยนำเข้า

- ผู้ใหญ่บ้าน

ผู้ใหญ่บ้านศรีนครเป็นผู้นำชุมชนที่มีความตั้งใจจริงในการแก้ปัญหาขยะในชุมชน ได้เห็นปริมาณขยะที่ยังเพิ่มขึ้น การจัดการขยะยังไม่มีประสิทธิภาพที่ดี สมาชิกในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่แตกต่างจากในอดีตที่เน้นความสะอาด เช่น ในอดีตเมื่อต้องการบริโภคอาหารต้องมีการจัด หาวตฤติบ แล้วนำมาปรุงและรับประทาน ซึ่งมีขั้นตอนที่ค่อนข้างยุ่งยาก แต่ปัจจุบันต้องการรับประทานอะไรสามารถหาซื้อได้ในร้านสะดวกซื้อ และเมื่อวัสดุห่อหุ้มอาหารไม่ได้ใช้งานแล้วจะเกิดปริมาณขยะตามมา เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้ใหญ่บ้านได้ทำการณรงค์ให้สมาชิกชุมชนมีการหุงข้าว ปลูกผัก ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูลชาย บทบาทผู้รับผิดชอบโครงการคนที่ 1 ว่า

“เพราะทุกวันนี้ก็อย่างที่บอกนั่นแหละ จะซื้ออะไรมันก็ง่าย จะจ่ายอะไรมันก็ง่ายทุกอย่างมันมีร้านสะดวกซื้อ...พอกเงินไปแค่ 200 เนี่ยเอาไปตอนเช้าพ่อแม่ไม่ต้องหุงข้าวแล้ว ตอนเช้าลุกขึ้นอาบน้ำแปรงฟัน ก็ไปโรงเรียน 7 โมง พอมาถึงปั๊บเช้า (ร้านสะดวกซื้อ) เอาข้าวกล่อง (ร้านสะดวกซื้อ) กิน กินก็กินพวกไส้กรอกทอดอกขนมปังอะไรพวกนี้แล้วก็ไปเรียนหนังสือ ไร่พวกพลาสติกกินเสร็จแล้วก็ทิ้ง อันนี้แหละที่สำคัญ...ทำให้มีการประชาสัมพันธ์อะไรพวกนี้ที่บอกว่าพยายามที่จะให้หุงข้าวปลูกข้าว ปลูกผักปลอดสารพิษทานกินเองอะไรพวกนี้”

- สมาชิกชุมชนจิตอาสา

สมาชิกชุมชนบางส่วนที่มีจิตอาสา โดยส่วนใหญ่เป็นสมาชิกอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านต้องการจัดการขยะในหมู่บ้านให้มีความสะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อยให้ความร่วมมือต่อผู้นำในการร่วมกันจัดการขยะในชุมชน จึงเกิดเป็นกลุ่มจัดการขยะบ้านศรีนคร โดยไม่มีค่าตอบแทนในการดำเนินการกิจกรรมครั้งนี้ ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูลชาย บทบาทผู้รับผิดชอบโครงการคนที่ 1 ว่า

“ก็เกิดจากชาวบ้านที่เขามีจิตสำนึกดีรวมตัวกัน มาเก็บขยะในหมู่บ้าน ทำให้เราคิดว่าน่าจะมีกลุ่มแกนนำในการทำตรงนี้ขึ้นมา แล้วชาวบ้านคนอื่นที่เห็นอาจมาร่วมกับเรา”

- พี่เลี้ยงโครงการ

บทบาทสำคัญในการดำเนินกลุ่มจัดการขยะ คือ พี่เลี้ยงโครงการที่ เป็นผู้สนับสนุนความรู้ในการจัดการขยะ โดยกระบวนการที่พี่เลี้ยงใช้ในการแก้ปัญหาชุมชน คือ สมาชิกกลุ่มต่างๆ ในชุมชนต้องเป็นผู้สังเคราะห์ปัญหาด้วยตนเองโดยมีพี่เลี้ยงเป็นที่ปรึกษาเท่านั้น ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูลชาย บทบาทผู้รับผิดชอบโครงการคนที่ 1 ว่า

“แก (พี่เลี้ยงโครงการ) ก็มีพัฒนาแนะนำในส่วนของคุณรู้ต่างๆ ว่าเราจะทำอะไรยังไงดีคือเป็นที่ปรึกษาให้ เราจะเดินไปแนวไหน คือ บางที่เราคิดไม่ออกแกก็จะแนะนำให้ แล้วแกจะสอนให้เราาร่วมกันคิดร่วมกันทำกันภายในชุมชน เอากลุ่มต่างๆ มาร่วมกัน”

จากการประเมินปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเกิดนวัตกรรมด้านปัจจัยนำเข้าของชุมชนศรีนคร พบว่า ปัจจัยนำเข้าที่สำคัญที่ทำให้เกิดนวัตกรรมของโครงการนี้ คือ มีผู้นำชุมชนที่มีความตั้งใจร่วมกับสมาชิกชุมชนที่มีจิตอาสาในการจัดการขยะ โดยมีพี่เลี้ยงโครงการเป็นที่ปรึกษา คอยสนับสนุนวิธีการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างดำเนินโครงการ

3.4.3 ด้านกระบวนการ

กลุ่มจัดการขยะในชุมชนศรีนครเกิดขึ้นก่อนการดำเนินการโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ในพื้นที่ เกิดจากการรวมตัวของสมาชิกชุมชนที่มีแนวคิดในการรักษาความสะอาดของชุมชน มีกิจกรรม คือ การร่วมกันเก็บขยะในชุมชน เมื่อผู้ใหญ่บ้านได้มาพบกิจกรรมดังกล่าวทำให้เกิดแนวคิดการจัดตั้งกลุ่มจัดการขยะที่มีลักษณะแกนนำกิจกรรม และได้จัดตั้งกลุ่มจัดการขยะจากสมาชิกชุมชนที่มีจิตอาสาในการรักษาความสะอาดของชุมชน หลังจากนั้นเมื่อมีการดำเนินการโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ในพื้นที่ ได้มีการดำเนินกิจกรรมต่อมา คือ จัดเวทีประชาคมระดับหมู่บ้าน ประจำเดือน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในชุมชนเกี่ยวกับการจัดการขยะที่แตกต่างไปจากการเก็บขยะอย่างเดียว หลังจากนั้นได้มีการจัดประชุมรับสมัครครัวเรือนต้นแบบในการจัดการขยะระดับครัวเรือน ได้รับความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชนด้วยดี และมีการจัดประชุมระดับตำบลมีมติกำหนดกิจกรรมเก็บขยะให้เป็นที่ เป็นทางเดือนละ 1 ครั้ง โดยเน้นเส้นทางคมนาคมหลัก ทั้งนี้ชุมชนยังได้รับการเรียนรู้จากการศึกษาดูงานนอกสถานที่ ณ อำเภอควนโดน จังหวัดสตูล ทำให้มีแรงจูงใจที่ดีในการรวมกลุ่มกันและสามารถนำแนวทางในการศึกษาดูงานไปปฏิบัติในชุมชน เช่น การผลิตผลิตภัณฑ์จากวัสดุเหลือใช้ การผลิตก๊าซธรรมชาติ และการดำเนินการร้านค้าศูนย์บาทต่อไป

ในการพัฒนานวัตกรรมกลุ่มจัดการขยะในชุมชน มีความเห็นว่าควรมีการอบรมสมาชิกทั้งหมดในหมู่บ้าน ไม่ใช่แค่ตัวแทนสมาชิก เพราะบางครั้งมีการถ่ายทอดได้ไม่สมบูรณ์หรือขาดการถ่ายทอด ทำให้สมาชิกชุมชนส่วนใหญ่ขาดความเข้าใจในการแก้ปัญหาอย่างแท้จริง อีกทั้งในการสนับสนุนโครงการอย่างต่อเนื่อง ดึงความเห็นของผู้ให้ข้อมูลชาย บทบาทผู้รับผิดชอบโครงการคนที่ 1 ว่า

“ในเรื่องของการอบรมกระบวนการในการพัฒนา เรามีน้อยคนในชุมชนก็ไม่ค่อยเข้าใจหนังสือ วิธีการก็คือการฝึกคนหรือบุคลากรที่อยู่ในชุมชน เขายังไม่ค่อยเข้าใจขั้นตอนในการบริหารพัฒนาชุมชนเท่าที่ควร เราไปอบรมน้อยพอกับมาถ่ายทอดในชุมชนมันไม่ค่อย ชาวบ้านบางที่ไม่ค่อยเข้าใจ บางที่ผู้นำไป ผู้นำบางที่ก็ไม่ค่อยได้กลับมาถ่ายทอด บางที่ผู้รับงานมันเยอะ ก็เลยอยากจะให้คนที่เขาอยากจะมีความรู้โดยตรงเพราะพวกนี้เขามีโอกาสที่จะไปถ่ายทอดสู่ชุมชนสูง แล้วก็เขาเปรียบเสมือนตัวที่จะทำงานต่อยอดไปได้ ก็ต้องเอาคนที่เขามีเวลาว่าง”

จากการประเมินปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเกิดนวัตกรรมด้านกระบวนการของชุมชนศรีนคร พบว่า ปัจจัยด้านกระบวนการที่สำคัญ ได้แก่ การประชุมหารือร่วมกันเป็นขั้นต้น เมื่อมีการดำเนินโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ได้มีกระบวนการเวทีประชาคมเพื่อให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้น หลังจากนั้นเมื่อร่วมกันลงมือลงแรงของสมาชิกในการดำเนิน

กิจกรรมในโครงการ และมีการเรียนรู้จากการศึกษาดูงานนอกพื้นที่ ทำให้ชุมชนเกิดแรงจูงใจในการดำเนินการกิจกรรมของกลุ่มจัดการขยะต่อไป

3.4.4 ข้อเสนอแนะเพื่อการเปลี่ยนแปลง

1) ขั้นตอนการพัฒนาโครงการ

ชุมชนมีความเห็นว่าการดำเนินงานโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ควรมีการอบรมความรู้ความเข้าใจเป็นลักษณะให้วิทยากรลงในชุมชนมากกว่าการเรียกตัวแทนชุมชนไปรับข้อมูล

2) ขั้นตอนการติดตามการประเมินโครงการ

ในบริบท 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ปัญหาเรื่องความมั่นคงอาจทำให้กระบวนการติดตามของผู้รับผิดชอบโครงการขาดช่วงไป จึงควรมีระบบเครือข่ายที่ไม่จำเป็นต้องลงพื้นที่เอง

3) ขั้นตอนหลังโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ดำเนินการเสร็จสิ้น

หลังเสร็จสิ้นโครงการไม่มีการติดตามลงพื้นที่จากหน่วยงานที่รับผิดชอบ ควรมีการลงพื้นที่เพื่อได้ทราบความต่อเนื่องของโครงการและสามารถแนะนำการต่อยอดจากสิ่งที่ได้ดำเนินการไปแล้ว

ตารางที่ 13 ผลการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเกิดนวัตกรรมของชุมชนคอกช้าง

ชื่อนวัตกรรม	ปัจจัยที่ทำให้เกิดนวัตกรรม		
	ด้านบริบท	ด้านปัจจัยนำเข้า	ด้านกระบวนการ
1. กลุ่มจัดการขยะ	<ul style="list-style-type: none"> - วัฒนธรรมศาสนาในการรวมกลุ่มเพื่อประกอบศาสนกิจและมี ความเป็นสังคมแบบเครือญาติ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความเห็นในการตัดการชุมชนทั้งพุทธศาสนาและอิสลาม 	<ul style="list-style-type: none"> - คน/องค์กรภายในชุมชน ได้แก่ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านที่เป็นกำลังหลักในการดำเนินงาน มีความตระหนักในการดูแลความสะอาดของชุมชน และผู้รับผิดชอบโครงการที่เป็นคนในชุมชนมีแนวคิดต้องการจัดการความสะอาดในชุมชนอีกทั้งเทศบาลคอกช้างยังให้ความช่วยเหลือด้านบุคลากรและงบประมาณในการดำเนินการ - คน/องค์กรภายนอกชุมชน ได้แก่ พี่เลี้ยงโครงการ เป็นพี่เลี้ยงในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มให้ 	<ul style="list-style-type: none"> - การมีส่วนร่วม - การทำเวทีประชาคม - การทอดผ้าป่าขยะ - การประชุมย่อยเดือนละครั้ง - การลงมือลงแรง - การเรียนรู้ - ความรู้เดิม

ตารางที่ 13 ผลการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเกิดนวัตกรรมของชุมชนคอกช้าง (ต่อ)

ชื่อนวัตกรรม	ปัจจัยที่ทำให้เกิดนวัตกรรม		
	ด้านบริบท	ด้านปัจจัยนำเข้า	ด้านกระบวนการ
2. ตะแกรง ขยะ	- เศรษฐกิจในชุมชนใน การคัดแยกส่งผลให้ สมาชิกชุมชนเป็นทั้งผู้รับ ซื้อขยะและผู้ขายขยะทำ ให้เกิดความคิดในการทำ ภาชนะแยกขยะที่สามารถ นำกลับไปใช้ใหม่ได้	- คน/องค์กรภายในชุมชน ได้แก่ สมาชิกชุมชน และ สมาชิกสภาเทศบาลเป็นผู้มี ส่วนร่วมในการใช้ตะแกรง แยกขยะให้เกิดขึ้นในชุมชน	การมีส่วนร่วม - การลงมือลงแรง การเรียนรู้ - การถ่ายทอดจากพื้นที่ ใกล้เคียง - ความรู้เดิม

3.5 ชุมชนคอกช้าง

3.5.1 ด้านบริบท

บริบทพื้นที่ส่วนใหญ่ประชาชนชุมชนคอกช้าง ตำบลแม่หวาด อำเภอ
ฮาดโต จังหวัดยะลา มีอาชีพเกษตรกรรมประเภทสวนยางพารา ทำสวนทุเรียน มีถนนตัดเข้าหมู่บ้าน
เป็นลักษณะลาดยางมะตอย และสาธารณูปโภค เช่น มีไฟฟ้าโดยการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค มีประปาเป็น
ลักษณะประปาหมู่บ้านดำเนินการ โดยองค์การบริหารส่วนตำบลคีรีเขต มีการจัดเก็บขยะในหมู่บ้าน
โดยเทศบาลตำบลคอกช้าง จากข้อมูลการสนทนากลุ่มของผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นว่าปัจจัยด้านบริบท
ที่ทำให้นวัตกรรมเกิดขึ้นในพื้นที่ของตนเองนั้นมี ดังนี้

- วัฒนธรรมศาสนา

ในการรวมกลุ่มเพื่อประกอบศาสนกิจ ทั้งพุทธศาสนาที่มีพิธีกรรม เช่น
การเวียนเทียน การทำบุญตักบาตร งานบวชและกิจกรรมทางศาสนาอิสลาม คือ วันฮารีรายอของ
สมาชิกในชุมชนคอกช้าง เมื่อประกอบศาสนกิจแล้วจะมีการแลกเปลี่ยนความเห็นต่างๆ และประชาสัมพันธ์
ข่าวสารของสมาชิกในชุมชน ทำให้เกิดความร่วมมือในการจัดตั้งกลุ่มและความร่วมมือในการจัด ทำ
ตระแกรงขยะขึ้น ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูลชาย บทบาทผู้ร่วมรับผิดชอบโครงการคนที่ 1 ว่า

“มีการนั่งคุยกันเยอะ ก็จะมีข่าวสารเยอะเราก็จะได้ถ่ายทอดซึ่งกัน
และกัน นะครับบ้านคุณยังงั้นขยะมีเยอะไหมจะเอามาขายตรงนี้ใหม่ ไซ่ครับมันจะมี”

และในชุมชนเมื่อมีกิจกรรมร่วมกัน สมาชิกชุมชนจะไม่ได้แบ่งแยก
ศาสนา มีความเป็นสังคมแบบเครือญาติ เมื่อมีปัญหาหรืออุปสรรคใดๆ สมาชิกในชุมชนจะมีการปรึกษา
หารือร่วมกัน มีความร่วมมือซึ่งกันและกัน ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูลชาย บทบาทสมาชิกโครงการคนที่ 1 ว่า

“ผมว่าสังคมเครือญาตินะครับ เพราะว่าเรามีอะไรเราก็จะปรึกษากัน ไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่ไม่ปรึกษากัน เราก็มองไปถึงเมื่อก่อนนะ เมื่อก่อนไม่มีเหตุการณ์ บ้านเรามีความรัก สามัคคีกันเยอะ ตั้งแต่เมื่อก่อนเริ่มปี 47 ที่เริ่มมีเหตุการณ์ไม่ดี คนในหมู่บ้านเราต่างก็ป้องกันหมู่บ้าน เราป้องกันด้วยมีดนะครับไม่มีปืน เมื่อก่อนนี้ ก็มีเวรป้อมยามพามัดกันคนละเล่ม มาร่วมกันคือความร่วมมือ ในยามคับขันเรามีความร่วมมือกันครับ”

จากการประเมินปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเกิดนวัตกรรมด้านบริบทของชุมชนคอกช้างพบว่า ปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้เกิดนวัตกรรมของโครงการนี้ คือ บริบทด้านวัฒนธรรม ศาสนา ทั้งพุทธศาสนาและศาสนาอิสลามที่มีลักษณะกิจกรรมการรวมกลุ่มในวันสำคัญของศาสนาทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความเห็นของสมาชิกในชุมชน และเศรษฐกิจในชุมชนเมื่อมีการแยกขยะเกิดขึ้น ทำให้ต้องมีภาระในการแยกขยะจนเกิดเป็นนวัตกรรมขึ้น

3.5.2 ด้านปัจจัยนำเข้า

1) จัดการขยะ

- อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านที่เป็นกำลังหลักในการดำเนินงาน

ในชุมชนคอกช้างสมาชิกชุมชนมีความตระหนักในการดูแลความสะอาด ของชุมชน จากปัญหาการจัดการขยะที่ยังไม่มีประสิทธิภาพในชุมชน โดยมีแกนนำอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านเป็นผู้ริเริ่มความคิดเห็นร่วมกับผู้รับผิดชอบโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ในการรวม กลุ่มจัดตั้งเป็นกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งมีกิจกรรมหลัก คือ การเก็บขยะในชุมชน และเส้นทางคมนาคมหลักของชุมชน มีการดำเนินกิจกรรมเดือนละครั้ง ทำให้สมาชิกคนอื่นที่ยังไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มได้เห็นและมีความต้องการเข้าร่วม และทยอยเข้ามาร่วมกิจกรรมกับทางกลุ่มมากขึ้นเป็นลำดับ โดยการดำเนิน กิจกรรมของกลุ่มนั้นได้ดำเนินการก่อนมีโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ และเมื่อมีโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่เข้ามาดำเนินการแล้ว ทำให้มีการขยายสมาชิกกลุ่มมากขึ้นกว่าเดิมจากแผนงานกิจกรรมของโครงการที่ได้จัดกิจกรรมไว้

- ผู้รับผิดชอบโครงการ

ผู้รับผิดชอบโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ของชุมชนคอกช้างเป็นผู้ริเริ่มการจัดตั้งกลุ่มจัดการขยะที่เป็นคนในชุมชนมีแนวคิดต้องการจัดการความสะอาดในชุมชน ก่อนหน้านี้ผู้รับผิดชอบโครงการไม่ได้ทำงานในพื้นที่แต่เป็นคนในพื้นที่คอกช้างเมื่อกลับมาทำงานในพื้นที่เริ่มเห็นปัญหาขยะในชุมชนที่มีการจัดการลักษณะต่างคนต่างกำจัด บางครัวเรือนใส่หลุม จึงต้องการลดขยะ ลดการขนส่งการเก็บขยะของเทศบาล และด้วยชุมชนคอกช้างเป็นชุมชนต้นน้ำที่สำคัญของตำบลแม่หวาด หากเกิดโรคระบาดแล้วไปสู่แหล่งน้ำ อาจทำให้ชุมชนด้านล่างเกิดการระบาดของโรคได้ ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูลหญิง บทบาทผู้รับผิดชอบโครงการคนที่ 1 ว่า

“เมื่อก่อนอาจจะว่าใครทั้งบ้านใครคนนั้นทั้งคนนั้นทั้งบางทีก็ของใส่หลุมเขา...ก็เลยคิดว่าขยะในแต่ละวันนี้มันมีเยอะอะ ก็จะทำยังไงให้ลดปริมาณ การขนส่ง เพราะระยะทางของเราไกลด้วยแล้วก็อีกอย่างหนึ่ง ในชุมชนของเราก็คือเราเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำมากที่สุด ถ้าหากว่ามีปัญหาขึ้น การเกิดโรคระบาดก็จะมากขึ้นแล้วที่สำคัญเราคิดว่าหน่วยงานของชุมชนนะค่ะ ที่คิดขึ้นมาก่อนร่วมกับทุกหน่วยงาน ของชุมชนที่เกิดความตระหนัก”

หลังจากนั้นจึงคิดกิจกรรมการคัดแยกขยะ เพื่อนำขยะที่สามารถนำกลับ ไปใช้ได้มาใช้อีกครั้ง ทั้งลักษณะการใช้งานต่อและการนำไปแปรรูป ดังความเห็นของผู้รับผิดชอบโครงการคนที่ 1 ว่า

“คัดแยกขยะ ส่วนที่ใช้ได้แล้วก็เอามาใช้ ส่วนที่ใช้ไม่ได้แล้วก็ส่งไปกำจัด แล้วก็ส่วนไหนพอที่ทำประโยชน์ได้อย่างเช่นเศษผลไม้ เพราะว่าบ้านเรามีเศษผลไม้เยอะ เช่นทุเรียน ลองกองอะไรใช้ไหมคะ เงาะ เราก็น่าจะเอามาทำปุ๋ย เอาไว้ใช้ในชุมชนของเราอีกนะค่ะ”

- เทศบาลคอกช้าง

หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นของชุมชนคอกช้าง คือ เทศบาลตำบลคอกช้าง เป็นหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนกลุ่มจัดการขยะของชุมชนคอกช้าง ให้มีการดำเนินการที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ประกอบกับปริมาณขยะในชุมชนเริ่มมากขึ้นการกำจัดขยะเริ่มมีความลำบากมากขึ้น เพราะต้องนำขยะไปทิ้งในตัวเมืองยะลา เมื่อมีการดำเนินการโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ขึ้นเทศบาลได้ดำเนินการขั้นต้นคือ ให้สมาชิกสภาเทศบาลทุกคนร่วมตรวจเยี่ยมสมาชิกชุมชนเพื่อประเมินสถานการณ์ขยะในชุมชนร่วมกับกลุ่มจัดการขยะ และดำเนินการสนับสนุนการคัดแยกขยะ การจัดหาที่รองรับขยะ เพิ่มเติมจากกลุ่มจัดการขยะ ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูลชาย บทบาทสมาชิกโครงการว่า

“มันก็เข้าสื่อพอดีตอนนั้นเทศบาลเองก็มีปัญหาเรื่องขยะมูลฝอยที่เราไม่ได้แยกที่แรกก็ไม่ได้แยกขยะขยะมันเยอะพอโครงการนี้เข้าไปมันก็เข้าร่องรอยพอดีเราก็ได้แยกขยะมีส่วนลดในทางค่าใช้จ่ายการกำจัดขยะ ให้กับทางเทศบาลเขา เราก็สามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนด้วยนะครั้บ”

- พี่เลี้ยงโครงการ

การดำเนินการของพี่เลี้ยงโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ทำให้กลุ่ม จัดการขยะมีการดำเนินการได้ดีขึ้น จากการให้คำแนะนำโครงการ กิจกรรมต่างๆ ตลอดจนการนำความเห็นของชุมชนไปสู่การปฏิบัติร่วมกันในชุมชน ประกอบกับการลงติดตามผลเป็นระยะทั้งการลงพื้นที่ การเรียกคุยกับตัวแทนกลุ่มทำให้สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินการได้ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูลหญิง บทบาทผู้รับผิดชอบโครงการคนที่ 1 ว่า

“ท่านก็จะเป็นคนที่ว่าดูกิจกรรมให้เรานะคะที่เราดำเนินการนี้คะ ว่ากิจกรรมของเรามีอะไรบ้าง แล้วก็ท่านก็จะเป็นคนแนะนำให้ว่ากิจกรรมนี้ตรงไหนกับกลุ่มเป้าหมาย วัตถุประสงค์ที่เราวางไว้คะ หลังจากนั้นท่านก็จะเป็นคนมา บางกิจกรรมท่านก็จะมาช่วยเสริมด้วยนะคะ โดยการให้ความรู้ ให้คำแนะนำกับพวกเราด้วยนะคะ ก็มีการติดตามด้วยนะคะหลังจากที่เรามีการทำ กิจกรรมแต่ละกิจกรรม ก็จะมาเยี่ยมติดตาม กลุ่มของเราเรียกคะที่เราได้ดำเนินการ”

2) ตะแกรงแยกขยะ

- สมาชิกชุมชน

สมาชิกชุมชนเป็นผู้ริเริ่มให้มีภาชนะรองรับการคัดแยกขยะ โดย นำรูปแบบมาจากชุมชนตำบลศรีเขต ที่มีลักษณะเรียบง่าย จัดสร้างด้วยตนเองได้ โดยให้สมาชิกที่มีฝีมือ ด้านช่างจัดทำจากตะแกรงเหล็กที่ขายตามท้องตลาด มาตัดและตัดเป็นตะแกรงแยกขยะ สามารถนำไปแจกจ่ายแก่สมาชิกชุมชนที่สนใจเข้าร่วมโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ไปใช้ในครัวเรือน ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูลหญิง บทบาทผู้รับผิดชอบโครงการคนที่ 1 ว่า

“เราจะมีวัสดุที่เราทำขึ้นมาโดยที่ว่าสมาชิกของเราช่วยกันทำ คือ ตะแกรงแล้วก็แจกให้กับสมาชิกที่สนใจโดยเข้าสมัครโครงการของเรา 80 ครัวเรือน ประมาณนี้คะก็ เราแจกคนละบ้านคนละบ้านเขาก็จะไปแยกขยะ”

- สมาชิกสภาเทศบาล

สมาชิกสภาเทศบาลทุกคนเป็นสมาชิกในโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ และสมาชิกกลุ่มจัดการขยะของชุมชนคอกช้าง เป็นผู้ดำเนินการให้มีภาชนะรองรับการคัดแยก ขยะ จากนโยบายของฝ่ายบริหารเทศบาล โดยนำรูปแบบภาชนะมาจากชุมชนตำบลศรีเขต ที่มีลักษณะ เรียบง่าย จัดสร้างด้วยตนเองได้ โดยให้สมาชิกเทศบาลที่มีฝีมือด้านช่างจัดทำจากตะแกรงเหล็กที่ขาย ตามท้องตลาด มาตัดและตัดเป็นตะแกรงแยกขยะ สามารถนำไปแจกจ่ายแก่สมาชิกชุมชนที่สนใจเข้า ร่วมโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ไปใช้ในครัวเรือน ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูลชาย บทบาทสมาชิก โครงการคนที่ 2 ว่า

“ผู้บริหารก็ได้ซื้อเป็นตาข่าย เป็นตาข่ายเหล็ก ที่จะดำเนินการ ทำเป็นเขาเรียกตะแกรงที่จะรองรับขยะต่างๆ ในฐานะสมาชิกเราก็ระดมสมาชิกด้วยกันเนี่ยครับ ไปผลิต ขึ้นมา ทำกันเองนะครับไม่ได้ใช้แรงงานต่างๆ สักรวอออกมาว่าบ้านก็ครัวเรือนแล้วก็แจกเขาได้หลังละ 1 ลูก 1 ลูก 1 ลูกนะครับ”

- งบประมาณ

ในการดำเนินการตะแกรงแยกขยะในช่วงเริ่มต้นได้รับงบประมาณ จากโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่โดยการดำเนินการของสมาชิกจัดการขยะของชุมชนคอกช้าง กิจกรรม การจัดทำเริ่มตั้งแต่การจัดหาตะแกรงเหล็กแล้วนำมาตัด นำมาตัดเป็นลักษณะถังเดียว แจกจ่ายไปยัง

สมาชิกโครงการ หลังจากนั้นได้รับการยอมรับจากสมาชิกชุมชนเพิ่มเติมจึงมีนโยบายการนำไปจัดทำโดยฝ่ายบริหารของเทศบาลตำบลคอกช้าง ให้สมาชิกสภาเทศบาลไปดำเนินการโดยไม่ได้เสียค่าจ้าง เพราะสมาชิกสภาเทศบาลยินดีเป็นผู้จัดทำ ด้วยสมาชิกสภาเทศบาลเองเป็นสมาชิกของกลุ่มจัดการขยะและสมาชิกโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ด้วย มีเพียงค่าใช้จ่ายในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ในการจัดทำตระแกรงเท่านั้น รูปแบบของตระแกรงแยกขยะของสมาชิกสภาเทศบาลมีความแตกต่างจากรูปแบบของสมาชิกกลุ่มจัดการขยะ คือ การพัฒนาให้มี 2 ช่อง แยกระหว่างขยะที่สามารถนำกลับไปใช้ใหม่ได้ในรูปแบบเป็นอันตรายและไม่เป็นอันตราย

จากการประเมินปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเกิดนวัตกรรมด้านปัจจัยนำเข้าของชุมชนคอกช้าง พบว่า ปัจจัยนำเข้าที่สำคัญที่ทำให้เกิดนวัตกรรมของโครงการนี้ คือ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านที่มีความตระหนักรู้ในการจัดการขยะร่วมกับผู้รับผิดชอบโครงการ และผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการ คือ บุคลากรของหน่วยงานเทศบาลทั้งนายกเทศมนตรีและสมาชิกสภาเทศบาล โดยมีพี่เลี้ยงโครงการเป็นผู้สนับสนุนข้อมูลในการดำเนินการและเป็นพี่ปรึกษาประกอบกับมีงบประมาณทั้งในส่วนของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่และงบประมาณของเทศบาล ชุมชนจึงสามารถจัดการตนเองได้อย่างต่อเนื่อง

3.5.3 ด้านกระบวนการ

1) กลุ่มจัดการขยะ

กลุ่มจัดการขยะของชุมชนคอกช้างมีการจัดตั้งก่อนการดำเนินโครงการร่วมสร้างชุมชนน่าอยู่ในพื้นที่ เนื่องจากสมาชิกชุมชนส่วนหนึ่งมีความตระหนักร่วมกันในความสะอาดของชุมชนที่มีการจัดการขยะยังไม่มีประสิทธิภาพ ปริมาณขยะมีเป็นจำนวนมาก เพราะขยะของชุมชนเป็นขยะร้อยละ 100 ไม่มีการนำกลับไปใช้ใหม่หรือนำไปแปรรูปไปใช้เป็นอย่างอื่น จึงมีการจัดตั้งกลุ่มชื่อ “กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม” โดยจัดตั้งขึ้นมาจากความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชนในการประชุมย่อยเกือบทุกเดือน เริ่มมีการดำเนินการด้วยกิจกรรมการเดินจัดเก็บขยะภายในชุมชน หลังจากนั้นทางกลุ่มเริ่มมีความเห็นว่าปัญหาขยะไม่สามารถดำเนินการได้โดยกลุ่มเพียงลำพัง จึงมีการจัดเวทีประชาคม ให้สมาชิกชุมชนได้ตระหนักร่วมกันในการแก้ไขปัญหาขยะในชุมชน ดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูลหญิง บทบาทผู้รับผิดชอบโครงการคนที่ 1 ว่า

“กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แต่บางที่เราไม่ได้รวมกลุ่มกันเยอะเพียงแต่อาจจะเป็นกลุ่มเล็กๆ ที่อยากจะทำสิ่งแวดล้อมในชุมชนของเรา พอหลังจากนั้นเราเห็นว่าปัญหานี้เป็นปัญหาหนักนะ ก็เลยเข้าเวทีประชาคมกัน เพื่อจะขอโครงการขึ้นมาเพื่อที่จะทำให้เป็นเขาเรียกว่าชัดเจนขึ้น มีกิจจะลักษณะเป็นกลไก มีลักษณะอย่างนู้นอย่างนี้แล้วก็ให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม แล้วก็ให้ชาวบ้านดูแลตัวเองด้วยค่ะ”

หลังจากนั้นได้เมื่อมีการดำเนินการโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ขึ้น ได้มีการปรับกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยการจัดกิจกรรมทอดผ้าป่าขยะ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ให้สมาชิกในชุมชนนำขยะของตนเองมาร่วมกันคัดแยกที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหรือเทศบาล

และนำไปขายให้ผู้รับซื้อในชุมชน จากนั้นนำเงินที่ขายขยะได้ไปบริจาคแก่ศาสนสถาน และโรงเรียนต่อไปดังความเห็นของผู้ให้ข้อมูลหญิง บทบาทผู้รับผิดชอบโครงการคนที่ 1 ว่า

“เรามีกิจกรรมทอดผ้าป่าขยะ...ก็คือนำขยะที่ตัวเองมีแต่ที่บ้านนี้ ค่ะ เอามาให้ที่โดยที่มีคนจัดการอยู่ที่รพ. สต.หรือเทศบาล แล้วขยะนั้นนะคะพวกเราก็จะช่วยกันแยกขยะเพื่อเป็นตัวอย่างให้กับชาวบ้านและจากนั้นเราก็จะมีคนในชุมชนของเราค่ะ เป็นคนรับซื้อให้โดยที่เขารับซื้อเสร็จเขาก็จะได้เป็นคนที่มีรายได้ต่อการส่งเสริมรายได้ให้กับเขาได้อีก เขาก็นำไปขาย ส่วนพวกเราก็จะเอาเงินส่วนนั้นมา ไปบริจาคให้กับวัดนะคะ คือเงินที่ได้จากขยะ ถึงแม้ว่าเงินนั้นจะไม่มาก แต่เราก็เอาไปให้บริจาคให้กับวัด มัสยิด โรงเรียน”

และการเรียนรู้จากพี่เลี้ยงโครงการมาช่วยในการดำเนินการตั้งแต่เริ่มดำเนิน ระหว่าง และเสร็จสิ้นโครงการ ทำให้การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นสามารถผ่านลุล่วงได้ โดยการให้คำแนะนำ การให้คำปรึกษาและแนวทางแก้ไขของพี่เลี้ยงโครงการ จากการศึกษาโดยความร่วมมือของสมาชิกชุมชนเอง

2) ตะแกรงแยกขยะ

ในการดำเนินการตะแกรงแยกขยะของชุมชนคอกช้างเกิดขึ้นในระหว่างการดำเนินโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ที่มีงบประมาณสนับสนุนกิจกรรม ทั้งการสนับสนุนในรูปแบบของเงินและบุคลากร เช่น การสนับสนุนการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ในการทำตะแกรงแยกขยะ การสนับสนุนพี่เลี้ยงที่ให้แนวทางการจัดทำภาชนะในรูปแบบที่เคยมีการดำเนินการแล้วจากพื้นที่ใกล้เคียง คือ ตำบลคีรีเขต ทำให้ชุมชนสามารถดำเนินการจัดทำตะแกรงได้โดยการลงมือลงแรงของสมาชิกโครงการ และสมาชิกบางคนมีความรู้เดิมอยู่แล้วสามารถจัดทำตะแกรงได้ในระยะเวลาที่รวดเร็ว หลังจากนั้นสามารถพัฒนาการจัดทำในลักษณะการต่อยอดได้

จากการประเมินปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเกิดนวัตกรรมด้านกระบวนการของชุมชนคอกช้าง พบว่า ปัจจัยด้านกระบวนการที่สำคัญ คือ การมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ ความตระหนักร่วมกันในการจัดการขยะ กิจกรรมการประชุมย่อยทุกเดือน หลังจากนั้นมีการขยายสมาชิกเพิ่มจึงมีการจัดเวทีประชาคมเพื่อวิเคราะห์ปัญหา และดำเนินการขอโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ เมื่อมีการดำเนินการโครงการแล้วเกิดกิจกรรมทอดผ้าป่าขยะเพื่อคัดแยกและนำไปขายเกิดการหมุนเวียนรายได้ในชุมชน ทั้งนี้มีการเรียนรู้ของชุมชนจากการนำประสบการณ์ของผู้รับผิดชอบโครงการและพี่เลี้ยงโครงการ มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในชุมชน

3.5.4 ข้อเสนอแนะ

1) ขั้นตอนการพัฒนาโครงการ

ควรมีงบประมาณในการดำเนินการควรมีการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง เพื่อไม่ให้เกิดการดำเนินงานขาดช่วง อาจเป็นในลักษณะเงินหรือกิจกรรมการจูงใจที่ทำให้สมาชิกชุมชนต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้น และควรมีการจัดส่งวิทยากรผู้เชี่ยวชาญเฉพาะเรื่องมาช่วยพื้นที่เพื่อให้สมาชิกชุมชนมีความรู้ความเข้าใจที่เหมือนกัน และสามารถปฏิบัติตามได้มากกว่าการไปศึกษาดูงาน เพราะบางครั้งการศึกษาดูงานเป็นเพียงการรับรู้ของตัวแทนในชุมชน และกิจกรรมที่ศึกษาดูงานที่เป็นลักษณะ

ปฏิบัติการไม่สามารถประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้เข้าร่วมได้ในระยะเวลาที่ต่อเนื่อง ทำให้เมื่อกลับมายังพื้นที่อาจมีอุปสรรคในการถ่ายทอดทั้งตัวบุคคลหรือข้อมูลได้

2) ขั้นตอนการติดตามการประเมินโครงการ

ควรมีการลงพื้นที่ของพี่เลี้ยงหรือเจ้าหน้าที่ของโครงการมากขึ้น นอกจากเป็นการติดตามแล้วสามารถเป็นการกระตุ้นการดำเนินกิจกรรมได้

3) ขั้นตอนหลังโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ดำเนินการเสร็จสิ้น

ควรมีการติดตามและประเมินกิจกรรมของโครงการร่วมสร้างน่าอยู่อย่างต่อเนื่องเพื่อประเมินความคงอยู่และการพัฒนาในด้านต่างๆ

จากการศึกษาทั้ง 5 ชุมชน พบว่า ส่วนใหญ่ชุมชนมีปัจจัยด้านบริบทเป็นวัฒนธรรมศาสนาและวิถีชีวิตที่สามารถพบได้ใน 2 ชุมชนจาก 5 ชุมชน ดังตารางที่ 18 ส่วนด้านปัจจัยนำเข้าของคน/องค์กรในชุมชน คือ ผู้รับผิดชอบโครงการ คน/องค์กรนอกชุมชน คือ พี่เลี้ยงโครงการ และงบประมาณที่สามารถพบได้ 4 ชุมชน จาก 5 ชุมชน ดังตารางที่ 15 และตารางที่ 16

ตารางที่ 15 ผลปัจจัยด้านบริบท

ปัจจัยด้านบริบท	พื้นที่					รวม
	ชุมชนศรีท่าหน้า	ชุมชนนครธรรม	ชุมชนพิบูลทอง	ชุมชนศรีนคร	ชุมชนคอกช้าง	
- วัฒนธรรม						
1. ศาสนาอิสลาม	✓	-	-	-	✓	2
2. ศาสนาพุทธ	-	-	-	✓	✓	2
3. เคารพสิทธิ	-	-	✓	-	-	1
- วิถีชีวิต						
1. การใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น	✓		✓	-	-	2
2. อาชีพทำสวน	-	✓	-	-	-	1
- เศรษฐกิจในชุมชน	-	-	-	-	✓	1

ตารางที่ 16 ผลด้านปัจจัยนำเข้า

ปัจจัย นำเข้า	พื้นที่					รวม
	ชุมชน ศรีท่าหน้า	ชุมชน นครธรรม	ชุมชน พิบูลทอง	ชุมชน ศรีนคร	ชุมชน คอกช้าง	
- คน/องค์กรในชุมชน						
1. ผู้นำชุมชน	✓	-	-	✓	-	2
2. ผู้รับผิดชอบโครงการ	✓	✓	✓	-	✓	4
3. อาสาสมัครสาธารณสุข ประจำหมู่บ้าน	✓	✓	-	-	✓	3
4. องค์กรบริหารส่วน ตำบล/เทศบาล	✓	-	✓	-	✓	3
5. สมาชิกชุมชน	-	-	-	✓	✓	2
- คน/องค์กรนอกชุมชน						
1. พี่เลี้ยงโครงการ	✓	-	✓	✓	✓	4
2. หน่วยทหาร	✓	-	-	-	-	1
- ทูตทางสังคม	-	-	✓	-	-	1
- ความรู้/ประสบการณ์เดิม	✓	-	-	-	✓	2
- งบประมาณ	✓	✓	✓	-	✓	4

ตารางที่ 17 ผลปัจจัยด้านกระบวนการ

ปัจจัย ด้านกระบวนการ	พื้นที่					รวม
	ชุมชน ศรีท่าหน้า	ชุมชน นครธรรม	ชุมชน พิกุลทอง	ชุมชน ศรีนคร	ชุมชน คอกช้าง	
- การมีส่วนร่วม						
1. การประชุม	✓	✓	✓	✓	✓	5
2. การลงมือลงแรง	✓	✓	✓	✓	✓	5
3. การจัดเวทีประชาคม	-	✓	-	✓	✓	3
4. การทอดผ้าป่า	-	-	-	-	✓	1
- การเรียนรู้						
1. จากตัวอย่างที่สำเร็จแล้ว	✓	-	-	-	-	1
2. จากประสบการณ์ในอดีต	✓	-	-	-	-	3
3. จากผู้รู้ในชุมชน		✓	-	-	✓	3
4. จากผู้รู้นอกชุมชน	✓	-	-	-		1
5. การศึกษาดูงานนอก พื้นที่	✓	✓	✓	-	✓	3
6. การถ่ายทอดจากพื้นที่ ใกล้เคียง	✓	✓	-	✓	✓	1

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัย เรื่อง ผลผลิตเชิงนวัตกรรมของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ กรณีศึกษา จังหวัดยะลา ผู้วิจัยได้สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ มีรายละเอียด ดังนี้

สรุปผล

ผลผลิตเชิงนวัตกรรมของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ กรณีศึกษาจังหวัดยะลา ใช้รูปแบบการศึกษาเชิงพรรณนา พื้นที่การศึกษา 5 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนศรีท่าน้ำ ชุมชนนครธรรม ชุมชนพิภูลทอง ชุมชนศรีนครและชุมชนคอกช้าง จากผู้ให้ข้อมูลจำนวน 43 คนพบว่ามีผลผลิตนวัตกรรมจำนวน 3 รูปแบบ 12 นวัตกรรม ได้แก่ 1) รูปแบบสิ่งประดิษฐ์ มีจำนวนทั้งสิ้น 3 นวัตกรรม คือ ลานกะลาเคลื่อนที่เป็นนวัตกรรมระดับประยุกต์จากสิ่งเดิม ยางยืดเป็นนวัตกรรมระดับประยุกต์จากสิ่งเดิม และตะแกรงแยกขยะหรือถังขยะรีไซเคิลเป็นนวัตกรรมระดับสิ่งใหม่ และประยุกต์จากสิ่งเดิม 2) รูปแบบกลไก มีจำนวนทั้งสิ้น 4 กลไก ได้แก่ สภาชูรอกกลุ่มส่งเสริมอาชีพ กลุ่มจัดการขยะ และสภาผู้นำเด็ก เป็นนวัตกรรมระดับประยุกต์จากสิ่งเดิมและ 3) รูปแบบแหล่งเรียนรู้ มีจำนวนทั้งสิ้น 2 แหล่ง ได้แก่ แปลงเกษตรสมุนไพร เป็นนวัตกรรมระดับนำสิ่งเดิมมาใช้ในพื้นที่ใหม่ และมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเกิดนวัตกรรม 3 ปัจจัย ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านบริบท ส่วนใหญ่มีวัฒนธรรมด้านศาสนาที่เป็นปัจจัยสนับสนุนให้เกิดนวัตกรรมขึ้นในชุมชน แบ่งเป็นศาสนาอิสลาม 2 ชุมชน คือ ชุมชนศรีท่าน้ำและชุมชนคอกช้าง และศาสนาพุทธอีก 1 ชุมชน คือ ชุมชนศรีนคร โดยกระบวนการที่ก่อให้เกิดนวัตกรรมขึ้น คือ การรวมตัวกันของสมาชิกในชุมชน 2) ปัจจัยนำเข้า โดยทุกชุมชนมีปัจจัยด้านคนหรือองค์การภายในและภายนอกชุมชนเป็นองค์ประกอบสำคัญ และบุคคลที่ทำให้เกิดนวัตกรรมเกิดขึ้น คือ พี่เลี้ยงโครงการและผู้รับผิดชอบโครงการ 3) ปัจจัยด้านกระบวนการ ส่วนใหญ่มีกระบวนการมีส่วนร่วม ได้แก่ การประชุมและการลงมือลงแรงเป็นองค์ประกอบที่เกิดขึ้นในกระบวนการเกิดนวัตกรรมของทุกชุมชนที่ดำเนินโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ และการเรียนรู้ คือ จากประสบการณ์ในอดีต จากผู้รู้ในชุมชนและการศึกษาดูงานนอกพื้นที่เป็นการเรียนรู้ที่มากที่สุด

อภิปรายผล

งานวิจัย เรื่อง ผลผลิตเชิงนวัตกรรมของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่: กรณีศึกษา จังหวัดยะลา ผู้ศึกษาได้อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

1. ผลผลิตนวัตกรรม พบว่า ชุมชนมีรูปแบบของนวัตกรรมที่เกิดขึ้นในโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่จังหวัดยะลา ทั้งหมด 3 รูปแบบ 12 นวัตกรรม คือ สิ่งประดิษฐ์เกิดขึ้น 3 นวัตกรรม โดยมีตะแกรงแยกขยะ/ถังขยะรีไซเคิล เกิดขึ้นเหมือนกัน 2 ชุมชน คือ ชุมชนนครธรรมและชุมชนคอกช้าง มีลักษณะรูปทรงและการนำไปใช้ที่เหมือนกัน โดยชุมชนคอกช้างได้รับการถ่ายทอดจากชุมชนนครธรรม แต่ชุมชนคอกช้างมีการพัฒนาต่อยอด คือ พัฒนารูปแบบแยกตะแกรงเป็น 2 ช่อง เพื่อแยกประเภท

ขณะที่สามารถนำกลับไปใช้ใหม่และขยะเป็นพิษที่ไม่ควรทิ้งรวมกับขยะอื่น สามารถเทียบเกณฑ์การพิจารณานวัตกรรมว่า เป็นสิ่งใหม่ทั้งหมด หรือดัดแปลงของเดิมให้แตกต่าง และมีการจัดระบบมาใช้ในขั้นตอนการดำเนินการ จากนั้นมีการศึกษาหรือระหว่างการศึกษาในสิ่งใหม่นั้นว่าสามารถนำไปแก้ปัญหาได้ และยังไม่เป็นหนึ่งในระบบงานนั้น และถ้าเป็นสิ่งใหม่จะต้องได้รับการยอมรับเสียก่อน สำหรับชุมชนที่มีนวัตกรรมเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากและมีรูปแบบที่หลากหลายเป็นเพราะสามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนผลิตภัณฑ์เป็นสิ่งที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้ สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ต่อตนเองหรือผู้อื่นได้ และจำเป็นต้องมีความแตกต่างไปจากแนวเดิมแต่ยังคงมีคุณค่าต่อผู้ใช้ต่อไป ส่งผลให้เกิดประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจหรือสังคม (ปราณธีร์ รังแก้ว, 2555 และ สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์, 2553)

ส่วนนวัตกรรมรูปแบบกลไกเกิดขึ้น 4 รูปแบบ โดยกลไกที่เกิดขึ้นเหมือนกันมากที่สุด คือ กลุ่มจัดการขยะจำนวน 3 ชุมชน คือ ชุมชนนครธรรมชุมชนศรีนคร และชุมชนคอกช้าง โดยชุมชนคอกช้างมีการพัฒนาต่อยอดในด้านความร่วมมือกับหน่วยงานปกครองท้องถิ่น ทำให้แม้โครงการสิ้นสุดลงแต่ยังมีการดำเนินการต่อเนื่องต่อไป อาจต้องมีการปรับกระบวนการร่วมมือกับหน่วยงานปกครองท้องถิ่นเพื่อให้สามารถมีการดำเนินกิจกรรมได้ต่อเนื่องเช่นกัน นวัตกรรมรูปแบบกลไกเกิดขึ้น เพราะเป็นรูปแบบต้องการการมีส่วนร่วมในชุมชนเป็นส่วนประกอบดังนั้นกลไกจึงเป็นแนวทางในการสร้างสังคมที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในสังคม เพื่อกำหนดหรือตัดสินใจว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องและเหมาะสมในการดำเนินการในสังคม เป็นสิ่งที่มีคุณค่าและมีมาตรฐานในการสร้างประโยชน์ให้กับสังคม ทั้งนี้สมาชิกในสังคมต้องสามารถเข้าถึงข้อมูลและเข้าใจองค์ความรู้ของกลไกเพื่อนำไปสู่การแสดงความเห็นของสังคมด้วยเหตุและผล (สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์, 2553 และพระมหาประเสริฐ ถาวโร, 2561)

และนวัตกรรมรูปแบบแหล่งเรียนรู้เกิดขึ้น 1 รูปแบบ คือ แปลงเกษตรสมุนไพรรอบใน 2 ชุมชน คือ ชุมชนศรีท่าน้ำและชุมชนพิบูลทอง โดยมีเป้าหมายที่ต้องการลดการใช้ยาแผนปัจจุบันเกินความจำเป็น ส่งเสริมให้มีการใช้ยาสมุนไพรที่มีอยู่ในชุมชนบำบัดหรือบรรเทาอาการเจ็บป่วยเบื้องต้น แต่ชุมชนพิบูลทองมีการนำกลไกสภาผู้นำเด็กมาช่วยดำเนินการจัดหาสมุนไพรรอบในท้องถิ่นมาลงแปลงและบำรุงรักษาพันธ์สมุนไพรรอบในแปลง ทำให้เกิดผลต่อเนื่อง

นวัตกรรมที่เกิดขึ้นมากที่สุดในชุมชนทั้ง 5 ชุมชน คือ นวัตกรรมรูปแบบกลไกกลุ่มจัดการขยะ พบว่า เกิดขึ้น 3 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนนครธรรม ชุมชนศรีนครและชุมชนคอกช้าง โดยนวัตกรรมนี้ของทั้ง 3 ชุมชน มีระดับนวัตกรรมเดียวกัน คือ ระดับประยุกต์จากสิ่งเดิม เพราะเป็นการประยุกต์จากกลุ่มที่เกิดขึ้นมาแล้ว แต่มีการปรับระบบ โครงสร้าง และการปฏิบัติงานให้มีวัตถุประสงค์เดียวกัน และเกิดจากการเผยแพร่กระจายของชุมชนใกล้เคียง เป็นการนำไปใช้ในกลุ่ประชากร ที่มีการสื่อสารผ่านช่องทางบางช่วงเวลาในหมู่สมาชิกของระบบสังคม โดยการแพร่กระจายของนวัตกรรมมีตัวแปรที่สามารถก่อให้เกิดกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นสิ่งที่มีความหมายผ่านผู้เชี่ยวชาญ และสามารถทำความเข้าใจกับผู้ใช้ ผ่านกระบวนการสื่อสารได้เกิดขึ้นทำให้เกิดกลไกกลุ่มขึ้นมาจัดการกับปัญหาของชุมชนที่ (Robinson, 2009)

2. ปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดนวัตกรรม

2.1 ปัจจัยด้านบริบท จากการศึกษา พบว่า ชุมชนที่มีนวัตกรรมเกิดขึ้นในพื้นที่มีปัจจัยด้านบริบท 3 องค์ประกอบ ได้แก่ วัฒนธรรม วิถีชีวิต และเศรษฐกิจในชุมชน เป็นสิ่งสนับสนุน

ให้เกิดกระบวนการในการรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชน ที่มุ่งหวังทำในสิ่งเดียวกัน ถือเป็นแบบแผนดำเนินชีวิตที่มีการถ่ายทอดรุ่นสู่รุ่นลักษณะเป็นรูปธรรม ดังการศึกษาของช่อพฤกษ์ ฝิวกู๋ (2560) พบว่า วัฒนธรรมเป็นแบบแผนพฤติกรรมของการดำเนินชีวิตที่มีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นลักษณะเป็นรูปธรรม และไม่เป็นรูปธรรม

จากการศึกษา พบว่า ชุมชนที่เกิดนวัตกรรมมีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง จำนวน 3 วัฒนธรรม ได้แก่ วัฒนธรรมอิสลาม พบใน 2 ชุมชน คือ ชุมชนศรีทำน้าและชุมชนคอกข้าง เป็นศาสนาที่สมาชิกชุมชนนับถือและได้ปฏิบัติตามศาสนกิจบัญญัติไว้ มีกระบวนการรวมกลุ่มทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความเห็นและมีการดำเนินการเกิดขึ้น มีผู้นำด้านศาสนาเป็นศูนย์กลางในการเชื่อมโยงระหว่างสมาชิกชุมชนและหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกชุมชนโดยสิ่งที่แตกต่างกันระหว่าง 2 ชุมชนนี้คือ ชุมชนศรีทำน้ามีประชากรทั้งหมดนับถือศาสนาอิสลามและชุมชนคอกข้างเป็นประชากรส่วนน้อยในชุมชนที่นับถือศาสนาอิสลาม แต่สิ่งที่ทำให้ 2 ชุมชนสามารถมีนวัตกรรมเกิดขึ้น เพราะแม้จะมีสมาชิกน้อยหรือมากก็ตาม เมื่อมีกระบวนการรวมกลุ่มเกิดขึ้น ทำให้เกิดการรับรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ นำไปสู่การปฏิบัติร่วมกัน เช่นเดียวกันกับวัฒนธรรมศาสนาพุทธที่พบใน 2 ชุมชน คือ ชุมชน ศรีนครและชุมชนคอกข้าง เป็นลักษณะการรวมกลุ่มในวันสำคัญทางศาสนาและมีการแลกเปลี่ยนความเห็น การประชาสัมพันธ์ข่าวสารผ่านวัด ทำให้สมาชิกมีกระบวนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ และวัฒนธรรมการเคารพสิทธิที่เห็นคุณค่าของสมาชิกทุกหมู่เหล่า รับฟังความคิดเห็น ซึ่งเป็นผลจากการมีกระบวนการเชิงมิติสังคมที่เกิดขึ้นในบริบทวัฒนธรรม สอดคล้องกับการศึกษาของ K.E. Abernethy, O. Bodin b, P. Olsson b, Z. Hilly และ A. Schwarz (2014) ที่พบว่า มิติทางสังคมที่ประกอบไปด้วยรูปแบบของการมีปฏิสัมพันธ์ในชุมชนและความเป็นผู้นำของชุมชนและสอดคล้องกับการศึกษาของมีเดีย น จูมะ (2561) ที่พบว่า มุมมองศาสนาอิสลามมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกและทางอ้อมเชิงสาเหตุต่อความสามารถทางการตลาด การปรับตัว การพัฒนาสินค้า กลยุทธ์การแข่งขัน

ส่วนวิถีชีวิตของชุมชนที่ทำให้เกิดนวัตกรรมขึ้นของโครงการร่วมสร้างชุมชนน่าอยู่ กรณีศึกษา จังหวัดยะลา พบว่า เกิดจากการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น 2 ชุมชน คือ ชุมชนศรีทำน้าและชุมชนพิกุลทอง โดยชุมชนศรีทำน้ามีวิถีชุมชนการใช้ทรัพยากรกะลามะพร้าวในท้องถิ่นที่มีอยู่ทั่วไปหลังจากที่นำไปใช้ประโยชน์ในการทำอาหารแล้ว นำมาสร้างสรรค์ทำลานกะลาเคลื่อนที่ และสมาชิกชุมชนมีการนำสมุนไพรที่มีในท้องถิ่นและมีการใช้ของสมาชิกชุมชนบางส่วนมาปลูกในแปลงเกษตรสมุนไพรเช่นเดียวกับชุมชนพิกุลทอง เป็นกิจกรรมที่ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันภายในชุมชนขึ้น และวิถีชีวิตด้านอาชีพของสมาชิกในชุมชนที่เป็นแบบเดียวกัน มีเวลาว่างตรงกันตอนเย็นเกิดการรวมกลุ่มกันและแลกเปลี่ยนความเห็นซึ่งกันและกันในชุมชน เพราะวิถีชีวิตเป็นลักษณะกลุ่มสังคมประเภทต่างๆ ได้แก่ สังคมเครือญาติ การช่วยเหลือด้านอาชีพหรือกิจกรรมชุมชน ทำให้เกิดการเรียนรู้และสามารถปรับตัวให้อยู่กับปัจจุบันได้ (พัชรี ทองเรือง, 2560) และถ้าชุมชนที่มีโครงสร้างอำนาจในลักษณะเครือญาติ มีอำนาจผูกขาดในการบริหารจัดการชุมชนและเป็นแกนนำในชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่น (กันยาร์ตัน เชี่ยวเวช, 2559)

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจในชุมชนของชุมชนคอกข้าง คือ การซื้อขายแลกเปลี่ยน ขยะ ทำให้ขยะเกิดมูลค่า เกิดรายได้ภายในชุมชน เกิดแรงจูงใจในการดำเนินกิจกรรมการรวมกลุ่มจัดการขยะในชุมชนอย่างต่อเนื่องเพราะการใช้เศรษฐกิจสร้างสรรค์พัฒนาสังคมและชุมชนนั้น มีกระบวนการ

และวิธีมองหาสิ่งที่ชุมชนมีอยู่ สามารถนำไปต่อยอดสร้างสรรค์และเกิดมูลค่าที่มากกว่าเดิม สะท้อนความเป็นตัวของชุมชนได้ (เฉลิมพล แจ่มจันทร์, 2556) เช่นเดียวกันกับการศึกษากรณีศึกษาชุมชนอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ที่พบว่า เศรษฐกิจของชุมชนอัมพวาเป็นลักษณะการสร้างสรรค์การคมนาคมของพื้นที่ที่มีคลองหลายสายไหลผ่าน และสมาชิกชุมชนมีอาชีพทำขนม ทำอาหารและทำเกษตร ทำให้เกิดการวางแผนผลิตสินค้าและบริการที่เป็นที่ต้องการของตลาดเฉพาะกลุ่ม จึงทำให้ชุมชนสร้างสรรค์ตลาดน้ำอัมพวาที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดสมุทรสงครามจนถึงปัจจุบัน แม้นักท่องเที่ยวลดลง แต่สมาชิกในชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้จากอาชีพดั้งเดิมของชุมชน

2.2 ด้านปัจจัยนำเข้า พบว่า ชุมชนที่ดำเนินโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่จังหวัดยะลา ที่มีนวัตกรรมเกิดขึ้น มีปัจจัยสำคัญที่พบใน 5 ชุมชน คือ บุคคลโดยเป็นในลักษณะผู้รับผิดชอบโครงการ 4 ชุมชน คือ ชุมชนศรีทำน้ำ ชุมชนนครธรรม ชุมชนพิกุลทอง และชุมชนคอกช้าง และลักษณะพี่เลี้ยงโครงการ 4 ชุมชน คือ ชุมชนศรีทำน้ำ ชุมชนพิกุลทอง ชุมชนศรีนคร และชุมชนคอกช้าง ซึ่งบทบาทของผู้รับผิดชอบโครงการและพี่เลี้ยงโครงการมีความคล้ายคลึงกันในด้านความเป็นผู้นำในการริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ในชุมชน โดยเป็นลักษณะการจุดประเด็นจากปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้นในชุมชนมาพูดคุยกับสมาชิกในชุมชน เป็นสื่อกลางในการประสานงานระหว่างสมาชิกชุมชนกับหน่วยงานทั้งภายในหรือภายนอกชุมชน จึงทำให้เกิดความศรัทธา ความเชื่อใจในชุมชน เมื่อมีการแสดงความเห็นของผู้รับผิดชอบโครงการ สมาชิกชุมชนจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมความเห็นนั้นๆ เพราะความเป็นผู้นำสามารถจัดการและนำประโยชน์ไปใช้ของแหล่งความรู้ เป็นผู้ที่นำความสำเร็จหรือความล้มเหลวให้เกิดขึ้นแก่องค์กรได้ (วิจารณ์ พานิช, 2555) และผู้นำมีความสามารถประสานงานทำให้เกิดการรวมตัว การเป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นต้องการปฏิบัติตาม หรือสามารถทำให้คนอื่นคล้อยตามตนเองได้ และในชุมชนอาจหมายถึงบุคคลที่มีศักยภาพประสานงานของคนในชุมชน อาจเป็นได้ทั้งผู้นำตามธรรมชาติหรือผู้นำที่ได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ (ครรชิต พุทธิโกษา, 2554) นอกจากนี้ความสามารถของผู้นำในการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพจะทำให้ชุมชนนั้นรู้จักพึ่งพาตนเอง ลดการพึ่งพิงจากภายนอกได้อีกด้วย (พัชราวดี ตรีชัย, 2552)

ในส่วนของปัจจัยชุดความรู้เดิมหรือประสบการณ์ของผู้รับผิดชอบโครงการที่พบในการศึกษา คือ การนำความรู้หรือประสบการณ์การเรียนรู้ของตนเองมาถ่ายทอดให้สมาชิกชุมชนได้เรียนรู้จนเกิดเป็นนวัตกรรมได้แก่ นวัตกรรมรูปแบบลานกะลาเคลื่อนที่ของชุมชนศรีทำน้ำ ที่ผู้รับผิดชอบนำประสบการณ์ของตนเองมาถ่ายทอดให้สมาชิกชุมชน และการร่วมมือของสมาชิกชุมชนที่มีประสบการณ์เดิมในการประดิษฐ์หรือการก่อสร้างจนเกิดการจัดทำลานกะลาเคลื่อนที่ สามารถตอบสนองความต้องการในการบริหารร่างกายของผู้ป่วยโรคเรื้อรังในชุมชน โดยไม่มีอุปสรรคในการเดินทาง เพราะชุดความรู้เดิมหรือประสบการณ์ในชุมชนเป็นสิ่งที่ชุมชนนั้นมีอยู่หรือเรียนรู้มาก่อนแล้ว เมื่อนำมาผสมผสานกันแล้วจะเป็นการจุดประกายทางความคิดและเป็นจุดเริ่มต้นของกิจกรรม และยังมีผู้นำและชุมชนที่มีประสบการณ์ตรงจะสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้นำไปใช้เป็นกระบวนการสร้างสรรค์งานต่อไป (อุสา สุทธิสาคร, 2554)

2.3 ปัจจัยด้านกระบวนการ พบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมที่สำคัญในการก่อให้เกิดนวัตกรรมของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ จังหวัดยะลา คือ การประชุมและการลงมือลงแรงที่พบได้ทั้ง 5 ชุมชน ซึ่งการดำเนินการนวัตกรรมของแต่ละชุมชนมีจุดเริ่มต้นคือการประชุม พูดคุย

แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างผู้ที่มีความคิดริเริ่มในการจำทำนวัตกรรมการกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนานวัตกรรมให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น จะเห็นได้ว่าทุกชุมชนเมื่อมีการแลกเปลี่ยนได้มิตที่ประชุมเรียบร้อยแล้ว จะมีการการนำมิตนั้นไปปฏิบัติด้วยการลงมือลงแรงร่วมกันทุกฝ่าย เช่น การประชุมร่วมกันในการดำเนินกลุ่มจัดการขยะของทั้ง 3 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนนครธรรม ชุมชนศรีนครและชุมชนคอกช้าง ได้มีการประชุมระหว่างกลุ่มจัดการขยะเดิมและผู้รับผิดชอบโครงการ จนนำไปสู่การปรับโครงสร้างกลุ่มจัดการขยะที่ชัดเจน มีการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น โครงสร้างหน้าที่ชัดเจนขึ้น มีการใช้จ่ายงบประมาณในโครงการตรงตามวัตถุประสงค์ที่ได้มีการประชุมร่วมกัน หลังจากนั้นทั้งแกนนำโครงการและสมาชิกโครงการได้ลงมือลงแรงในการดำเนินการกลุ่มจัดการขยะ เช่น การเดินรณรงค์การจัดเก็บขยะในหมู่บ้าน การคัดแยกขยะ เป็นต้น เพราะกระบวนการนี้แสดงถึงการมีส่วนร่วมซึ่งเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้คนมีส่วนร่วม คิด ตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับประโยชน์ในการดำเนินงาน โดยมีลำดับขั้นตอน คือ การวิเคราะห์ปัญหา การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (สุกัญญา โลจนาภิวัฒน์, 2557) และทั้งยังเป็นการแสดงออกของสมาชิกชุมชนในการดำเนินกิจกรรมในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ร่วมคิดร่วมแสดงความเห็น ร่วมตัดสินใจร่วมเป็นกรรมการชุมชนจนถึงการร่วมประเมินผลกิจกรรม การมีส่วนร่วมจึงสามารถเป็นตัวชี้วัดสำคัญในองค์ประกอบด้านกระบวนการได้เช่นกัน (อัมพวัลย์ วิศวะธรรานนท์, 2559)

นอกจากนี้กระบวนการที่พบ คือ การจัดทำเวทีประชาคมพบว่ามี 3 ชุมชน คือชุมชนนครธรรม ชุมชนศรีนครและชุมชนคอกช้าง เพราะเป็นกระบวนการนี้จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่เป็นกระบวนการสร้างความเป็นชุมชน โดยการที่ประชาชนกลุ่มหนึ่งมีความรู้สึกเป็นกลุ่มเดียวกัน เชื่อศรัทธาในเรื่องเดียวกัน มีการสื่อสาร เรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติสิ่งใดสิ่งหนึ่งอาศัยอยู่บนพื้นฐานสิทธิและยอมรับสิทธิของกันและกัน เป็นจุดเริ่มต้นของการเป็นพลเมือง เป็นการบริหารแนวหนึ่งทีลัดโครงสร้างแบบแนวตั้งให้มีปฏิสัมพันธ์ในแนวราบมากขึ้น ใช้ระยะเวลาตามความเหมาะสมในแต่ละหัวข้อ โดยมีสิ่งทีควรคำนึงก่อนการดำเนินการ คือ ผู้ดำเนินการต้องศึกษาชุมชนให้ชัดเจน หลังจากนั้นเลือกวิธีการให้เหมาะกับเป้าหมาย และต้องยึดตามขั้นตอนตามกระบวนการพัฒนาชุมชน (ปรารมภ์ ยานะวิมุตติ, 2557)

ปัจจัยด้านการเรียนรู้ส่วนใหญ่ทีพบในการดำเนินโครงการร่วมสร้างชุมชนน่าอยู่ จังหวัดยะลา คือ การเรียนรู้ผ่านผู้รู้ในชุมชน ซึ่งพบได้ จำนวน 4 ชุมชน คือ ชุมชนศรีทำน้า ชุมชนนครธรรม ชุมชนพิบูลทอง และชุมชนคอกช้าง เพราะเป็นลักษณะจากการแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยส่วนมากเป็นเรื่องทีมาจากเรื่องใกล้ตัวในชีวิตจริง (สุกัญญา โลจนาภิวัฒน์, 2557) และอีกหนึ่งปัจจัยทีพบมากรองลงมา คือ การศึกษาดูงานนอกพื้นที่ ซึ่งเป็นกระบวนการทีสามารถประยุกต์องค์ความรู้จากสิ่งทีไปเรียนรู้มากับบริบทของสังคมตนเอง ทำให้เกิดกระบวนการการค้นหา แสวงหา สร้างความรู้ และการถ่ายทอดความรู้ต่อไป (อำนาจ เย็นสบาย, 2559)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับนำไปใช้

การศึกษานวัตกรรมของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ กรณีศึกษาจังหวัดยะลา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับชุมชนสามารถนำไปปรับใช้เพื่อให้การดำเนินโครงการที่เกี่ยวข้องกับสุขภาวะ มีนวัตกรรมเกิดขึ้นได้ ดังนี้

1. ชุมชนควรได้รับองค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบ ระดับ และแนวทางการต่อยอดพัฒนา ด้านนวัตกรรมจากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน โดยหน่วยงานดังกล่าวมีบทบาทเป็นผู้ที่หนุนเสริมกิจกรรม ที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมเสนอความเห็น ร่วมกิจกรรม และร่วมประเมินผลเบื้องต้นในด้านรูปแบบ กิจกรรม
2. ชุมชนควรมีกิจกรรมภายในร่วมกันจากบริบทสังคมของชุมชนเอง เช่น กิจกรรม ทางศาสนา กิจกรรมลงแขกเก็บเกี่ยวผลผลิตการเกษตร เป็นต้น เพราะเมื่อเกิดการรวมกลุ่มกันภายใน ชุมชนมากขึ้น จะเกิดกระบวนการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ภายในชุมชนมากขึ้น ได้แก่ การแลกเปลี่ยน ความเห็น การถ่ายทอดประสบการณ์ การเรียนรู้ร่วมกัน เป็นต้น
3. ผู้นำชุมชนหรือแกนนำชุมชนควรเป็นผู้ริเริ่มให้ชุมชนร่วมคิด ร่วมทำสิ่งใหม่ในชุมชน เพราะผู้นำชุมชนหรือแกนนำชุมชนเป็นผู้ที่ชุมชนให้ความนับถือ หรือความศรัทธา จะทำให้ชุมชนเกิดความร่วมมือร่วมใจในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ในชุมชนต่อไปได้
4. ชุมชนควรมีการสำรวจทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนเป็นระยะ เพื่อให้ชุมชนสามารถ ประเมินความเป็นไปได้ในการนำไปเป็นนวัตกรรมในชุมชน
5. องค์กรภาครัฐหรือเอกชนที่อยู่ในพื้นที่ชุมชน ควรมีส่วนร่วมในการหนุนเสริมให้ ชุมชนมีการพัฒนาตนเองเพื่อให้มีนวัตกรรมเกิดขึ้น เมื่อชุมชนมีความเข้มแข็งแล้วองค์กรภาครัฐจะสามารถ ปรับลดงบประมาณในการแก้ไขปัญหาภายในชุมชนได้มากขึ้น องค์กรเอกชนสามารถสร้างคุณค่าในธุรกิจ ของตนเองได้

ข้อเสนอแนะสำหรับเชิงนโยบาย

จากการศึกษานวัตกรรมของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ กรณีศึกษา จังหวัด ยะลา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายให้หน่วยงาน สำนัก 6 สสส. สามารถนำไปใช้ในการ ปรับปรุงแนวทางการให้ทุนสนับสนุนโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ และให้หน่วยงานอื่นสามารถ นำไปประยุกต์ใช้ในการปรับโครงการของตนเองที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสุขภาวะของชุมชน ดังนี้

1. จากการศึกษา พบว่า บริบทด้านวัฒนธรรมศาสนาทำให้เกิดการรวมกลุ่มในชุมชน ดังนั้นควรปรับการสนับสนุนให้มีการหนุนเสริมกิจกรรมที่เป็นรูปแบบวัฒนธรรมทางศาสนาเข้าไปเป็น ส่วนหนึ่งหรือสอดแทรกในโครงการ
2. จากการศึกษา พบว่า รูปแบบนวัตกรรมที่เกิดขึ้นในโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ จังหวัดยะลา ส่วนใหญ่เป็นเชิงกลไกที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนั้นจึงควรปรับการส่งเสริม ให้ชุมชนมีกิจกรรมในโครงการที่ผ่านการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน เริ่มตั้งแต่การเขียนโครงการ จนเสร็จสิ้นโครงการ เพื่อชุมชนจะได้มีนวัตกรรมรูปแบบกลไกเกิดขึ้น

3. จากการศึกษา พบว่า นวัตกรรมระดับสิ่งใหม่มีเพียงสิ่งเดียว ดังนั้นควรให้ชุมชนที่ได้รับทุนโครงการ ควรมีการสังเคราะห์ปัญหาหรือจุดที่ควรพัฒนาในชุมชนที่เกิดขึ้นเพื่อจะได้สร้างนวัตกรรมระดับสิ่งใหม่ให้เกิดขึ้นเป็นลำดับแรก และพบว่า ระดับนวัตกรรมสิ่งที่ประยุกต์จากสิ่งเดิมเกิดมากที่สุด จึงควรส่งเสริมให้ชุมชนที่ไม่มีนวัตกรรมควรมุ่งนำสิ่งที่มีอยู่หรือสิ่งที่มีในพื้นที่อื่นนำมาใช้และปรับเปลี่ยนตามบริบทชุมชนไปดำเนินการก่อน

4. จากการศึกษา พบว่า บริบทด้านวัฒนธรรมศาสนาทำให้เกิดการรวมกลุ่มในชุมชนได้มากที่สุด ดังนั้นควรสนับสนุนให้มีการหนุนเสริมกิจกรรมที่เป็นรูปแบบวัฒนธรรมทางศาสนาในโครงการ หรือนำวิถีชีวิตด้านการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในชีวิตประจำวัน หนุนเสริมให้เกิดนวัตกรรมขึ้นจากการให้ชุมชนสังเคราะห์ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นเพื่อให้เกิดผลิตภัณฑ์ วิธีการ หรือแหล่งเรียนรู้ ที่เป็นสิ่งใหม่ในชุมชน

5. การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนวัตกรรมเป็นระยะ ให้บุคคลที่เกี่ยวข้องในโครงการ เช่น ผู้รับรับผิดชอบโครงการ แกนนำโครงการหรือพี่เลี้ยงโครงการ ในกระบวนการก่อนดำเนินการ ระหว่างดำเนินการและหลังเสร็จสิ้นโครงการ

6. การสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภายในหรือภายนอกชุมชน เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล เทศบาล เพื่อเพิ่มคุณค่าของภูมิปัญญาในชุมชน และประสิทธิภาพวิธีการบริหารงบประมาณในโครงการ โดยมีพี่เลี้ยงโครงการเป็นที่ปรึกษาของชุมชนในการดำเนินการ

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาต่อไป

1. เพิ่มขนาดพื้นที่การศึกษาจากระดับจังหวัดให้เป็นระดับเขต เพื่อสามารถเปรียบเทียบบริบทพื้นที่ที่มีความใกล้เคียงกันได้มากยิ่งขึ้น เนื่องจากพื้นที่ที่อยู่ใกล้เคียงกันอาจมีกระบวนการอื่นที่สามารถทำให้เกิดนวัตกรรมได้นอกเหนือจากที่ได้ศึกษามาแล้ว

2. เพิ่มการศึกษาเป็นวิจัยเชิงประเมินผล (Evaluation Research) ด้านนวัตกรรมของโครงการที่เกิดขึ้นในพื้นที่

3. เพิ่มวิธีการประเมินคุณค่าของนวัตกรรม โดยผู้เชี่ยวชาญในด้านนวัตกรรมเชิงประเมินผลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ผ่านการสังเคราะห์แล้ว จะทำให้ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น

บรรณานุกรม

- กิติพัฒน์ นนทปัทมะดูล. (2554). *เอกสารประกอบโครงการ Research Zone (2011): Phase 51 วันที่ 13-16 กันยายน 2554*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- กันยารัตน์ เชี่ยวเวช. (2559). ทนทางสังคมในมิติวัฒนธรรมกับการพัฒนาชุมชนเกษตรกรรมสู่ความเข้มแข็ง. *ประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*. 54, 1025-1036.
- เกษรศิริ อรุณชัยพร. (2559). ทนทางสังคม. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง*, 5(2), 13-20.
- โครงการสุขภาพคนไทย. (2556). *ปฏิรูปประเทศไทย ปฏิรูปโครงสร้างอำนาจเพิ่มพลังพลเมือง: สุขภาพคนไทย*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- มีเดียน จุมะ. (2561). ปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการมุสลิมขนาดกลาง และขนาดย่อม ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารวิชาการสถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิก*, 4(1), 218-230.
- ชลกร ตันประภัสร์และคณะ. (2556). ปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างสรรค์และนวัตกรรมของโรงเรียนเอกชน ประเภทสามัญศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารการบริหารการศึกษามหาวิทยาลัยบูรพา*, 7(2), 42-55.
- ช่อพฤกษ์ ผิวภู. (2560). แนวทางการพัฒนาทุนวัฒนธรรมนวัตกรรมสู่ Thailand 4.0. *การประชุมวิชาการระดับชาติ*, 4, 134-142.
- ชูลีรัตน์ เจริญพร. (2560). เมืองน่าอยู่: แนวคิดเพื่อการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาชุมชนหลักหก ตำบลหลักหก อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 11(พิเศษ), 1-13.
- ธัญญา พิทยาพิทักษ์และคณะ. (2555). การถ่ายทอดนวัตกรรม: หลักการและรูปแบบ. *วารสารบรรณศาสตร์ มศว.*, 5(1), 107-118.
- ธีระ วรรณรัตน์. (2560). *การสร้างเสริมสุขภาพ*. เอกสารประกอบการสอน. สืบค้นเมื่อ 03 สิงหาคม 2559, สืบค้นจาก <http://www.slideshare.net>.
- บุษกร เชี่ยวจินตาทานต์. (2561). เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา. *วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์*, 13(25), 103-118.
- ปราณธีร์ รังแก้ว. (2555). *กระบวนการนำเครื่องบดย่อยขยะเอนกประสงค์ไปใช้ในเขตอำเภอสรรภี จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปรารมภ์ ยานะวิมุตติ. (2557). *แบบจัดเก็บองค์ความรู้ในการปฏิบัติงาน เรื่อง การจัดเวทีประชาคม*. ยะลา: สำนักงานเกษตรจังหวัดยะลา.
- พงศ์เทพ สุธีรัฐฉวี. (2557). *“คู่มือร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่”*. สงขลา: สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- พงศ์เทพ สุธีรัฐฉวี. (2557). *การติดตามสนับสนุนและประเมินผล โครงการพัฒนาสุขภาวะชุมชน*. สงขลา: สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

- พงศ์เทพ สุธีรวุฒิ. (2558). *โครงการพัฒนาศักยภาพ สนับสนุนวิชาการโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ ภาวใต้*. สงขลา: สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- พระมหาประเสริฐ ถาวโร. (2561). กลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาเยาวชนศีล 5 ต้นแบบในจังหวัดนครราชสีมา. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร.*, 6(พิเศษ), 160-170.
- พัชรี ทองเรือง. (2560). รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน. *วารสารนาคบุตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช*, 9(2), 192-205.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2546*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.
- รัฐนันท์ พงศ์วิทธิธรร และคณะ. (2559). พฤติกรรมและส่วนประสมทางการตลาดที่มีต่อการท่องเที่ยววิถีไทยของนักท่องเที่ยวต่างประเทศเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือของประเทศไทย. *วารสารมหาวิทยาลัยนเรศวร*, 9(3), 127-139.
- วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: ตาตาพับลิเคชั่น.
- วีระศักดิ์ เครือเทพ. (2550). *เครือข่าย: นวัตกรรมการทำงานขององค์กรปกครองท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- วีระวุฒิ วัจนะพุกกะและอาทิตยา อรุณศรีโสภณ. (2553). ชุมชนแห่งนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์. *Executive Journal*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติของไทย. (2551). *ความหมายนวัตกรรม*. สืบค้นเมื่อ 03 สิงหาคม 2559, สืบค้นจาก <http://www.nia.or.th>.
- สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์และคณะ. (2553). นวัตกรรม: ความหมาย ประเภท และความสำคัญต่อการเป็นผู้ประกอบการ. *วารสารบริหารธุรกิจคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 33(128), 49-65.
- เสาวนีย์ ลิกขาบัณฑิต. (2528). *การผลิตวัสดุเทคโนโลยีทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.
- สุกัญญา โลจนาภิวัดน์. (2557). *การติดตามและสนับสนุน ประเมินผลโครงการพัฒนาสุขภาวะชุมชน*. สงขลา: สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สมบูรณ์ ธรรมลงกา. (2554). รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในจังหวัดเชียงราย. *วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 15(2), 58-66.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (มปป.). *เอกสารประกอบการพัฒนาข้อเสนอโครงการสังเคราะห์ความรู้*.
- อมร นนทสุด. (2559). *การจัดการนวัตกรรมในระบบสุขภาพ*. เอกสารประกอบการสอน. สืบค้นเมื่อ 03 สิงหาคม 2559, สืบค้นจาก www.amornsrn.net.
- อนันต์ มลารัตน์. (2551). การพัฒนารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการเครือข่ายชุมชนด้านสุขภาพ: การวิจัยแบบผสมผสาน. *วารสารพฤติกรรมศาสตร์*, 14(1), 151-165.

- อัจฉรา จันทร์ฉาย. (2553). “นวัตกรรม: ความหมาย ประเภท และความสำคัญต่อการเป็น
ผู้ประกอบการ”. *วารสารบริหารธุรกิจ*, 33(128), 57-58.
- อัมพวัลย์ วิทธีรานนท์. (2559). ชุมชนเข้มแข็งสร้างกรุงเทพฯ ยั่งยืน: ตัวชี้วัดและบทเรียน
ความสำเร็จของชุมชน. *วารสารศรีนครินทร์วิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์)*, 8(15), 182-194.
- อำนาจ เย็นสบาย. (2560). ชุมชนบนพื้นที่สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์. *วารสารการ
วิจัยกาสะลอง*. 11(2), 1-14.
- Bessant, J. & Tidd, J. (2015). *Innovation and Entrepreneurship. West Sussex: John
Wiley & Sons. Ltd.* สืบค้นเมื่อ 03 สิงหาคม 2559, สืบค้นจาก www.researchgate.net
- Maged N. Kamel Boulos, Agis D. Tsouros and Arto Holopainen. (2015). Social,
innovative and smart cities are happy and resilient: insights from the WHO
EURO 2014 International Healthy Cities Conference. *International Journal of
Health Geographics*. สืบค้นเมื่อ 03 สิงหาคม 2559, สืบค้นจาก [https://ij-
healthgeographics.biomedcentral.com](https://ij-healthgeographics.biomedcentral.com).
- Judi Foley. (2013). *Defining Healthy Communities. Health Resources in Action
Boston.* สืบค้นเมื่อ 16 สิงหาคม 2560, สืบค้นจาก www.ncbi.nlm.gov/pmc.
- K.E. Abernethy, O. Bodin b, P. Olsson b, Z. Hilly และ A. Schwarz. (2014). Two steps
forward, two steps back: The role of innovation in transforming towards
community-based marine resource management in Solomon Islands.
Global Environmental Change. สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2560, สืบค้นจาก
www.researchgate.net.
- Smith, G. P. (2002). The new leader: bringing creativity and innovation to the
workplace. *Conyers: Chart Your Course*. สืบค้นเมื่อ 25 สิงหาคม 2560, สืบค้นจาก
www.amazon.com.
- Susan Thompson and Tinallee Gallico. (2005). Are metropolitan planning Frameworks
healthy?. *The broader context*. สืบค้นเมื่อ 03 สิงหาคม 2561, สืบค้นจาก
www.researchgate.net.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมด้านการวิจัยทางสังคมและ
การวิจัยเชิงทดลองในมนุษย์สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

EC 007/60

สถาบันการจัดการระบบ
มหาวิทยาลัยสงขลานคริ
อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา
90110

หนังสือรับรองนี้ให้ไว้เพื่อแสดงว่า

โครงการวิจัยเรื่อง การประเมินนวัตกรรมชุมชนของโครงการร่วมสร้างชุมชนน่าอยู่ : กรณีศึกษา จัง
หัวข้อโครงการ นายไพศอล มาหะมะ
หน่วยงาน สถาบันการจัดการระบบสุขภาพภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ได้ผ่านการพิจารณาและได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการจริยธรรมด้านการวิจัยทางส
วิจัยเชิงทดลองในมนุษย์ ของสถาบันการจัดการระบบสุขภาพภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ แล้ว

ให้ไว้ ณ วันที่ 1 พฤษภาคม 2560

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พงศ์เทพ สุธีรวุฒิ)
ผู้อำนวยการสถาบันการจัดการระบบสุขภาพภาคใ
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ภาคผนวก ข
เอกสารชี้แจงข้อมูลแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย
(Participant Information Sheet)

ชื่อโครงการ (ภาษาไทย) การประเมินนวัตกรรมชุมชนของโครงการร่วมสร้างชุมชนน่าอยู่: กรณีศึกษา
 จังหวัดยะลา

ชื่อผู้วิจัย นายไพศอล มาหะมะ โทรศัพท์ 0890743178

หน่วยงาน สถาบันการจัดการระบบสุขภาพภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ก่อนที่ท่านจะลงนามในหนังสือแสดงเจตนายินยอมร่วมวิจัย ท่านควรได้รับทราบว่

- โครงการนี้เป็นโครงการวิจัย
- ท่าน ไม่จำเป็นต้องเข้าร่วมในโครงการวิจัยนี้ และสามารถถอนตัวออกจากโครงการได้ทุกเมื่อ โดยจะไม่มีผลกระทบต่อใดๆ ต่อท่าน
- ในเอกสารนี้อาจมีข้อความที่ท่านอ่านแล้วยังไม่เข้าใจ โปรดสอบถามหัวหน้าโครงการวิจัย หรือผู้แทนให้ช่วยอธิบายจนกว่าจะเข้าใจดี
- นักวิจัยผู้ขอความยินยอมต้องให้ ข้อมูลและเวลาที่เพียงพอแก่ท่าน ในการตัดสินใจเข้าร่วมการวิจัยอย่างอิสระ

เรียน ท่านผู้อ่านที่นับถือ

ผู้วิจัยขอเชิญท่านเข้าร่วมโครงการวิจัยในฐานะเป็นผู้ให้ข้อมูลหรือตอบแบบสอบถามในโครงการวิจัยข้างต้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอข้อมูลเกี่ยวกับโครงการวิจัยนี้เพื่อประกอบการตัดสินใจของท่าน ขอให้ท่านใช้เวลาในการอ่านและทำความเข้าใจรายละเอียดตามเอกสารที่ท่านได้รับจำนวน 2 หน้านี้นี้ ถ้าท่านไม่เข้าใจหรือสงสัยประการใด ท่านสามารถซักถามผู้วิจัย/ผู้ที่ให้ข้อมูลแก่ท่านได้อย่างเต็มที่ และถ้าท่านสมัครใจเข้าร่วมในโครงการวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะขอให้ท่านลงชื่อในใบสมัครใจเพื่อเข้าร่วมโครงการวิจัยต่อไป โดยมีค่าตอบแทนในการให้ข้อมูล คือ ได้รับค่าตอบแทนไม่เกิน 100 บาทต่อคน

โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ

1. ประเมินนวัตกรรมชุมชนของโครงการร่วมสร้างชุมชนน่าอยู่ จังหวัดยะลา
2. ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดนวัตกรรมชุมชนของโครงการร่วมสร้างชุมชนน่าอยู่ จังหวัดยะลา โดยเก็บข้อมูลในผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้รับผิดชอบโครงการ พี่เลี้ยงโครงการ ผู้นำชาวบ้าน และชาวบ้านที่ร่วมโครงการ และผู้ร่วมให้ข้อมูล ได้แก่ ชาวบ้านที่ร่วมโครงการที่มีการดำเนินการโครงการเสร็จสิ้นแล้ว และมีการประเมินว่าเกิดนวัตกรรมชุมชนจากโครงการร่วมสร้างชุมชนน่าอยู่ในพื้นที่จังหวัดยะลา ระหว่างวันที่ 1 เมษายน 2560 ถึง 31 พฤษภาคม 2560 โดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ประเด็นเฉพาะ ใช้วิธีดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการแจกแล้วเก็บแบบสอบถามแล้วเก็บและการสัมภาษณ์ จากแบบสอบถามที่สร้างขึ้น จำนวน 1 ชุด และแบบสัมภาษณ์ประเด็นเฉพาะจำนวน 1 ชุด โดยแบบสอบถามทั้งหมดมี 2 ส่วน ทั้งหมด 13 ข้อ จำนวน 3 หน้า ใช้เวลาในการตอบประมาณ 30 นาที ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 ข้อมูลข้อมูลทั่วไประดับการศึกษา การประกอบอาชีพ รายได้ของ

ชาวบ้านในชุมชน ส่วนที่ 2 คำถามด้านความเห็นเกี่ยวกับการประเมินและนวัตกรรมชุมชนในโครงการร่วมสร้างชุมชนน่าอยู่ และแบบสัมภาษณ์ประเด็นเฉพาะทั้งหมดมี 2 ส่วน ทั้งหมด 31 ข้อ จำนวน 5 หน้า ใช้เวลาในการสัมภาษณ์ประมาณ 30 นาที ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 ข้อมูลข้อมูลทั่วไประดับการศึกษา การประกอบอาชีพ รายได้ของชาวบ้านในชุมชน ส่วนที่ 2 คำถามความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดนวัตกรรมชุมชน ขณะที่ท่านตอบแบบสอบถามหรือให้การสัมภาษณ์ หากท่านรู้สึกไม่สบายใจที่จะตอบคำถามบางข้อ ท่านสามารถข้ามข้อคำถามนั้นไปได้ หรืออาจจะหยุดการทำแบบสอบถามหรือสัมภาษณ์ได้ทุกเมื่อ ข้อมูลที่ได้จะนำไป เมื่อเสร็จสิ้นการศึกษาครั้งนี้ สามารถนำข้อมูลที่ได้สรุปปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดนวัตกรรมในชุมชนของโครงการร่วมสร้างชุมชนน่าอยู่ จังหวัดยะลา และเสนอแนะเพื่อการขยายผลโครงการชุมชนในอนาคตไปเสนอต่อสำนักสร้างสรรค์โอกาสและนวัตกรรม (สสส. สำนัก 6) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เพื่อเป็นแนวทางในการปรับแผนงานชุมชนน่าอยู่ มุ่งส่งเสริมให้เกิดการสร้างนวัตกรรมเพื่อให้ชุมชนสามารถมีกระบวนการจัดการตนเองนำไปสู่การแก้ปัญหาสำคัญในชุมชนได้ การสัมภาษณ์ในการตอบคำถามและให้ข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลหรือผู้เข้าร่วมวิจัยต้องให้ข้อมูลตามความเป็นจริง ส่วนไหนที่ไม่สามารถตอบได้ให้ระบุว่าไม่ต้องการให้ข้อมูล ทั้งนี้ผลการแสดงความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลจะถูกประมวลและนำเสนอในภาพรวม ไม่มีการนำเสนอข้อมูลเฉพาะเจาะจงเป็นรายบุคคล ดังนั้นผู้ให้ข้อมูลหรือผู้เข้าร่วมวิจัยจะไม่ได้รับผลกระทบใดๆ ทั้งสิ้น ทางผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลต่างๆ เหล่านี้ไว้และนำเสนอข้อมูลในภาพรวมเท่านั้น

ทั้งนี้โครงการวิจัยนี้ ได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการจริยธรรมด้านการวิจัยทางสังคมและการวิจัยเชิงทดลองในมนุษย์ สถาบันการจัดการระบบสุขภาพภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ท่านสามารถขอรับคำปรึกษา/แจ้งเรื่อง/ร้องเรียนได้ที่สถาบันการจัดการระบบสุขภาพภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โทรศัพท์ 074-282900 ในวันและเวลาราชการ

ผู้วิจัยขอขอบคุณในความร่วมมือของท่านมา ณ โอกาสนี้

ผู้ให้ข้อมูล/อาสาสมัครโปรดให้ความสำคัญ

- ท่านจะได้รับเอกสารชี้แจงและหนังสือแสดงเจตนายินยอมที่มีข้อความเดียวกันกับที่นักวิจัยเก็บไว้ 1 ชุด ท่านควรเก็บไว้กับตัวเพื่อเป็นหลักฐานและอ่านเมื่อมีข้อสงสัย
- ส่วนทำหนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมโครงการ จะต้องมี 1) ลายมือชื่อของท่าน 2) ลายมือชื่อนักวิจัยที่ให้คำอธิบายเกี่ยวกับโครงการ และ 3) วันที่ที่ลงนาม ซึ่งท่านต้องเป็นผู้ลงวันที่ด้วยตนเอง

ภาคผนวก ค
หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย
(Informed Consent Form)

แบบฟอร์มนี้ใช้สำหรับ

(1) ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยหัวหน้าโครงการ /คณะทำงาน/ผู้เข้าร่วมโครงการ/พี่เลี้ยงโครงการ/เจ้าหน้าที่สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ(สจรส.ม.อ.) โครงการวิจัย เรื่อง การประเมินนวัตกรรมชุมชนของโครงการร่วมสร้างชุมชนน่าอยู่ :กรณีศึกษา จังหวัดยะลา

ข้าพเจ้า (นาย /นาง /นางสาว).....นามสกุล.....อายุ.....ปี
 ขอแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย ในโครงการวิจัยเรื่อง การประเมินนวัตกรรมชุมชนของ
 โครงการร่วมสร้างชุมชนน่าอยู่: กรณีศึกษา จังหวัดยะลา

ข้าพเจ้าได้อ่านเอกสารคำอธิบายโครงการวิจัยและ /หรือได้รับฟังคำอธิบายจาก นายไพศอล
 มาหะมะและได้รับทราบถึงรายละเอียดของโครงการวิจัยเกี่ยวกับ วัตถุประสงค์และระยะเวลาที่ทำการ
 การวิจัย ขั้นตอน ตลอดจนผลประโยชน์ที่ข้าพเจ้า จะได้รับ

และข้าพเจ้า ยินยอมให้ผู้วิจัยใช้ข้อมูลส่วนตัวของข้าพเจ้าเพื่อการวิจัยเท่านั้น โดยให้วิเคราะห์
 และนำเสนอเป็นข้อมูลในภาพรวม ผู้วิจัยต้องเก็บรักษาข้อมูลที่ได้จาก ไว้เป็นความลับ และไม่เผยแพร่
 ต่อสาธารณะเป็นรายบุคคล ทั้งนี้ข้าพเจ้า สามารถถอนตัวหรืองดเข้าร่วมการวิจัยได้ทุกเมื่อ

ลงชื่อ

(นักวิจัยผู้ลงนามแทน)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ลงชื่อ

(ผู้ตอบแบบสอบถาม)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ภาคผนวก ง

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

ตอนที่ 1 แบบสัมภาษณ์ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม

1. เพศอะไร
2. อาชีพอะไร
3. บทบาท/หน้าที่ในโครงการฯ เป็นอย่างไร
4. บทบาท/หน้าที่ในชุมชนเป็นอย่างไร
5. ระยะเวลาเข้าร่วมโครงการฯ กี่ปี

ตอนที่ 2 แนวคำถามสนทนากลุ่มด้านผลผลิตของการประเมินนวัตกรรมของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ กรณีศึกษาจังหวัดยะลา

1. ชื่อนวัตกรรมคืออะไร
2. นวัตกรรมมีรายละเอียดอย่างไร
3. นวัตกรรมเป็นรูปแบบความรู้ หรือสิ่งประดิษฐ์ หรือกระบวนการดำเนินการ หรือกระบวนการจัดการ หรือกลไก หรือแหล่งเรียนรู้ อย่างไร
4. นวัตกรรมที่เกิดขึ้นอยู่ในระดับสิ่งใหม่หรือประยุกต์จากสิ่งเดิมหรือนำสิ่งเดิมมาใช้ในพื้นที่ใหม่อย่างไร

ตอนที่ 3 แนวคำถามการสนทนากลุ่มด้านปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดนวัตกรรมของการประเมินนวัตกรรมของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ กรณีศึกษาจังหวัดยะลา

ชื่อนวัตกรรมคืออะไร

3.1 การเกิดขึ้นของนวัตกรรม

- 1) นวัตกรรมเกิดขึ้นก่อนดำเนินโครงการ
 - นวัตกรรมเกิดจากการต่อยอดมาจากอะไร อย่างไร
 - นวัตกรรมเกิดจากการพัฒนาโครงการฯ หรือไม่ อย่างไร
- 2) นวัตกรรมเกิดขึ้นระหว่างโครงการ
 - นวัตกรรมเกิดขึ้นระหว่างการดำเนินโครงการใช่หรือไม่ อย่างไร
 - นวัตกรรมเกิดขึ้นระหว่างการติดตามของพี่เลี้ยงในโครงการฯใช่หรือไม่ อย่างไร
- 3) นวัตกรรมเกิดขึ้นหลังโครงการเสร็จสิ้น
 - นวัตกรรมเกิดขึ้นหลังจากเสร็จสิ้นโครงการและมีโครงการต่อเนื่องใช่หรือไม่ อย่างไร
 - นวัตกรรมเกิดขึ้นหลังจากเสร็จสิ้นโครงการและไม่มีโครงการต่อเนื่องใช่หรือไม่ อย่างไร

3.2 ปัจจัยที่ทำให้เกิดนวัตกรรม

- 1) ใครเป็นคนริเริ่ม/คิดค้นนวัตกรรม และเป็นคนในชุมชนหรือเป็นคนนอกชุมชน โปรดระบุรายละเอียด
- 2) พี่เลี้ยงในโครงการมีส่วนในการริเริ่มหรือมีส่วนร่วมในการพัฒนานวัตกรรมหรือไม่ อย่างไร

- 3) ผู้ทรงคุณวุฒิมีส่วนในการริเริ่มนวัตกรรมหรือไม่ อย่างไร
- 4) ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนานวัตกรรมหรือไม่ อย่างไร
- 5) ชุมชนมีการใช้ทุนทางสังคมดังต่อไปนี้ในการพัฒนานวัตกรรมอย่างไร
 - ด้านทรัพยากร
 - ด้านภูมิปัญญา
 - ด้านวัฒนธรรม/บริบทชุมชน
 - ทุนด้านงบประมาณและการเงิน
 - ชุดความรู้เดิมหรือประสบการณ์
- 6) ท่านต้องการการสนับสนุน/การหนุนเสริมปัจจัยอะไร อย่างไรถ้าจะทำให้มีการพัฒนานวัตกรรม

3.3 กระบวนการในการพัฒนานวัตกรรม (Process)

- 1) ชุมชนมีกระบวนการหรือขั้นตอนในการพัฒนานวัตกรรมหรือไม่ อย่างไร
- 2) ชุมชนมีกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนานวัตกรรมหรือไม่ อย่างไร
- 3) พี่เลี้ยงโครงการฯ มีส่วนร่วมในการพัฒนานวัตกรรมหรือไม่ อย่างไร
- 4) ระหว่างการพัฒนานวัตกรรม มีกระบวนการเรียนรู้อะไร และเกิดขึ้นอย่างไร
- 5) ท่านต้องการการสนับสนุน/การหนุนเสริมในกระบวนการพัฒนานวัตกรรมหรือไม่ อย่างไร

3.4 ผลผลิต

- 1) นวัตกรรมที่เกิดขึ้น มีการนำไปใช้ทั้งในชุมชนและนอกชุมชนหรือไม่ อย่างไร
- 2) นวัตกรรมที่เกิดขึ้นมีการพัฒนาต่อยอดและต่อเนื่องหรือไม่ อย่างไร
- 3) ท่านต้องการการสนับสนุน/การหนุนเสริมหรือไม่ อย่างไรหากท่านต้องการพัฒนานวัตกรรมให้ดีขึ้นและมีการนำไปใช้ประโยชน์ได้มากขึ้น

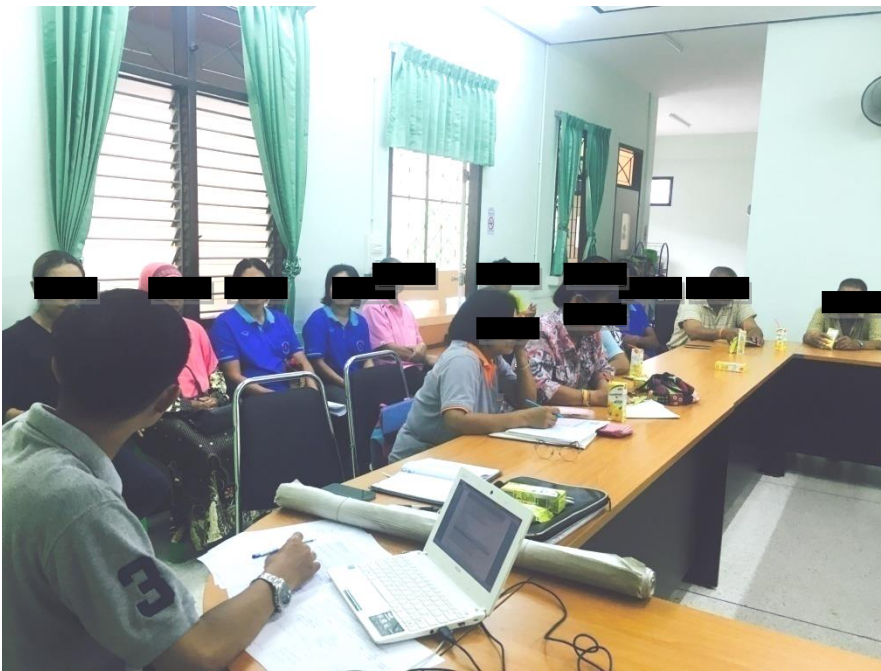
3.5 ข้อเสนอแนะเพื่อการเปลี่ยนแปลง

ถ้าชุมชนจะมีความสามารถในการพัฒนานวัตกรรม กระบวนการสนับสนุนโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ ควรดำเนินการในขั้นตอนต่างๆ ดังต่อไปนี้อย่างไร

- 1) ขั้นตอนการพัฒนาโครงการควรมีวิธีการอะไร อย่างไร
- 2) ขั้นตอนการติดตามการประเมินโครงการควรมีวิธีการอะไร อย่างไร
- 3) ขั้นตอนหลังโครงการเสร็จสิ้นแล้วควรมีวิธีการอะไร อย่างไร

ภาคผนวก จ
การสนทนากลุ่ม

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ

1. อาจารย์กำไล สมรักษ์
ผู้เชี่ยวชาญด้านอนามัยชุมชน
สำนักวิชาพยาบาลศาสตร์
มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
2. รศ.ดร.บุญญพัฒน์ ไชยเมธ
ผู้เชี่ยวชาญระเบียบวิธีวิจัย
คณะวิทยาการสุขภาพและการกีฬา
มหาวิทยาลัยทักษิณ
3. รศ.ดร.จิรเนาว์ ทศศรี
ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการสุขภาพชุมชน
ผู้ทรงคุณวุฒิ

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ สกุล นายไพศอล มาหะมะ
 รหัสประจำตัวนักศึกษา 5710024008
 วุฒิการศึกษา

วุฒิ	ชื่อสถาบัน	ปีที่สำเร็จการศึกษา
ศิลปศาสตรบัณฑิต (รัฐศาสตร์)	มหาวิทยาลัยรามคำแหง	2548
การแพทย์แผนไทยบัณฑิต	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช	2556

ทุนการศึกษา

1. ทุนอุดหนุนการปฏิบัติงานวิชาการ ภายใต้โครงการพัฒนาศักยภาพ สนับสนุนวิชาการ โครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ ภาคใต้
2. ทุนอุดหนุนการวิจัยเพื่อวิทยานิพนธ์ ในหัวข้อการแก้ไขปัญหามขมน ปี 2559

ตำแหน่งและสถานที่ทำงาน

แพทย์แผนไทยปฏิบัติการ วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา

การตีพิมพ์/เผยแพร่งานวิจัย

ไพศอล มาหะมะ, พงศ์เทพ สุธีรวุฒิและซอพียะห์ นิมะ. (2562). การประเมินนวัตกรรมของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่: กรณีศึกษาตำบลธารโต อำเภอธารโต จังหวัดยะลา. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ ปีที่ 14 ฉบับที่ 1.